

Tüm kadınlara...

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Hakemli, Bilimsel ve Mesleki Ulusal Süreli Yayın

2025 Tüm Hakları Saklıdır. ISSN 1305-7731

Dergide ileri sürülen görüşler yazarlarına aittir.

Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir bölümü veya tamamı kaynak gösterilmeden başka bir yerde yayımlanamaz.

Sahibi Eskişehir Barosu Adına

Av. Barış GÜNAYDIN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Av. Ecir AYAŞ

Sayı Editörleri

Av. Burcu HEPGÜVEN

Av. Elif UÇAR

Av. Ezgi GÖCEN

Av. Gaye ARSLAN

Av. Neriman ERSİN

Av. Neslihan KAYA

Av. Nihal KARA

Av. Samet SARIKAYA

Av. Zeynep ÜRE

Mizanpaj & Kapak Tasarımı

Av. Samet SARIKAYA

ESKİŞEHİR BAROSU
YAYINLARI

ESKİŞEHİR BAROSU
KADIN HAKLARI KOMİSYONU

Eskişehir Barosu Dergisi Editör Kurulu

Av. Dr. Ali ÖNAL

Av. Almila KEPENEK

Av. Burcu HEPGÜVEN

Av. Elif UÇAR

Av. Emre Can YÜREKLİ

Av. Fatma ATAMAN

Av. Gaye ARSLAN

Av. Gubse ÖZDEMİR KOÇAR

Av. Kerim Görkem GÖKKAYA

Av. Merve Hilal YILDIRIM ÇIRKAN

Av. Neriman ERSİN

Av. Öykü Nur KOYUNCU

Av. Recep Mete AYTEKİN

Av. Samet SARIKAYA

Av. Serdar TÜZÜN

Av. Zeynep ÜRE

Eskişehir Barosu Dergisi Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ahmet KARAKOCALI

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Berrin AKBULUT

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Elif UZUN

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Esra YAKUT

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Gökhan GÜNEYSU

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hakan KARAKEHYA

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hamide ZAFER

Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Selman KARAKUL

İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Bülent YÜCEL

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Duygu ÖZER SARITAŞ

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Elvan KEÇELİOĞLU

Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk fakültesi

Doç. Dr. Koray DOĞAN

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Nilüfer BORAN GÜNEYSU

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Pelin KARAASLAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Reşit KARAASLAN

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Sabiha Gökçe CANARSLAN KARAKUL

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Aziz Erman BAYRAM

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Burcu İRGE ERDOĞAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Gözde ÇAĞLAYAN AYGÜN

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Derya ORMANOĞLU

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Olcay IŞIK

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Özge ÖZSOY

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Eskişehir Barosu Yayınları Koordinatörü

Av. Samet SARIKAYA

Eskişehir Barosu Yayınları Koordinatör Yardımcıları

Av. Dr. Deniz AKTAŞ

Av. Bedirhan ACARTÜRK

Av. Nihal KARA

Eskişehir Barosu Yayınları Yayın Kurulu Üyeleri

Av. Dr. Ali ÖNAL

Av. Dr. Deniz AKTAŞ

Av. Ahmet Alpaslan ÇANKAYA

Av. Almila KEPENEK

Av. Aslıhan ÇAKMAKER

Av. Bedirhan ACARTÜRK

Av. Beyza Nur KARAÇAM

Av. Beyza YILMAZ

Av. Burcu CANTÜRK

Av. Burcu HEPGÜVEN

Av. Ceren ATMACA

Av. Ebru ÖZKAN

Av. Ece DANACI

Av. Ege Tuğberk BIYIK

Av. Elif UÇAR

Av. Emre Can YÜREKLİ

Av. Esra ASLAN

Av. Ezgi GÖCEN

Av. Fatma ATAMAN
Av. Gaye ARSLAN
Av. Gizem ANAMURLUOĞLU
Av. Gubse ÖZDEMİR KOÇAR
Av. Işıl Gülce GAZİOĞLU
Av. Kerim Görkem GÖKKAYA
Av. Mehmet Ali ATA
Av. Mekin DURCEYLAN
Av. Merve Hilal YILDIRIM ÇIRKAN
Av. Murat KANDIR
Av. Mürsel Mert AKKUYU
Av. Neslihan KAYA
Av. Nihal KARA
Av. Ömer AYTAÇ
Av. Öykü Nur KOYUNCU
Av. Recep Mete AYTEKİN
Av. Samet SARIKAYA
Av. Seda SARI
Av. Selin Besen ÖZAY
Av. Serdar TÜZÜN
Av. Şahap ARPACI
Av. Vera SEVİMLİ
Av. Zeynep AYKIN
Av. Zeynep ÖZÇAMUR
Av. Zeynep ÜRE

İÇİNDEKİLER

Başkandan.....XI

Av. Barış Günaydın

Röportaj

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin İlk Kadın Başkanı Av. Ayşe Ünlüce ile Röportaj.....1

Eskişehir Barosu Kadın Hakları Komisyonu

Hakemli Makaleler

Hükümlünün Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılmasında Eşe ve Kadına Karşı İşlenen Suçların Etkisi.....10

Av. Kerim Görkem Gökkaya

Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması.....28

Av. Ali Er

Makaleler

Dayanışma Yaşatır.....62

Canan Güllü

Feminist Hak Mücadelesine Queer Bir Bakış Açısı.....66

Av. Büşra Ünlübaş Özkan

Nafaka Hakkı: Doğru Bilinen Yanlışlar.....71

Av. Funda Güney Kökçmar

Evli Kadının Soyadı.....77

Av. Neriman Ersin

Karar İncelemeleri

Zorla Evlenme Sonucu Evliliğin Nisbi Butlanla İptali.....93

Av. Öykü Nur Koyuncu

Değerli Meslektaşlarım,

Eskişehir Barosu Dergisi'nin **8 Mart Özel Sayısı** ile sizlerle buluşmaktan büyük bir gurur ve mutluluk duyuyorum. Bu özel sayının hazırlanmasında emeği geçen tüm meslektaşlarıma ve katkı sunan herkese yürekten teşekkür ediyorum.

Kadının insan hakları mücadelesi, eşitlik, özgürlük ve adalet arayışının en temel sacayaklarından biridir. Kadınlar, yaşamın her alanında üretici, yaratıcı ve dönüştürücü bir güce sahiptir. Ancak fırsat eşitliğinin sağlanamaması nedeniyle eğitim, istihdam, siyaset, bilim ve sanatta kadınların yeterince temsil edilmediğini görüyoruz. Hukukun üstünlüğünü ve adalet mekanizmasını savunan bir meslek grubunun temsilcileri olarak, kadının insan hakları konusunda her türlü ayrımcılığa karşı durmak, bizim en temel sorumluluklarımızdandır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca kadınlar için değil, tüm toplum için bir gerekliliktir. Kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal hayata tam katılımı sağlanmadan, adil ve demokratik bir topluma ulaşmak mümkün değildir. Bu noktada, bireysel farkındalık büyük bir önem taşımaktadır.

Kadına yönelik ayrımcılığın ve cinsiyetçi yaklaşımların yalnızca yasa koyucuların değil, bireylerin günlük hayatında da sorgulanması gerekir. Her birimizin dilimize, davranışlarımıza ve toplumsal rollere dair algımıza yönelik farkındalık geliştirmesi, bu mücadeleye en güçlü katkıyı sağlayacaktır.

Kadınların hak mücadelesinde geçmişten bugüne verdikleri emeği selamlıyor, eşit, özgür ve adil bir toplum için dayanışmanın önemini bir kez daha vurguluyor ve tüm meslektaşlarımızı bu mücadeleye omuz vermeye davet ediyorum. Biz avukatlar, hukukun üstünlüğünü savunurken, kadınların eşitlik, adalet ve özgürlük mücadelesinin de en ön safında yer almak zorundayız. Çünkü biliyoruz ki, güçlü bir hukuk devleti ancak toplumun tüm bireylerinin eşit haklara sahip olduğu bir zeminde yükselebilir.

Bu özel sayıda, kadın hakları, hukukta kadın temsiliyeti ve mesleğimizin bu mücadeledeki rolü üzerine kaleme alınmış birbirinden değerli yazılar yer almakta. Unutmamalıyız ki, kadınların toplumun her alanında daha görünür, daha güçlü ve daha etkin olması hepimizin ortak sorumluluğudur.

Baro olarak bizler, **kadın haklarını yalnızca bir hukuk normu olarak değil, bir yaşam ilkesi olarak savunmaya devam edeceğiz.** Mesleğimizde ve toplumda kadın emeğini, kadın mücadelesini daha da ileriye taşımak için çalışacağız.

Bu sayının, **hukuk camiasına ve kadın hakları mücadelesine katkı sunmasını diliyorum.** Tüm meslektaşlarımızı ve kadın hakları için mücadele eden herkesi saygıyla selamlıyorum.

Av. Barış Günaydın
Eskişehir Barosu Başkanı

Dergimizin bu ve önceki üç sayısında en az Doktor unvanına sahip, Türkiye'nin dört bir yanındaki hukuk fakültelerinde yer alan akademisyenler kör hakemlik usulüne uygun olarak hakemlik yapmışlardır. Bu sayımızdaki iki eser, tarafsız hakemlerce kör hakem usulüne uygun olarak (yazar ve hakem hiçbir aşamada birbirini tanımaz) incelenmiş ve bu doğrultuda yayımlanmaları kabul edilmiştir. Bu sayımızda hakem değerlendirmesinden geçen eserler şunlardır: Hükümlünün Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılmasında Eşe ve Kadına Karşı İşlenen Suçların Etkisi, Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması. Derginin başlıksal bütünlüğünün bozulmaması adına söz konusu eserlere; Hakemli Makaleler bölümleri altında yer verilmiştir. Diğer eserler ise yazarların talepleri doğrultusunda hakeme gönderilmemiştir.

Eskişehir Barosu Dergisi Editörlüğü

RÖPORTAJ

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin İlk Kadın Başkanı Av. Ayşe Ünlüce ile Röportaj

Eskişehir Barosu Kadın Hakları Komisyonu

1) Sizleri Eskişehir’deki kadın mücadelesinin en önemli temsilcilerinden olarak görüyoruz, sizi şehirde belediye başkanı sıfatıyla görmek kadınlar için oldukça gurur verici bir durum. Karar alma mekanizmalarında, sizin gibi kadın mücadelesinin içinden gelen liderler görmeye maalesef alışkın değiliz. Peki siz nasıl hissediyorsunuz, Türkiye’de her geçen gün ne yazık ki erilleşen siyasette bir kadın olarak var olmak nasıl bir duygu? Kadın olarak belediye başkanlığını yürütmenin avantaj ve dezavantajları neler sizin için?

Öncelikle nazik ve güzel sözleriniz için çok teşekkür ederim. 31 Mart Yerel Seçimlerinde kadın belediye başkanlarının bu görevlere gelmesi, uzun yıllar süren hak mücadelesinin sonuçlarından biridir. Elbette ülkemizdeki eril yapıdaki siyasette var olmak kolay değil. İşte bu yüzden kadınlar siyasette cam tavanları kırdılar ama daha fazlasını da yapabiliriz diyorum.

Tüm zorluklara rağmen kadınların siyasette yer alması, Türkiye’nin demokratikleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından büyük önem taşıyor. Kadınların siyasete katılımı, yalnızca kadın hakları için değil, daha kapsayıcı ve adil bir toplum inşa etmek için de çok kritik bir konu. Türkiye’de siyasette kadın olmak zor ama bir o kadar da anlamlı. Kadınlar, eril yapıya rağmen seslerini duyurmaya, politika üretmeye ve toplumda değişim yaratmaya devam ediyorlar.

Belediye başkanlığı görevimde Eskişehir’e ayrı bir parantez açmam gerekir. Çünkü Eskişehir’in 146 yıllık belediyecilik tarihi var. 32 erkek belediye başkanı görev yapmış. Eskişehir tarihinde ilk kez bu makama gelen kadın başkan olarak gerek seçim öncesi gerek seçim sonrası her zaman yüksek bir ilgi ve destekle karşılaştım.

Başka şehirlerde farklı bir tablo olabilir ama Eskişehir bu yönüyle de özel bir şehir. Şehrimizde kadın aday olarak da kadın belediye başkanı olarak da hiçbir zorluk yaşamadım.

Hatta tam tersine avantajlarını yaşadım. Adaylığım ilk açıklandığında çok büyük bir sevinçle karşılandığını gördüm. Hayatım bürokraside geçti. Hâkimlik, avukatlık ve Büyükşehir Belediyesi'nin Genel Sekreterlik görevini üstlendim. Bürokrasiden geldiğim için belki adım fazla bilinmiyordu. Ancak adaylığım açıklandıktan sonra sokağa çıktığımızda, 'Kadın adaya oy vereceğiz, onu seçeceğiz' diyorlardı. Bu da beni çok mutlu etti. O yüzden Eskişehir'de biraz şanslıyız. Çok farklı bir teveccühle karşılandım ve belediye başkanı seçildiğim günden bugüne kadar da kadın olmanın herhangi bir zorluğunu yaşamadım. Eskişehir, kadınların eşitlik mücadelesine her zaman destek olmuştur. Diğer yönüyle dezavatajın güçlü bir avantaja döndüğü, farkındalığı yüksek aydın Eskişehir'imizin yakaladığı bu ivme, umarım Türkiye'ye de umut ve rehber olsun.

2) Sizleri kadın mücadelesinin temsilcisi olarak görmemizin birçok sebebi var, 2002-2006 yılları arasında Eskişehir Barosu Yönetim Kurulu Üyesi ve Kadın Hakları Komisyonu Başkanı olarak görev aldığımızı biliyoruz. Aynı dönemde Türkiye Barolar Birliği Kadın Hakları Komisyonu (TÜBAKKOM) Yönetim Kurulu Üyeliğine ve İç Anadolu Bölge Temsilciliği'ne seçildiniz. Kadın Hakları Komisyonunun kurulma sürecini, süreçte yaşadıklarınızı bize anlatabilir misiniz? Uzun yıllar temsilciliğini yaptığınız TÜBAKKOM'un ve Eskişehir Barosu Kadın Hakları Komisyonunun kadın mücadelesindeki geçmişini ve önemini anlatır mısınız?

Türkiye Barolar Birliği ve Barolar içinde de kadın avukatların daha aktif olma talepleri ve ülkemizin kadın hareketine daha aktif katılma çabası çok önemli bir adımdır. 20 Mart 1999 tarihinde çeşitli barolardan kadın avukatlar İstanbul'da bir araya gelerek "Demokratikleşme Yolunda Yasalarda Kadın Erkek Eşitliği" konusunu ele almış, çalışmaların birlikte sürdürülmesi için, "Türkiye Baroları Kadın Hakları Komisyonu Ağı"nın kurulmasına oy birliği ile karar vermişti. Bu kararın 5 Haziran 1999'da resmileşmesi ile Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu (TÜBAKKOM) kuruldu. Burada temel mesele çevremizde cinsiyet ayrımcılığı ve ataerkil uygulamalarda yaşanan sorunların çözümüne yönelik farkındalık çalışmalarında en önde yer almamıza rağmen örgütsel yapımızda kadınların karar mekanizmalarında gerektiği kadar söz sahibi olmadığını görüyorduk. O süreç temelinde kadın avukatların ama genelinde kadın dayanışmasının,

toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin ilk işaret fişeğidir. Böylece ülkemizde her alanda hak kaybı yaşayan, sesini duyuramayan, yaşadıklarına boyun eğmek zorunda kalıp kendisini savunmasız hisseden kadınlara güç vermek amacıyla çıkılan yolda bu süreç, zor yollardan geçerek bugünlere geldi. Elbette geçmişte her şey daha kısıtlı ve zordu. Özellikle iletişim araçlarının kısıtlı olması erişememe ve yaygınlaştırma konusunda büyük bir handıkaftı. Ancak her türlü zorluğa rağmen durmadık.

2002-2006 yılları arasında Eskişehir Barosu Yönetim Kurulu Üyesi ve Kadın Hakları Komisyonu Başkanı olarak görev aldım. Aynı dönemde Türkiye Barolar Birliği Kadın Hakları Komisyonu (TÜBAKKOM) Yönetim Kurulu Üyeliğine ve İç Anadolu Bölge Temsilciliği'ne seçildim. 2006 yılından itibaren Yerel Gündem 21 hareketinin Kent Konseyi sürecinde Kadın Meclisi Yürütme Kurulu'na seçilerek başkan yardımcılığını üstlendim. Bu süreçte Eskişehir için büyük bir kazanım olan Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi'nin kurulmasını sağladık. Aynı zamanda gerek Eskişehir gerek bölgesel ve ulusal alanda paneller, eğitimler, çalıştaylar, gönüllü hukuk danışmanlıkları birçok çalışmada bulundum.

Özetle TÜBAKKOM ve Eskişehir Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Türkiye'de kadın mücadelesinin hukuki savunucuları arasında önemli yer tutar. Kadınların haklarının korunması, şiddetin önlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için hukuk alanında verilen mücadele, toplumun daha adil ve eşitlikçi bir yapıya kavuşması açısından çok kıymetlidir. Bu mücadele bitmeyecek. Şimdi de genç meslektaşlarımın başarıyla bu görevi yürütüyor olmasından hem mutlu oluyor hem de gurur duyuyorum.

3) Çalışma hayatına Adalet Bakanlığı'nda ağır ceza hâkimi olarak başlamışsınız, Hakimliği bıraktıktan sonra avukatlığa dönmüşsünüz. Şu an avukat olarak görev almasanız da, avukatlık mesleğine bakış açınız nedir? Avukat olmayı özlüyor musunuz?

Avukat, hukuki bilgi ve tecrübelerini kişilerin yararlanmasına suna, adaletin doğru tecellisinde kritik bir görev üstlenen adalet mekanizmasının en önemli unsurlarındandır. Bu yönüyle avukatlık adaletin doğru tecellisinde çok önemli bir görevi yerine getirir. Özellikle ülkemizde avukat olmak, hukukun üstünlüğünü savunmak giderek zorlaşıyor. Ancak bir

avukatın en büyük gücü, bağımsızlığı ve vicdanıdır. O yüzden avukatlık mesleğine ve meslektaşlarıma büyük saygı duyuyorum.

Avukatlık benim gözümde sadece bir meslek değil, aynı zamanda yaşam biçimi. Avukatlık mesleğim, büyükşehir belediye başkanlığı ise şu anki görevim. Bu sebeple hangi görevde olursam olayım içimde o ruhu taşıyorum. Mahkeme salonlarının heyecanı, müvekkillerin gözlerindeki umut, haklı bir davada adaletin tecelli etmesi, haksızlığa uğrayan bir kadının, bir çocuğun adalete ulaştığını görmek bunlar tarif edilemez duygular.

Avukat olmayı özleyip özlemediğime gelirsek...

Hukuk alanında aktif çalışmak elbette çok kıymetli. Ancak yaşamamızda farklı görevler üstlendiğimiz zamanlar oluyor. Bugün bir hukukçu olarak Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'ni adil bir şekilde yönetmek, Eskişehir'de bize oy versin vermesin, herkese adil hizmet götürmek en önemli görevim. Adalet mücadelesi, nerede olursam olayım içimde taşıdığım bir şey. Örneğin şehrimizi çok yakından ilgilendiren Alpu Termik Santrali, Sivrihisar Kaymaz mahallesinde maden işlenmesi için atık depolama tesisinin yapılması, Sarıcakaya, Mihalgazi Alpagut-Atalan mahalleleri altın gümüş ocaklarının açılmak istenmesi gibi çok sayıda şehrimizi ilgilendiren konular oldu ve olmaya devam ediyor. Bir hukukçu olarak dava süreçlerini yakından takip ediyorum. Şehrimizin havasına, suyuna, toprağına zarar verecek her girişime karşı Eskişehir'in hakkını korumaya devam ediyoruz. Bu yönüyle bakarsak hak, hukuk, adalet demeye devam ediyorum.

4) Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların güçlendirilmesi adına kadın danışma merkezi, kadınların çalışma hayatına katılımını sağlamak üzere meslek edindirme kursları, bakım yükünü hafifletmek için kreş ve bakımevleri gibi birçok çalışmanın olduğunu, EBB'nin yaptığı bu çalışmaların birçok ilde de örnek alındığı görüyoruz. Bu çalışmalarınızla ilgili detayları ve motivasyonunuzu nasıl koruduğunuzu öğrenmek isteriz.

2008 yılından bu yana faaliyet gösteren Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezimiz ile kent merkezi ve kırsalda 42 binden fazla kadına psikoloji, hukuk, sağlık ve eğitim alanlarında ücretsiz destek verdik. Ayda bir defa ücretsiz Hijyenik Ped Desteği uygulaması

da kadını destekleyen yeni çalışmalarımızdan biri. 4 bin paketten fazla ücretsiz ped desteği sağladık.

Yine ülkemizin ilklerinden biri olan Eşitlik Birimiz tarafından, Yerel Eşitlik Eylem Planını hayata geçirdik. Böylece belediyenin yürüttüğü tüm faaliyetlerde ve projelerde kadınlara ne kadar fayda sağlayacağı ya da kadınların talepleri doğrultusunda nasıl şekillendiği üzerine veri tutarak raporlama yapıyoruz.

2015 yılından beri devam eden “İki Durak Arası Uygulama” ile ulaşımda kadınlara pozitif ayrımcılık sağladık. Kadınlar saat 20.00’den sonra tüm otobüs hatlarında durak beklemeksizin istedikleri yerde inebiliyorlar. Mor Haritam uygulaması ile kadınların başvurabileceği noktaları görebileceği ve kendini güvende hissetmediği noktalarda risk bildirebileceği bir uygulamayı başlatmış olduk. Ayrıca Hane içi Şiddetle Mücadele Politikamızı kurumsal bir politika olarak hayata geçirerek, belediye bünyesinde kadına yönelik şiddete karşı önleyici bir çalışma yürüttük ve farkındalık eğitimleri verdik. 2021 yılında kurulan Aile Danışma Birimimiz ise aile içi ilişkileri güçlendirmek amacıyla bireysel, çift ve aile danışmanlığı hizmeti veriyor. Sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı kız öğrenciler için Bademlik Kız Öğrenci Misafirhanesi 55 kapasite ile öncelikli olarak barınma, yemek ve çalışma alanı gibi hizmetler sunuyoruz. Sanat Meslek Eğitim Kursları (ESMEK), başta dezavantajlı bireylerin meslek edinmesini sağlıyor. Hayat boyu öğrenme modelini benimseyen ve 16 merkezde faaliyet gösteren ESMEK, şimdiye kadar 240 bin kursiyere hizmet verdi. Bu kursiyerlerin %70’i kadınlardan oluşuyor. Kreş ve bakım hizmetleri ile kadının iş yaşamına ve sosyal yaşama katılımını güçlendiriyoruz. Ayrıca buna ilave olarak Eskişehir Büyükşehir Uzaktan Eğitim Merkezi (ESUZEM) ile evden çıkamayan kadınlar için uzaktan eğitim uygulaması başlatacağız.

Örneğin 24 saat ulaşım uygulamasını başlattık. Bu aynı zamanda kadınların iş ve sosyal yaşamına büyük katkı sundu. Ayrıca kadınların özgürlüğüne de büyük katkı sağlıyor. Bu ve bunun gibi çok sayıda proje yürütüyoruz. Güçlenen kadınları görmek, onların başarı hikayelerine aşama aşama tanık olmak benim için büyük bir motivasyon kaynağı. Bundan daha güzel ne olabilir ki?

5) 2024 senesi, biliyorsunuz son 14 yılın en yüksek kadın cinayetinin sayısının olduğu bir seneydi. Kadın cinayeti sayılarının artmasının tabii ki birçok nedeni var sizce temel nedenleri nelerdir? Sizce bu konuda atılması gereken adımlar nelerdir?

Kadın cinayetlerinin elbette çok fazla sebebi var. Bu bir şiddet sarmalının sonucu. Özet birkaç cümle ile ifade etmem gerekirse; en temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini görürüz. Bunun üzerine inşa edilen cezasızlık algısı, ataerkil zihniyet, kanunların etkin uygulanmaması bir sonraki aşamada yer alır. Bu karmaşık tabloda sosyoekonomik dezavantajlar, erkeğe yönelik sosyal algı gibi birçok sebebi sıralayabiliriz.

Çözüm noktasında toplumsal, hukuki, ekonomik ve eğitsel alanlarda kapsamlı ve çok yönlü adımlar atılmalı. Yasal düzenlemeler güçlendirilmeli, 6284 sayılı kanunun etkin uygulanmalı. Cezasızlık algısı yıkılmalı, hayatın her alanındaki cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik toplumsal bilinç oluşturulmalı. Kadının ekonomik ve sosyal yönden başta olmak üzere her konuda güçlendirilmesi, toplumsal katılım ve dayanışmanın güçlendirilmesi mutlak atılması gereken adımlardır.

6) Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin öncülüğünde; Eskişehir Barosu Kadın Hakları Komisyonu olarak bizlerin de katılımcı olduğu Eskişehir’de yer alan ve kadın alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının ve meslek örgütlerinin katıldığı toplantılar organize ediliyor. Bu toplantıların Eskişehir’deki kadın çalışmalarını çeşitlendirdiği ve kadın dayanışmasını artırdığını düşünüyoruz. Bu toplantıların ortaya çıkışı nasıl oldu?

Eskişehir’de kadın haklarıyla mücadele eden, kadının güçlenmesi için farkındalık yaratan herkesin yolları bir şekilde kesişiyor. Bu toplantılar, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki duyarlılığımızın bir parçası olarak ortaya çıktı. Böylece yerelde kadın hakları mücadelesi veren sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve sivil inisiyatiflerin daha etkin iletişim kurması sağlanıyor.

Kadın çalışmalarını güçlendirme, ortak projeler üretme ve iş birliği ağlarını genişletme fikriyle doğan bu toplantılar, deneyim ve bilgi paylaşımlarıyla güçlenerek ilerliyor. Hak temelli çalışan paydaşların aynı çatı altında bir araya gelmesi, kadın dayanışmasını artırıyor ve şehrin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına büyük katkı

sağladığını hep birlikte görüyoruz. Birlikte olmak, dayanışma önemli. Enerjimizi tek tek harcanmadan, daha etkin ve güçlü bir şekilde kullanmak aynı amaca gidenler için çok değerli. Devamlılığını başlamak kadar önemsiyorum. Bu hak mücadelesinin bir kişinin ya da bir topluluğun tek başına mücadelesi ile değil hep birlikte yapıldığında daha etkin ve kapsayıcı bir şekilde ilerleyeceğini düşünüyorum. Eskişehir Barosu Kadın Hakları Komisyonu'nun çalışmalarını çok yakından takip ediyor, takdir ediyor, destekliyorum. Kendimi Kadın Hakları Komisyonu'nun doğal bir üyesi gibi hissediyorum. Kadın dayanışması ruhuyla birlikte daha çok güzel işler yapacağımızdan da eminim.

HAKEMLİ MAKALELER

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Hükümlünün Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılmasında Eşe ve Kadına Karşı İşlenen Suçların Etkisi

Av. Kerim Görkem GÖKKAYA*

Öz

İnfaz hukuku, hürriyeti bağlayıcı cezanın kesinleşmesiyle verilen cezanın infaz edilmesi işlemi başlar. Ancak hükümlü kesinleşen hapis cezasının tamamını ceza infaz kurumlarında geçirmez. Ülkemizde koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik gibi kurumlarla hükümlülere umut sağlamak ve iyi halli olup topluma adaptasyonu hedeflenmiştir. Hükümlülerin cezası belli şartlarda hiç kapalı kuruma girmeden açık kurumlarda infaz edilirken bazı şartlarda da kapalı kurumdan açık kuruma geçerek infaz edilmektedir. Hükümlünün işlediği suç ve başka birtakım koşullar hükümlünün kapalı kurumdan açık kuruma ayrılmasını etkilemektedir. Bu suçlardan olan eşe karşı işlenen suçlardan bazıları ve bu suçlar arasında sayılmayan kadına karşı işlenen suçlar nezdinde bir inceleme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler

İnfaz Hukuku, Açığa Ayrılma, Açık Cezaevleri, Kadına Karşı İşlenen Suçlar, Eşe Karşı İşlenen Suçlar

* Sakarya Üniversitesi Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Barosu, Avukat. av.gorkemgokkaya@gmail.com. ORCID: 0000-0002-0363-3431.

Bu makale hakem değerlendirmesinden geçmiştir.

Gönderilme Tarihi: 23 Ocak 2025 / Kabul Tarihi: 29 Ocak 2025.

ESKİŞEHİR BAR ASSOCIATION JOURNAL

The Impact of Crimes Committed Against Spouses and Women on The Assignment of Convicts to Open Penal Institutions

Abstract

Criminal enforcement law begins when the sentence for a liberty-restricting punishment becomes final. However, the convict does not serve the entirety of the final prison sentence in correctional institutions. In our country, institutions such as parole and probation are used to provide hope to convicts and to promote their good conduct and adaptation to society. Under certain conditions, the convict's sentence can be served in open institutions without entering a closed institution, while under other conditions, the convict may transfer from a closed institution to an open institution. The crime committed by the convict and other various factors influence the decision to transfer the convict from a closed institution to an open one. This study will examine certain crimes committed against spouses, as well as crimes committed against women that are not categorized as crimes against spouses.

Keywords

Criminal Law, Transition to Open Institutions, Open Prisons, Crimes Committed Against Women, Crimes Committed Against Spouses.

GİRİŞ

İnfaz hukuku, yıllarca maddi ceza hukuku içerisinde addedilmiştir. Ancak ceza hukukuyla ayrılmaz bir bütün olarak görülmekle birlikte maddi ceza hukukundan ve ceza muhakemesi hukukundan ayrılan bir hukuk dalıdır. İnfaz kelimesi Arapça kökenli olmakla beraber bir emir ve hükmün gereğini yerine getirmeyi ifade eder¹. İnfaz hukuku, hükümlünün hapis cezasının veya güvenlik tedbirinin kesinleşmesinden infaz kurumuna alınmasına, daha sonrasında bihakkın tahliyesine kadar geçen süreyle ilgilenen hukuk dalıdır. Diğer bir deyişle kesinleşen tüm ceza mahkumiyetlerinin yerine getirilmesi cezanın infazı olarak anlaşılmaktadır².

Hürriyeti bağlayıcı cezalar, Ortaçağ döneminde kilise hukukunun gelişmesiyle gündeme gelmiştir. İlk hapishane örneklerine 16.yy.da İngiltere’de Bridgwell şatosunda rastlamaktayız. Bridgwell’in hapishaneden ziyade çalışma evi olduğu bazı kaynaklarda zikredilmektedir³. 16.yy.ın sonlarına doğru ise “Zuchthaus” adı verilen Amsterdam’daki erkek cezaevi, hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı için dönüm noktası olmuştur. Topluluk cezaevi sistemi şeklinde işleyen bu yapı cezaevlerinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Daha sonrasında cezaevleri için çeşitli sistemler denenerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Türk toplumunda ise İslamiyet öncesi Türk toplumlarında göçebe bir yaşam sürülmesinden dolayı hapis cezası olamayacağı düşünülse de Hun ve Göktürk Devletlerinde hapis cezası uygulamalarına rastlanılmıştır⁴. İslamiyet’in kabulüyle İslam hukuku etkisine girilmiştir. Bu dönemde hürriyeti bağlayıcı cezalar ise sınırlı sayıda uygulanmaktadır. Ancak Tanzimat Fermanı sonrasında infaz alanında da gelişmeler yapılmış ve Batı uygulamaları ülkemize entegre edilmeye çalışılmıştır. Kanunnamelerin kabulü sonrası bedeni cezalar terk edilmiş ve 1840, 1851 ve 1858 yıllarında gerçekleştirilen düzenlemelerle beraber Osmanlı Devleti modern anlamda ilk

¹ Berrin Akbulut (Ed.), *İnfaz Hukuku*, Ankara, Adalet, 2.Baskı, 2023, s.23. Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Seçkin, 15.Baskı, 2022, s.29.

² Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Seçkin, 9.Baskı, 2023, s.50.

³ Ali Turab Akman, *Türk İnfaz Hukukunda Kapalı Ceza Evlerinden Açık Ceza Evlerine Geçişe İlişkin Düzenlemelerin Cezaların Özel Önleme Amacının Sağlanması Bağlamında Değerlendirilmesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022, 37.

⁴ Kadir Durkal, *Türk Ceza Hukuku’nda Hapis Cezalarının İnfazında Ceza İnfaz Kurumları*, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021, 51.

hapishaneler ile tanışmaya başlamıştır⁵. Cumhuriyet dönemindeyse hukuk literatüründe köklü değişiklikler yapılmış ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (ETCK)⁶'nda infaz sistemiyle alakalı hükümler de düzenlenmiştir. Daha sonrasında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun (CİHK)⁷ yürürlüğe girmiştir. 2005 yılına kadar uzun bir süre mer'î olarak uygulanmış daha sonrasında Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK)⁸'a yerini bırakmıştır. CGTİHK'ne göre infaz kurumları, Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Açık Ceza İnfaz Kurumları, Çocuk Eğitimevleri şeklinde belirtilmiştir⁹. Kural, hapis cezasına mahkumiyetin kesinleşmesiyle, hükümlülerin kapalı infaz kurumuna alınmaları ve hapis cezasının belli bir kısmının kapalı kurumda geçirilmesinin ardından, diğer şartları da sağlaması halinde açık kuruma ayrılmasıdır. Ancak CGTİHK m. 14'te ve Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nde (ACİKAY)¹⁰ istisna olarak doğrudan açık kuruma alınacaklar düzenlenmiştir. Kapalı kurumdan açığa ayrılma için ise talepte bulunma, belli bir süre kapalı cezaevinde vakit geçirme, koşullu salıverilme tarihine belli bir süre kalması, iyi halli olma gibi kriterler aranmaktadır. Eşe karşı işlenen suçlar da koşullu salıverilme tarihine belli bir süre kalması konusunda gündeme gelmektedir. Eşe karşı işlenen suçların zikredilmesi ne kadar doğruysa da boşanan veya dini nikahlı eşlerin durumu, özellikle kadına karşı işlenen suçların genel hükümler uyarınca değerlendirilmesi büyük eksiklidir. Makalenin değerlendirmesi bu yönde olacaktır.

⁵ Mustafa Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt 12, Sayı 3-4, Aralık 2004, s.154.

⁶ Eski Türk Ceza Kanunu (ETCK).

⁷ Cezaların İnfazı Hakkında Kanun (CİHK).

⁸ Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK).

⁹ Mehmet Emin Artuk – Mehmet Emin Alşahin, "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, Ocak 2016, s.182.

¹⁰ Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği (ACİKAY).

A- AÇIK CEZA İNFAZ KURUMLARI

Açık ceza infaz kurumları, hükümlülerin kapalı yerde tutulmak suretiyle insanların serbest hayata hazırlanmasının mümkün olmadığı anlayışından ortaya çıkan, normal yaşama en uygun infaz kurumu karakterindedir¹¹. CGTİHK m. 14/1'deki ve ACİKAY m. 4/a'daki tanım doğrultusunda hükümlülerin kapalı kurumdaki kadar güvenli olmayan, firara karşı engelleri olmayan, hükümlünün iyileşmesi ve çalışmasının ön planda olduğu bir infaz kurumudur.

Açık ceza infaz kurumları 1950 Lahey Uluslararası Ceza Hukuku ve Cezaevi Kongresi'nde şu şekilde tanımlanmıştır; *"Açık kurumlar, firara engel olacak güvenlik tedbirler, duvarlar, kilitleri demir parmaklıklar gibi maddi engeller veya gece nöbetçileri mevcut olmayan kurumlardır"*¹². Bu tanımlamalara bakıldığında, hükümlünün topluma adapte olabilmesi adına sert bir kontrolün olmadığı, hükümlünün kendi inisiyatiflerinin olduğu ve sorumluluk alabildiği bir kurum düşünülmüştür.

Mevzuatımıza göre mahkumiyeti kesinleşen ve hükümlü haline gelen kişilerin ceza infaz kurumuna alınacağı zaman birtakım kriterlerin değerlendirilmesine göre ya doğrudan açık kuruma alınır ya da belli bir süre kapalı kurumda kaldıktan sonra geçiş suretiyle açık kuruma ayrılır. Kısaca bu hususlara değinildikten sonra eşe karşı işlenen suçların cezaların infazına nasıl bir etki yaptığını ve kadına karşı işlenen suçların eklenmemesi eksikliğini inceleyeceğiz.

1- Doğrudan Açık Kuruma Alınma

Mevzuatımıza göre mahkumiyeti kesinleşen ve hükümlü haline gelen kişilerin ceza infaz kurumuna alınması birtakım kriterlerin gerçekleşmesine göre değişmektedir. Kanunen ya doğrudan açık kuruma alınır ya da belli bir süre kapalı kurumda kaldıktan sonra geçiş suretiyle açık kuruma ayrılır. CGTİHK m. 14/2 ve ACİKAY m. 5'te bu hususlara değinilmiştir. Esasen 14.04.2020 tarihli 7242 sayılı Kanun değişikliğine kadar doğrudan açığa alınacak hükümlüler sadece yönetmelikte düzenlenmekteydi. Daha

¹¹ Güven Süslü, *Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük*, Ankara, Seçkin, 1.Baskı, 2016, s.200.

¹² Özbek, *op. cit.*, s.430.

sonrasında CGTİHK m. 14/2’de de hükme bağlanmıştır¹³. 7242 sayılı Kanun gerekçesine bakıldığında “açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya ilişkin yönetmeliğin kanuni dayanağı güçlendirilmektedir” denilmiştir.

Madde metni incelendiğinde kural olarak kasıtlı suçlardan toplam üç yıl veya daha az hapis cezasına mahkûm olanlar, taksirli suçlardan toplam beş yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm olanlar, Adli para cezası infaz sürecinde hapis cezasına çevrilenler, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu gereğince tazyik hapsine tabi tutulanlar doğrudan açık kuruma alınacaktır. Kanun lafzına dikkat edildiğinde de doğrudan açık kuruma geçecekler için alınmaları denilmişken, kapalı kurumdan açık kuruma geçecekler için ayrılma denilmiştir. Buradan anlaşılması gereken doğrudan açık kuruma alınacak hükümlüler için herhangi bir koşul aranmamaktadır. Örneğin, iyi hallilik veya talep olması şart değildir, bu işlem Cumhuriyet savcılığı tarafından re’sen icra edilir¹⁴.

Kasıtlı suçlardan 3 yıl veya daha az hapis cezasına mahkûm olan hükümlüler için bazı istisnalar bulunmaktadır. Bu istisnalar terör suçlarından mahkûm olanlar, örgüt suçlarından mahkûm olanlar, ikinci defa mükerrir olanlar ve koşullu salıverilme kararının geri alınması nedeniyle cezası aynen infaz edilenlerdir. Örnek vermek gerekirse TCK m. 105 kapsamında cinsel taciz suçundan 1 Yıl 8 Ay hapis cezası kesinleşen bir hükümlü, kasten işlenen bir suçtan 3 yıl veya daha az hapis cezasına mahkûm edilmesine rağmen cinsel dokunulmazlığa karşı bir suç işlemesi sebebiyle doğrudan açık kuruma alınmayacak, kapalı kurumda şartları sağlaması halinde açık kuruma ayrılacaktır.

Hemen belirtmek gerekir ki, madde metninde yazılı süre sınırlamaları toplam ceza şeklinde belirlenmektedir. Hapis cezaları belirlendikten sonra birden fazla hapis cezası kesinleşen hükümlülerin cezası CGTİHK m. 99 uyarınca toplanmaktadır. CGTİHK m. 107 düzenlenmesi ile koşullu salıverilme sürelerinin hesaplanması açısından cezaların toplanması gerekmektedir. Ceza hukukunda asıl olan; “kaç tane fiil varsa o kadar suç,

¹³ Çetin Arslan, Murat Kayaççiçek, *Açık Ceza İnfaz Kurumlarına ve Denetimli Serbestliğe Ayrılma*, Ankara, Adalet, 1.Baskı, 2023, s.28.

¹⁴ Feridun Yetgin, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Adalet, 5.Baskı, 2023, s.1203.

kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” kuralıdır¹⁵. Ülkemizde kullanılan sisteme cezaların toplanılması sistemi denilmektedir.

2- Kapalı Kurumdan Açık Kuruma Ayrılma

Kural, hapis cezası mahkumiyeti kesinleşen hükümlünün cezasının belli bir kısmının kapalı kurumda infaz edilmesidir. Esasen doğrudan açık kuruma ayrılma istisnai bir düzenleme olup, ana kural cezanın kapalı kurumlarda infazıdır¹⁶. Doğrudan açığa alınacak hükümlülere ilişkin düzenlemeler hem CGTİHK’de hem de ACİKAY’de düzenlenmişken, kapalı kurumdan açık kuruma ayrılacak hükümlüler ACİKAY’de düzenlenmesi ile yetinilmiştir.

ACİKAY m. 6;

“Toplam (Değişik ibare:RG-22/2/2017-29987) cezaları on yıldan az olanlar bir ayını, on yıl ve yukarı olanlar ise onda birini kurumlarda infaz edip, iyi hâlli olan ve koşullu salıverilme tarihine yedi yıl veya daha az süre kalanlar,” şeklinde düzenleme ile genel kural belirlenmiştir.

2.1-Talepte bulunma

Her ne kadar ACİKAY m. 6 hükmünde talep koşulundan bahsedilmemişse de ACİKAY m. 10/1 *“Kapalı Kurumdan Açık Kuruma Ayrılma Kararı”* başlıklı maddede *“... hükümlülerin talepleri halinde...”* denilmesi sebebiyle talepte bulunma açık kuruma geçişte bir şart olarak sayılmaktadır. Ancak talep olmasa da ACİKAY m. 10/7 hükmüne göre hükümlüler *“re’sen”* açık kuruma gönderilebilmektedir. Bu hallerde hükümlüler, idare ve gözlem kurulunun alacağı karar ile Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından *re’sen* açık kuruma ayrılabilir¹⁷. Bu sebeple kural olarak talepte bulunulması gerekli, ancak bazı durumlarda *re’sen* de açığa ayrılma gerçekleştirilebilmektedir denilebilir.

¹⁵ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 20. Baskı, 2024, s.879; İrmak Koruculu, *Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, Ankara, Seçkin, 1. Baskı, 2022, s.421.

¹⁶ Orhan Özdemir, *“7242 SAYILI KANUN SONRASI HÜKÜMLÜLERİN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMLARINA AYRILMALARI”*, *Adalet Dergisi*, Sayı 67, Kasım 2021, s.386.

¹⁷ Kemal Mecit, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Adalet, 5. Baskı, 2023, s.353.

2.2-Süre Koşulu

Madde metnine göre toplam ceza 10 yılın altında ise 1 ayın, 10 yıl ve daha fazla ise 1/10'unun kapalı kurumda yerine getirilmesi zorunludur. Bahsedilen süreler toplam ceza üzerinden ve bihakkın tahliye tarihi esas alınarak hesaplanmaktadır¹⁸. Ancak açık kuruma geçişlerde bazı istisnalar bulunmaktadır. Erken iyileşme gösteren, suç tarihi 01.07.2016 öncesinde olanlar açısından bazı istisnalar öngörülmüştür. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik (GSHDY)¹⁹ m. 32/9 hükmünde hükümlülerin bazı şartları sağlaması halinde kapalı kurumdaki erken sürede açık kuruma ayrılabilmesi düzenlenmiştir. ACİKAY Geç. m. 1'de de bazı istisna suçlar haricinde 01.07.2016 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından bir ayrıma gidilmiştir. Madde metnine göre 01.07.2016 (bu tarih dahil olmak üzere) tarihinden önce işlenen suçlarda 5 yıldan az (5 yıl hariç) ceza alanlar, en fazla 3 gün içinde gözleme alınarak iyi halli oldukları tespit edilince açık kuruma geçiş hakkı kazanmaktadırlar²⁰.

2.3-İyi Halli Olmak

Süre ve talepte bulunma koşulunun dışında madde metninde hükümlünün iyi halli olması da aranmaktadır. Yönetmeliğin yanı sıra CGTİHK m. 14/3'te de yapılacak değerlendirmenin m. 89 uyarınca bir değerlendirme yapılacağı ifade edilmiştir. İyi hal kararı, CGTİHK m. 89 uyarınca idare ve gözlem kurulu kararıyla verilir. Koşullu salıverilmeyi de etkileyen bir karar olan iyi hal kararı, 14.04.2020 tarih ve 7242 sayılı Kanun değişikliği sonrası düzenleme ile kapsamlı şekilde hüküm altına alınmıştır.

Öncesinde iyi hal kavramından ne anlaşılması gerektiği ile ilgili kanunda bir açıklık bulunmadığı ve CGTİHK m. 48 hükmü göz önünde bulundurulduğunda disiplin cezası almamış olmanın iyi halli sayılmak bakımından yeterli kabul edilebileceği ifade edilmekteydi²¹. Ancak daha sonrasında kapsamlı düzenleme yapılarak gözlem-gelişim değerlendirme raporlarıyla objektif kriterler doğrultusunda geniş bir yelpazede

¹⁸ Arslan-Kayanççek, *op. cit.*, s.43.

¹⁹ Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik (GSHDY)

²⁰ Arslan-Kayanççek, *op. cit.*, s.49.

²¹ Özbek, *op. cit.*, s.383.

değerlendirilmektedir. Hükümlünün disiplin cezası alıp almaması iyi halli olmasını doğrudan etkileyen bir husustur. Nitekim hükümlünün kaldırılmamış disiplin cezası bulunması, iyi halli sayılmasına; dolayısıyla açık kuruma ayrılmasına engeldir²².

İdare ve gözlem kurulunun, iyi hal kararlarında geniş takdir yetkisi bulunmaktadır. Elbette kurulun bu yetkilerinin sınırını keyfilik teşkil etmektedir²³. Uygulamada hükümlünün iyi halli olmadığına dair verilen kararlarda servis ve değerlendirme puanlarının gereksiz olması ve subjektif kriterlere uyulmaması gibi problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır. Ancak bu tarz yaklaşımlar idari kurum olan CTE'nin keyfi tutumu olup, yargısal yollara başvurulduğundan iptal edilmektedir²⁴.

2.3-Koşullu Salıverilmeye Belli Bir Süre Kılması

Açığa ayrılma kriterleri arasında hükümlünün koşullu salıverilmesine belli bir süre kalması da şart olarak belirlenmiştir. ACİKAY m. 6/1-a'da genel kural olarak koşullu salıverilme tarihine 7 yıl kalmasından bahsedilmektedir. Kapalı kurumdan açık kuruma geçişte belli bir süre kapalı kurumda kalma şartı ile koşullu salıverilme tarihine belli süre kalması şartı birbirine ekleme şart olarak düşünülebilir. Koşullu salıverilme tarihine 7 yıl kalması şartı genel kuraldır. Koşullu salıverilme, suç işleyen ve hapis cezasına mahkûm edilen hükümlünün, hapis cezasının bir bölümünü infaz kurumunda, bir bölümünü de infaz kurumu dışında geçirmesine olanak sağlayan sistemdir²⁵. Birçok farklı şekilde isimlendirilmektedir. Şartla salıverme, şartlı tahliye, meşruten tahliye gibi farklı isimlerle de adlandırılmaktadır. İstisnai suçlar hariç koşullu salıverilme oranı ½'dir. Diğer bir deyişle bihakkın tahliyesi süresinin yarısında koşullu salıverilme tarihi ortaya çıkmaktadır. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse, istisnai olmayan bir suçtan 10 yıl hapis cezası alan hükümlü 5 yılını ceza infaz kurumunda geçirdikten sonra iyi halli olması halinde koşullu salıverilebilecektir.

Bazı suç tipleri bakımından ceza infaz kurumlarında geçirilen sürenin artması istenilmektedir. Toplum vicdanı adı bir suçtan alınan ceza ile cinsel bir suçtan alınan cezanın miktarı aynı bile olsa cinsel suçtan alınan cezanın daha fazla süre kapalı kurumda

²² Arslan-Kayanççek, *op. cit.*, s.63.

²³ Arslan-Kayanççek, *op. cit.*, s.64.

²⁴ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 13 Aralık 2024 Tarih ve E. 2023/7488, K. 2024/8436.

²⁵ M. Emin Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Adalet, 11.Baskı, 2017, s.836.

kalması yönünde olduğundan bu şekilde bir ayırım yapılmıştır. Kanun koyucu ACİKAY 6/1-a maddesinden sonra b ve c bentlerinde koşullu salıverilme tarihine daha kısa süre kalmasını öngörmüş, böylelikle kurumda daha fazla süre geçirmesi düşünülmüştür.

Genel kuralın aksine ACİKAY m. 6/1-b’de müebbet hapis cezasına mahkûm olan hükümlülerin açık kuruma ayrılabilmesi için 7 yıl veya daha süre kalması şartı değil 5 yıl veya daha az süre kalması şartı öngörülmüştür. Ezcümle müebbet hapis cezası infazı çektirilen bir hükümlüye süre bakımından genel kural uygulanmamaktadır, bu hükümler özelinde süre, 5 yıl veya daha az süre kalması şartı aranmaktadır. Müebbet hapis cezası denildiğinde kişinin ömür boyu hapis cezası anlaşılrsa da bu cezaya mahkûm olan hükümlüler, iyi halli oldukları takdirde koşullu salıverilme hükümlerinden faydalanabilmektedirler²⁶.

ACİKAY m. 6/1-b hükmünde “iyi hal” ibaresinin yazılmaması sebebiyle müebbet hapis cezası alan hükümlülerle ilgili iyi halli olmasının istenip istenmeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Mezkûr düzenlemede iyi halli olmaktan bahsedilmemesi, bu durumda iyi hal aranmadığı anlamına gelmemektedir²⁷. Müebbet hapis cezasına mahkûm olan hükümlülerin açık kuruma ayrılmada iyi halli olmalarının gerekmediği yönünde görüşler de bulunmaktadır²⁸. Ancak ACİKAY m. 10’a göre açığa ayrılma belgelerinde iyi halli olduğunu gösterir belge olması istenildiğinden iyi hal madde metninde yazılmasa bile iyi halli olunması istenmektedir. Bu sebeple ACİKAY m. 6’da iyi hal ibaresi geçmese bile, ACİKAY m. 10 uyarınca açığa ayrılmada iyi halin arandığı aşikârdır.

ACİKAY m. 6/1-c hükmüne göre yüksek güvenlikli kapalı kurumda ya da kapalı kurumların yüksek güvenlikli bölümlerinde cezası infaz edilen hükümlülerin açığa ayrılabilmesi için toplam cezanın 1/3’ünü bahsedilen kurumlarda iyi halli olarak geçirmeleri ve koşullu salıverilme tarihine 3 yıl veya daha az süre kalması gerekmektedir²⁹.

²⁶ Mahmut Koca - İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 12.Baskı, 2019, s.568; Akbulut, *op. cit.*, s.331; Hakan Karakehya, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Adalet, 1.Baskı, 2022, s.296.

²⁷ Arslan-Kayanççek, *op. cit.*, s.58.

²⁸ Faruk Turhan – Abdurrahim Altıkat, “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları”, *SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt 2, Sayı 2, 2012, s.20.

²⁹ Arslan-Kayanççek, *op. cit.*, s.58.

Bu sürelerin dışında ACİKAY m. 6/2'de düzenlenen süreler de bulunmaktadır. Bazı suç tipleri açısından farklı kurallar öngörülmüştür. Bu suçlardan hükümlü olanların açığa ayrılma şartları değerlendirilirken, bu özel düzenlemelerin göz önünde tutulması gerekir. ACİKAY m. 6/2 düzenlemesi “*Açık kurumlara ayrılabilme için, ayrıca: ...*” şeklindeki düzenlemesiyle bu hususa vurgu yapmıştır.

ACİKAY m. 6/2-a'da “*5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 142, 148, 188 ve 190. Maddeleri ile mülga 765 sayılı Kanunun 403, 404, 491/3-4, 492, 494, 495, 496, 497, 498 ve 499 uncu mahkûm olanların koşullu salıverilme tarihine beş yıldan az süre kalması,*” şeklinde düzenleme ile TCK'de yazılı Nitelikli hırsızlık, yağma, nitelikli yağma, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma suçlarını ve bunlara karşılık olan ETCK'de yazan uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi toplu kullanma veya başkasına verip alma, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, nitelikli hırsızlık ve yağma suçlarından hüküm alan mahkûmların açık kuruma ayrılmasında koşullu salıverilme tarihine 7 yıl veya daha az süre kalması şartını 5 yıldan az süre kalması şeklinde belirlenmiştir.

ACİKAY m. 6/2-c'de “*4959 sayılı Toplum Kazandırma Kanunu, mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 14. maddesi ve 5237 sayılı Kanunun 221. maddesinden yararlananların koşullu salıverilme tarihine iki yıldan az süre kalması,*” şeklinde madde ihtiva edilmiştir. İlgili yönetmelik maddesinde, genel olarak etkin pişmanlıkla ilgili hükümleri içeren kanun ve maddelerden bahsedilmiş, etkin pişmanlıktan yararlanan hükümlülerin açık kuruma ayrılmasında için koşullu salıverilme tarihine 2 yıldan az süre kalması gerektiğini öngörülmüştür.

ACİKAY m. 6/2-ç'te “*Terör ve örgütlü suçlardan hükümlü olup, mensup oldukları örgütten ayrıldıkları idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilenlerin koşullu salıverilme tarihine bir yıldan az süre kalması gerekir*” demek suretiyle etkin pişmanlıkta bulunmayan örgüt ve terör suçlarından hükümlülerin örgütten ayrıldıklarının tespit edilmesi halinde koşullu salıverilmesine 1 yıldan az süre kalmasıyla birlikte açık kuruma ayrılabilmesi öngörülmüştür.

3- Eşe Karşı İşlenen Suçların İnfaza Etkisi

ACİKAY m. 6/2-b’de “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 102 ve 103. maddeleri ile eşe karşı işlenen 82/1-d, 86/3-a ve 96/2-b maddeleri ve mülga 765 sayılı Kanunun 414, 416/1, 418/1 maddeleri ile eşe karşı işlenen 449/1, 456 ve 457/1 maddelerinden mahkûm olanların koşullu salıverilme tarihine üç yıldan az süre kalması,” Demek suretiyle TCK’de suç sayılan cinsel saldırı ve çocuğun cinsel istismarı, eşe karşı işlenen kasten öldürme, kasten yaralama ve eziyet suçlarını; ayrıca ETCK’de bu suçlara karşılık gelen çocuğun cinsel istismarı, 15 yaşını doldurmuş kişiye karşı cinsel saldırı, mağdurda bir zarara veya ölüme yol açacak şekilde cinsel saldırı, eşe karşı kasten öldürme ve eşe karşı eziyet suçlarından ceza alan hükümlülerin cezasının infazında koşullu salıverilme tarihine 3 yıldan az süre kalması şartı ihtiva edilmiştir.

18.08.2016 tarihinde yönetmelikte yapılan değişiklikle eşe karşı işlenen kasten öldürme, kasten yaralama ve eziyet suçları kapsama alınmış ve eşe karşı işlenmesi halinde koşullu salıverilme süresine 7 yıl değil 3 yıldan az süre kalması öngörülmüştür. Ancak bu düzenlemenin yeterli olmadığı, günümüz koşullarına göre güncellenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bu hususta uluslararası anlaşmaların toplumumuza kazanımları ve kadının toplumdaki yerinin önemi açısından ayrı bir parantez açmak isabetli olacaktır. Ülkemizde kadına karşı şiddetin önlenmesine ilişkin mevzuatın gelişmesinde belli bir tarihsel süreç bulunmaktadır. 20.y.y.ın sonlarında 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına İlişkin Kanun³⁰ ile başlayan süreçte kusurlu eşe karşı birtakım tedbirler alınması öngörülmüştü. Daha sonrasında yaşanan ulusal ve uluslararası gelişmelerle kadına karşı şiddetin önlenmesi amaçlanmıştır. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) tarafından Türkiye aleyhine hükmedilen ilke kararlardan Opuz-Türkiye Kararı³¹ sonrasında İstanbul Sözleşmesi’ne vesile olmuştur. Zira AİHM’ in Opuz-Türkiye davasında üzerinde durduğu hususlardan yola çıkılarak 2011 yılında Avrupa Konseyi tarafından kadına yönelik şiddet konusunda özel olarak hazırlanan “İstanbul Sözleşmesi” olarak da bilinen “Kadına Yönelik Şiddet

³⁰ Ailenin Korunmasına İlişkin Kanun (Mülga).

³¹ ECtHR, Opuz V. Turkey, App. No.33401/02, Judgement 09.06.2009, bkz.[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22002-1449%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22002-1449%22])

ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” imzalanmıştır³².

Opuz-Türkiye kararı, Türkiye’deki yargı sisteminin cinsiyetçi ve ayrımcı olduğunu belirten ağır bir karardır. Birçok madde üzerinden ihlal kararı verilerek Türkiye’nin mahkumiyetiyle sonuçlanmıştır. Kısaca karardan bahsetmek gerekirse, başvuru ev içi şiddetin yetkililer ve toplum tarafından hoş görüldüğünü ve ev içi şiddetin faillerinin cezasız kaldığını iddia etmiş, bu bağlamda, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı’na yaptıkları sayısız cezai şikâyete rağmen, kendisini ve annesinin yaşamını ve esenliğini korumak için hiçbir koruyucu önlem alınmadığını belirtmiştir. Defalarca şikâyet etmesine rağmen bir sonuca varılmamış ve netice itibariyle başvurusunun annesi başvurusunun eşi tarafından öldürülmüştür. Bu sebeple birçok hakkın ve maddenin ihlal edildiği iddiasıyla İHAM’ye başvurulmuş, Mahkeme, devletin, Opuz’un yaşadığı şiddeti önlemek için etkin önlemler alınmadığını ve kadınları koruma yükümlülüğünün yerine getirilmediğini vurgulamıştır ve ihlal kararı verilmiştir. Bu karar Türkiye’deki kadın hakları için oldukça önemlidir. Karar tarihinden sonra ülkemizde kadına yönelik şiddetin önlenmesi için somut adımlar atılmaya başlanmıştır.

Yaşanan vahim olayların neticesinde aile içi şiddetin ve kadına yönelik şiddetin önemine binaen uluslararası alanda bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış ve ortak hukuki metinler hazırlanmıştır. Ülkemizin de taraf olduğu bu sözleşmeler devletlere birtakım yükümlülükler yüklemiş, bu kapsamda iç hukukumuzda düzenlemeler yapılmış ve şiddetle mücadele noktasında iş birliği esasına dayalı çeşitli kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur³³. Örneğin 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun³⁴ da bu düzenlemeler kapsamında 2012 yılında mevzuatımıza kazandırılmıştır. Ulusal mevzuatımızda ise Anayasa, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

³² Burçak Sevgi, “AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN OPUZ - TÜRKİYE KARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER VE TÜRKİYEDE KADINA ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE ETKİLERİ”, *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi* Cilt 5, Sayı 2, s.144.

³³Sefanur Didar Söylemez, “AİLE İÇİ ŞİDDET, KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE 6284 SAYILI KANUN KAPSAMINDA KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER”, *Bayburt Üniversitesi Adalet Dergisi* Cilt 1, Sayı 1, Aralık 2022, s.92.

³⁴ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.

(TMK)³⁵ ve TCK'de kadın erkek eşitliğini ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için gereken tedbirleri içeren bazı düzenlemelere yer verilmiştir. Bazı sivil toplum örgütlerinin ve kadın topluluklarının önerileri ile kadın cinayetlerindeki gözle görülür artışın etkisi de bu şekilde düzenlemelerin ne denli gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadına karşı şiddet denildiğinde sadece fiziki şiddet anlaşılması gerekmektedir. 6284 Sayılı Kanun m. 2/1-d'de “şiddet” başlığı ile şiddetin ne olduğunu tanımlamıştır. Tanıma göre, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışa şiddet denilmiştir. 6284 Sayılı Kanun m. 2/1-b “ev içi şiddet” ve m. 2/1-ç “kadına karşı şiddet” başlıklarıyla şiddet tanımını ayrıca da vurgulamıştır. Buradan anlaşılması gereken sadece fiziki değil, cinsel psikolojik, ekonomik her türlü şiddetin önlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu doğrultuda sadece kadın cinayetleri açısından değil cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçun mağduru olan, şiddete maruz kalan birçok kadın açısından da önemli sayılabilecek lehe değişiklikler yapılmıştır. Örneğin 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun değişikliği ile eşe karşı işlenen suçlarda “boşandığı eşe” ibaresi de eklenerek sadece resmi evlilik birliğinde olan kadınların değil, boşanmış olup da bu tür eylemlere maruz kalan kadınlara yönelik korumacı bir politika uygulanmıştır. TCK'de ise eş kavramının tanımı yapılmamıştır³⁶. Bu sebeple Türk Medeni Kanunu kapsamındaki eş tanımından faydalanılmaktadır.

ACIKAY m. 6/2-b bendinde “eşe” ibaresi kullanıldığı için “boşandığı eşe” ya da “dini nikahlı eşe” karşı bu suça uyan eylemleri gerçekleştiren ve ceza alan hükümlüler, açık kuruma ayrılımda koşullu salıverilme tarihine 3 yıldan az süre kalması şartına değil genel kural olan 7 yıldan az süre kalması şartına tabidir. Bu hususla alakalı ilgili

³⁵ Türk Medeni Kanunu

³⁶ Zeynep Büşra Korkmaz, “Türk Ceza Hukukunda Eşe Karşı Cinsel Saldırı Suçu”, *Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ocak 2024, s.29.

yönetmeliğin eksik kaldığı ve TCK değişikliği doğrultusunda değiştirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Yalnızca “eşe”, “boşandığı eşe”, “dini nikahlı eşe” ibaresi açısından değil, “kadına karşı” ibaresiyle ilgili de TCK’de ve çeşitli kanunlarda değişiklikler yapılmıştır. 27.05.2022 tarihli ve 7406 sayılı Kanun değişikliği ile bazı suçlarda “kadına karşı” ibaresi ile, suçun kadına karşı işlenmesi nitelikli hal olarak belirlenmiştir. Bu olumlu gelişmelerin gerekli olduğu fakat yeterli olmadığı kanaatindeyiz.

Hemen belirtmek gerekir ki, ACİKAY bu konuda yetersiz kalmıştır. Eşe karşı işlenen suçların işbu ACİKAY m. 6/2-b bendinin devamına, “*kadına karşı işlenen 82/1-f, 86/2-2.cümle, 94/1-2.cümle, 96/1-2.cümle, 106/1-2.cümle*” şeklinde ekleme yapılarak güncelliğini koruyacağı ve bu doğrultuda kadına karşı şiddetin önlenmesi adına caydırıcılığı arttıracığı, bu şekilde yararlı ve yerinde bir değişiklik olacağı inancındayız. ACİKAY’de yalnızca eşe karşı işlenen suç vurgulanmış olup, pozitif ayrımcılık dikkate alınarak kadınlara karşı işlenen suçlardan bahsedilmemesi eksikliklerdir. Gelişen toplum koşulları ve günden güne suç mağduru olan kadınlar dikkate alınarak ACİKAY’de gerekli düzenlemelerin yapılması elzem hale gelmiştir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca insanlığın doğumuyla var olan suç kavramı, insan var oldukça da devam edecektir. Her halükârda suç karşılığı olarak ceza atfedilmesine şahit olunmasa da suç karşılığı ceza atfedildiğinde peşi sıra cezanın yerine getirilmesi gündeme gelmektedir. Cezaların infazı konusunda eski çağlardan beri değişik yöntemler denenmiş ve modern dönemde hürriyeti bağlayıcı cezalar ön plana çıkmıştır. Cumhuriyet’in ilanı sonrasında da Cumhurbaşkanı Atatürk’ün çabaları ile cezaevleri ve infaz alanına önem verilmiştir.

Açığa ayrılma konusunda hem kanun hem yönetmeliğin uygulanmasında yaşanan problemler ülkemizde infiale yol açmaktadır. Özellikle pandemi döneminde 5275 sayılı CGTİHK Geç. m. 9 ile açık kurumlardaki hükümlülerin özel izinli sayılması ve bu durumun yıllarca uygulanması, açık kurumdan izinli ayrılan hükümlülerin haberlere konu olan, tekrar suça karıştığı iddiaları hatıra geldiğinde infaz kurumlarının işlerliği karmaşa

yaratmaktadır. Birçok hükümlünün izinli olarak dışarı salınmasının ardından eşini öldürdüğü haberleri halen daha gündemdedir.

ACİKAY'de eşe karşı işlenen suçların hükümlünün yatarında etkisi bulunmasıyla birlikte eksik kaldığını belirtmek gerekir. En son değişikliğin yapıldığı 2016 yılından itibaren birçok kadın cinayetleri gerçekleşmiş, sadece eş değil, boşanmış eşe karşı ve kadına karşı cinayetler had safhaya ulaşmıştır. Konuyla alakalı TCK'de bazı suçların nitelikli hallerinde değişiklikler yapılmış ancak ACİKAY bu değişimlere ayak uyduramamıştır. Eşe karşı işlenen yaralama suçunun kapalı kurumda yatma süresi, eski eşe karşı işlenen yaralama suçundan daha ağırdır. Ancak toplum nezdinde bunun bir ayrıma tabi tutulmadığı görülmektedir. Günümüz şartları dikkate alındığında mevzuatın da güncel tutulması gerektiğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

Akbulut, Berrin (Ed.), *İnfaz Hukuku*, Ankara, Adalet, 2.Baskı, 2023.

Akman, Ali Turab, *Türk İnfaz Hukukunda Kapalı Ceza Evlerinden Açık Ceza Evlerine Geçişe İlişkin Düzenlemelerin Cezaların Özel Önleme Amacının Sağlanması Bağlamında Değerlendirilmesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Arslan, Çetin, Kayaççiçek, Murat, *Açık Ceza İnfaz Kurumlarına ve Denetimli Serbestliğe Ayrılma*, Ankara, Adalet, 1.Baskı, 2023.

Artuk, M. Emin vd., *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Adalet, 11.Baskı, 2017.

Artuk, M. Emin, Alşahin, M. Emin, “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, Ocak 2016, 297-338.

Avcı, Mustafa, “Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 3-4, Aralık 2004, 87-159.

Demirbaş, Timur, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Seçkin, 9.Baskı, 2023.

Durkal, Kadir, *Türk Ceza Hukuku'nda Hapis Cezalarının İnfazında Ceza İnfaz Kurumları*, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Faruk Turhan – Abdurrahim Altıkat, “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları”, *SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2012, 1-46.

Karakehya, Hakan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Adalet, 1.Baskı, 2022.

Koca Mahmut, Üzülmöz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 12.Baskı, 2019.

Korkmaz, Zeynep Büşra, “Türk Ceza Hukukunda Eşe Karşı Cinsel Saldırı Suçu”,
Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Ocak 2024, 27-
51.

Koruculu, İrmak, *Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*,
Ankara, Seçkin, 1.Baskı, 2022.

Mecit, Kemal, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Adalet, 5.Baskı, 2023

Özbek, Veli Özer, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Seçkin, 15.Baskı, 2022.

Özdemir, Orhan, “7242 Sayılı Kanun Sonrası Hükümlülerin Açık Ceza İnfaz
Kurumlarına Ayrılmaları”, *Adalet Dergisi*, Sayı 67, Kasım 2021, 379-410.

Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 20.Baskı, 2024.

Burçak Sevgi, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Opuz - Türkiye Kararına İlişkin
Değerlendirmeler Ve Türkiyede Kadına Şiddetin Önlenmesine Etkileri”, *Dicle
Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2,
Aralık 2021, 115-151.

Söylemez, Sefanur Didar, “Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet Ve 6284 Sayılı Kanun
Kapsamında Koruyucu Ve Önleyici Tedbirler”, *Bayburt Üniversitesi Adalet
Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Aralık 2022, 91-151.

Süslü, Güven, *Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük*, Ankara, Seçkin, 1.Baskı, 2016.

Yetgin, Feridun, *İnfaz Hukuku*, Ankara, Adalet, 5.Baskı, 2023.

Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması**Av. Ali ER¹****Öz**

Yabancı boşanma kararlarının Türkiye’de hüküm ve sonuç doğurabilmesi bu kararların tanınması veya tenfizine bağlıdır. Boşanma kararlarının yalnızca eşlerin boşanmalarına ilişkin hükmü icrai nitelikte olmadığından tanınması yeterliyken, maddi ve manevi tazminat, velayet, nafaka gibi hükümleri icra edilebilir eda hükmü niteliğinde olduğundan tenfizi gerekmektedir. Yabancı boşanma kararlarının Türk hukuku bakımından da sonuç doğurabilmesi için gerekli olan tanıma ve tenfiz, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) hükümlerine ve Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelere tabi olmakla birlikte istisnai olarak idari işlemle yabancı boşanma kararının ilgili kütüklere tescili de mümkündür. Bu çalışmada yabancı boşanma kararlarının tenfizi ile uluslararası sözleşmeler hariç tutularak MÖHUK kapsamında yabancı boşanma kararlarının tanınması ve idari işlemle yabancı boşanma kararının ilgili kütüklere tescili, Yargıtay kararları ile de desteklenerek ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Yabancı boşanma kararları, tanıma davası, milletlerarası yetki, doğrudan tescil, Nüfus Hizmetleri Kanunu 27/A maddesi.

¹ Avukat, Eskişehir Barosu, Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, alier.erhukuk@gmail.com, ORCID: 0009-0001-6936-6620.

Bu makale hakem değerlendirmesinden geçmiştir.

Gönderilme Tarihi: 13 Şubat 2025 / Kabul Tarihi: 7 Mart 2025.

Recognition of Foreign Divorce Decisions in Turkey

Abstract

The ability of foreign divorce decisions to have effect and result in Turkey depends on the recognition or enforcement of these decisions. While it is sufficient for divorce decisions to be recognized only because their provisions regarding the divorce of the spouses are not enforceable, provisions such as material and moral compensation, custody, and alimony must be enforced since they are enforceable provisions. Recognition and enforcement, which are necessary for foreign divorce decisions to have consequences in terms of Turkish law, are subject to the provisions of MÖHUK and international agreements to which Turkey is a party. However, exceptionally, it is also possible to register the foreign divorce decision in the relevant registry through an administrative process. In this study, the enforcement of foreign divorce decisions and the recognition of foreign divorce decisions within the scope of MÖHUK, excluding international agreements, and the registration of foreign divorce decisions in the relevant registry through administrative procedures, are evaluated in detail, supported by the Supreme Court decisions.

Keywords

Foreign divorce decisions, recognition case, international jurisdiction of Turkish Courts, direct registration, Article 27/A of the Population Services Law.

GİRİŞ

Yabancı mahkeme kararlarının Türkiye’de hüküm ve sonuç doğurabilmesi için kararın niteliğine göre tanınması veya tenfizi gerekir. Yabancı mahkeme tarafından verilen karar bir eda kararı ise, diğer bir deyişle icra kabiliyetini haiz ise tenfiz edilmesi gerekirken, tespit veya inşai karar niteliğinde ise, yani icra kabiliyeti yoksa tanınması yeterlidir². Boşanma kararları esas itibarıyla eşler arasındaki evlilik birliğinin sona ermesini sağlayan inşai nitelikte kararlar olduğundan yabancı boşanma kararının Türkiye’de hüküm ve sonuç doğurabilmesi için tanınması yeterlidir³. Bununla birlikte yabancı boşanma kararı, boşanmanın yanı sıra icra kabiliyetini haiz olan maddi ve/veya manevi tazminat, nafaka, evlilik mallarının paylaşılması, velayet gibi boşanmanın fer’i sonuçlarını da içeriyorsa bu halde yabancı boşanma kararının tenfiz edilmesi gerekir.

Çalışmamızın konusu yabancı boşanma kararlarının MÖHUK kapsamında Türkiye’de tanınması olup yabancı boşanma kararlarının tenfizi ve yabancı boşanma kararlarının tanınmasına ilişkin uluslararası sözleşmeler incelenmeyecektir. Çalışmamızın birinci bölümünde MÖHUK uyarınca tanınmanın koşulları genel hatlarıyla açıklanmış ve boşanma kararlarının tanınması hususunda önem arz eden noktalara değinilmiştir. İkinci bölümde yabancı boşanma kararlarının tanınması usulü, son bölümde ise yabancı boşanma kararlarının tanınmasının sonuçları doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ile desteklenerek incelenmiştir.

² Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, Yenilenmiş 22. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, s.508; Aysel Çelikel/ B. Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Yenilenmiş 14. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s.649; Cemal Şanlı/ Emre Esen/ İnci Ataman-Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s.484; Vahit Doğan, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Güncellenmiş 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2017, s.104; Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013, s.4.

³ Bilgin Tiryakioğlu, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi*, Ankara Üniversitesi Hukuku Fakültesi Yayınları, Ankara 1996, s.25; Mehmet Tezgel, *Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s.55; Ali İhsan Özüğür, *Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2008, s.1250; Ahmet Cemal Ruhi, *Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s.896; Ziya Akıncı/ Cemile Demir-Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s.44.

I. YABANCI BOŞANMA KARARLARININ TANINMASININ KOŞULLARI

A. Usulî Koşullar

MÖHUK m.50 hükmü yabancı mahkeme kararlarının Türkiye’de tanınması ve tenfiz edilmesi için bulunması gereken ön koşulları düzenlemektedir. Her ne kadar anılan Kanun’da “*tenfiz kararı*” başlığı altında düzenlenmiş olsa da bu koşulların hem tanıma hem de tenfiz için geçerli olduğu kabul edilmektedir. Kendisinden bir yabancı ilamın tanınması veya tenfizi istenen hakim önüne gelen ilamda bu koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğini re’sen inceler.

1. Yabancı Mahkeme Tarafından Verilmiş Bir İlam Olması

MÖHUK m.50 hükmüne göre tanınması talep edilen yabancı bir kararın mahkeme kararı olması gerekir. Mahkeme ilamı niteliğinde olmayan yabancı kararların tanınması mümkün değildir. Yabancı bir kararın mahkeme kararı olup olmadığı kural olarak kararın verildiği ülke hukukuna göre belirlenir. Ancak bu hukukun mahkeme kararı vasfını verdiği kararların tanınmanın gerçekleştirileceği devletin hukuku tarafından bir mahkeme kararı olarak kabul edilmemesi de mümkündür. Ayrıca yabancı bir kararın tanınabilmesi için kararın verildiği ülkenin milletlerarası alanda tanınmış bir ülke olup olmaması da önemli değildir⁴.

Yabancı boşanma kararlarının tanınmasında en çok önem arz eden koşullardan biri boşanma kararının bir mahkeme ilamı olması hususudur. Zira Türk hukukunda boşanma kararı verme yetkisi sadece aile mahkemelerine verilmişken bazı yabancı ülkelerde noterler veya belediyeler kanalıyla gerçekleştirilen idari boşanmalar olduğu gibi devlet makamlarının dahilinin olmadığı tek taraflı irade beyanıyla veya tarafların anlaşması ile boşanmalar da gerçekleştirilebilmektedir. Bir mahkeme ilamı niteliğinde olmayan bu boşanmaların Türkiye’de tanınabilmesinin mümkün olup olmadığı konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre Kanun tanınacak yabancı kararın bir mahkeme kararı olması koşulunu

⁴ Şanlı/ Eren/ Ataman-Fıganmeşe, s.493; Doğan, s.108; Ekşi, s.111; Tiryakioğlu, s.35; Tezgel, s.61.

aradığından idari boşanmaların veya devletin dahlinin olmadığı boşanmaların Türkiye’de tanınması mümkün değildir⁵. Bu görüşteki yazarların bazıları bu tip “*özel boşanmaların*” tanıma ve tenfiz hükümlerine göre tanınması mümkün olmamakla beraber hukuki işlem olmaları sebebiyle tespit davası yoluyla tanınmasının mümkün olduğunu savunmaktadır⁶. Bu konudaki diğer bir görüşe göre yargı organları dışında verilen boşanma kararlarının tanınabilmesi için verildiği ülkede bağımsız yargı organlarınınca denetlenip denetlenmediğine bakmak gerekir; şayet yargı organları tarafından bu kararlar denetlenmiş ve onanmışsa bu tür kararlar tanınabilecektir⁷. Bir başka görüş ise tanıma ve tenfizin niteliklerinin farklı olması sebebiyle tenfizde aranan vasıfların tanıma için aranmaması gerektiğini ve boşanma konusunda genel yetkisi belirli koşullar dahilinde tespit edilen devletin boşanma konusunda yetkili gördüğü makamın kararının bu makam adli bir mahkeme olmasa dahi tanıma hükümlerine göre tanınabilmesi gerektiğini savunmaktadır⁸. Yargıtay uygulaması ise adli mahkemeler dışındaki makamlar tarafından verilen boşanma kararlarının tanınmaması yönündedir⁹. Kanaatimizce, tanıma ve tenfiz için ortak ön koşul niteliğinde olan MÖHUK m.50 hükmünde açıkça yabancı mahkeme kararı koşulu arandığından bir adli mahkeme tarafından verilmemiş olan yabancı boşanma kararının Türkiye’de tanınabilmesi mümkün değildir. Güncel durumda yabancı idari boşanma kararlarının Türkiye’de tanınması ancak bu husustaki bir milletlerarası sözleşme ile mümkün olabilecektir¹⁰. Ayrıca MÖHUK kapsamında tanıma olarak

⁵ Nomer, s.544; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.492, dn. 305; Çelikel/ Erdem, 655; Ekşi, s.533; Akıncı/ Demir-Gökyayla, s.47; Özüğür, s.1237; Ayfer Uyanık-Çavuşoğlu, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2006, s.78.

⁶ Nomer, s.545, Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.492, dn. 305.

⁷ Doğan, s.108.

⁸ Ata Sakmar, *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, İstanbul 1976, s.217; Tiryakioğlu, s.37.

⁹ Y. 2. HD., E. 1995/3612, K. 1995/4567, T. 13.04.1995, (Ruhi, s.792): “... Türkiye’de yerine getirilmesi istenen boşanma kararı Kopenhag Belediyesi tarafından verilmiştir. (...) ancak, yabancı mahkemelerde verilen hukuk davalarına ilişkin kararların Türkiye’de yerine getirilmesi istenebilir. Boşanma kararı bir mahkemenin verdiği hüküm niteliği taşımadığından kesinleşmiş mahkeme kararlarının yerine getirilebileceğine ilişkin yukarıda açıklanan yasal kuralın kapsamı dışında kalmaktadır. ...”.

¹⁰ İdari boşanma kavramı ve yabancı idari boşanma kararlarının tanınması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Salımya Ganiyeva, “Türk ve Rusya Federasyonu Milletlerarası Usul Hukukunda İdari Boşanma Kararlarının Tanınması Sorunu”, *MHB*, C. 33, S. 1, Yıl 2013, s.31-60.

değerlendirilememekle birlikte idari makamlarca verilen yabancı boşanma kararlarının Türkiye’de sonuç doğurabilmesi amacıyla nüfus kütüklerine tescil edilmesi de aşağıda açıklanacağı üzere 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’na 27/A hükmü ile getirilen düzenleme ile artık mümkündür.

2. Özel Hukuk Davasına İlişkin Bir İlam Olması

MÖHUK m.50 hükmü uyarınca bir yabancı mahkeme kararının Türkiye’de tanınabilmesi için ilamın bir özel hukuk uyuşmazlığına ilişkin olması gerekir. Uyuşmazlığın özel hukuk uyuşmazlığı olup olmadığı kararı veren mahkemenin sıfatına veya karara verilen isme göre değil, kararın hükümlerine göre tespit edilmelidir¹¹. Nitekim MÖHUK m.50/2 hükmünde yabancı mahkemelerin ceza ilâmlarında yer alan kişisel haklarla ilgili hükümler hakkında da tenfiz kararı istenebileceği belirtilerek bu hususa işaret edilmiştir.

Tanınması talep edilen kararın bir özel hukuk uyuşmazlığına ilişkin olup olmadığı vasıflandırma ile belirlenir. Milletlerarası usul hukukunda vasıflandırmanın kural olarak *lex fori* prensibine göre yapılması kabul edildiğinden, kararın özel hukuk uyuşmazlığına ilişkin olup olmadığı *hakimin hukuku* olan Türk hukukuna göre tespit edilecektir. Boşanma, Türk hukukunda 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun “Aile Hukuku” isimli ikinci kitabının ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Aile hukuku, Türk hukukunda medeni hukukun bir dalı olarak özel hukuk içinde yer alır. Bu sebeple yabancı boşanma kararları bakımından MÖHUK’ta aranan özel hukuk davalarına ilişkin olma koşulu sağlanmaktadır.

3. Yabancı Mahkeme İlamının Kesinleşmiş Olması

MÖHUK m.50 hükmüne göre özel hukuka ilişkin bir uyuşmazlığı çözen yabancı mahkeme kararının tanınabilmesi için ilamın kesinleşmiş olması gerekir. MÖHUK m.50 hükmünde açıkça belirtildiği üzere kesinleşmenin kararın verildiği ülke hukukuna göre gerçekleşmesi gerekir.

¹¹ Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.495; Doğan, s.110; Ekşi, s.121; Tezgel, s.66.

Doktrinde tanıma kararı verilebilmesi için gerekli olan kesinleşme şartının sağlanabilmesi hususunda yabancı ilamın şekli anlamda kesinliğe sahip olmasının yeterli mi, yoksa ilamın şekli anlamda kesinliğin yanında maddi anlamda kesinliğe de sahip olmasının da gerekip gerekmediğine ilişkin görüş ayrılığı vardır. Bir görüşe göre, yabancı ilamın şekli anlamda kesinleşmiş olması yeterlidir, zira yabancı ilamın maddi anlamda kesin hüküm kuvvetinin ortaya çıkması tanıma kararının sonucunda gerçekleşir¹². Diğer görüş ise hukuki güvenliğin sağlanması bakımından yabancı ilamın hem şekli hem de maddi anlamda kesinleşmesi gerektiğini savunmaktadır¹³. Maddi anlamda kesin hüküm, tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan bir davanın tekrar açılmaması anlamına geldiğinden ve yabancı boşanma kararlarının maddi anlamda kesin hüküm niteliğini kazanması bu ilamların Türkiye’de tanınması sonucu ortaya çıkacağından kanımca yabancı boşanma kararlarının tanınması için şekli anlamda kesinleşmesi yeterlidir.

Yabancı bir ilamın tanınması kendisinden talep edilen hakim bu ilamın kesinleşip kesinleşmediğini re’sen araştıracaktır¹⁴. Bu noktada mahkemece yapılacak iş kendisine sunulan yabancı mahkeme ilamında veya ona ekli bir belgede ilamın kesinleştiğine dair usulüne uygun bir onayın bulunup bulunmadığını saptamaktan ibarettir¹⁵.

¹² Sakmar, s.235; Çelikel/ Erdem, s.657; Doğan, s.111; Tiryakioğlu, s.38; Tezgel, s.67; Banu Şit, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kesinleşme Şartı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, S. 1, Yıl 2011, s.63.

¹³ Nomer, s.546; Şanlı/ Esen/ Ataman-Fıganmeşe, 499.

¹⁴ Yabancı mahkeme kararının kesinleşmesi şartının hukuki niteliği ve tanıma/tenfiz davası açılması anında karar kesinleşmemekle birlikte bu eksikliğin sonradan fark edilmesi durumunda nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine ilişkin tartışma ve görüşler için bkz. Şit, s.62 vd.

¹⁵ Y. 2. HD., E. 2012/21221, K. 2013/13991, T. 16.05.2013, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): “...Tanınması istenen boşanma kararı, Beziers Asliye Hukuk Mahkemesi (aile hakimi) tarafından 06.05.2010 tarihinde verilmiştir. Karar üzerinde kesinleştiğine ilişkin bir bilgi bulunmamakta ise de, kararın, verildiği ülkede Perpignan Belediyesi nezdinde tutulan deftere nüfus memuru tarafından 17 Eylül 2010 tarihinde tescil edildiği, belediyenin buna ilişkin 24.06.2011 tarihli yazısından anlaşılmaktadır. Fransa Cumhuriyeti Adalet Bakanlığınca dosyaya gönderilen 08.12.2011 tarihli yazı ve bunun ekindeki Montgellier İstinaf Mahkemesi başkatiбинin mühür ve imzasını taşıyan 12.09.2011 tarihli yazıda ise, boşanma kararını veren Beziers Asliye Hukuk mahkemesi kararının istinafa götürüldüğüne ilişkin bir kayıdın bulunmadığı belirtilmiştir. İlk derece mahkemesi kararına karşı, istinaf kanun yoluna müracaat edilmemiş olması, kararın kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmiş olduğuna kesin karine oluşturur. Bu belgeler karşısında yabancı ilamın, verildiği

B. Asli Koşullar

MÖHUK m.54 “*Tenfiz şartları*” başlığı ile tenfiz için gerçekleşmesi gereken koşulları düzenlemektedir. Bununla birlikte MÖHUK m.58 atfıyla bu koşulların sadece tenfiz için değil a bendinde düzenlenen mütekabiliyet dışındaki diğer koşulların tanıma için de gerekli ortak koşullar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

1. Yetki

MÖHUK m.54/1-b hükmünde yabancı mahkeme ilamının tanınması için sağlanması gereken iki farklı yetki koşulu düzenlenmiştir. Bunlardan ilki hakimin re’sen inceleyeceği Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinde olmayan bir uyumsuzluğa ilişkin ilam olması, diğer yetki koşulu ise davalı olarak gösterilen tarafın itirazı ile dikkate alınacak olan yabancı mahkemenin “*aşırı yetkili*” olması halidir.

Münhasır yetki, iç hukuktaki kesin yetkiden farklı bir anlama sahiptir. Diğer bir deyişle iç hukuktaki her kesin yetki kuralı milletlerarası usul hukuku bakımından münhasır yetki oluşturmaz. Bir yetki kuralının milletlerarası alanda münhasır yetki olup olmadığının tespitinde bu yetki kuralının lafzı ve konuluş amacı dikkate alınmalıdır. İlgili yetki kuralı ile dava konusunun mutlak şekilde ve sadece Türk mahkemelerinde görülmesi amaçlanmışsa münhasır yetkiden bahsedilir¹⁶. Türk mahkemelerinin boşanma bakımından münhasır yetkileri yoktur. Bu sebeple yabancı boşanma kararlarının Türkiye’de tanınabilmesi bakımından bu koşul sağlanmaktadır. Bununla birlikte Türk vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin davalarda özel yetki kuralı düzenleyen MÖHUK m.41 hükmü Türk vatandaşlarının boşanmaları bakımından Türk mahkemelerine münhasır yetki tanımakta mıdır sorusu cevaplanmalıdır. Bu düzenlemenin getirilme amacı Türk vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin davaların

ülkede kesinleşmiş olduğu kabul edilmelidir. Tarih olarak bunun saptanması mümkün olmamakla birlikte ilgili belediye nezdindeki deftere nüfus memurluğunca boşanma kararına ilişkin not düşüldüğü 17.09.2010 tarihinin kesinleşme tarihi olarak kabulü gerekir. Bu belgeler yabancı ilamın kesinleştiğini kesin olarak göstermekte olup; artık buna dair ayrıca bir belge aramaya lüzum bulunmamaktadır. Öyleyse yabancı ilamın tanınması için gereken diğer şartların (5718.s.MÖHUK.m.58) bulunup bulunmadığı değerlendirilerek sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken, yazılı gerekçe ile isteğin reddi doğru bulunmamıştır... ”.

¹⁶ Nomer, s.523; Çelikel/ Erdem, s.683; Şanlı/ Esen/ Ataman-Fıganmeşe, 513; Doğan, s.115; Ekşi, s.177; Tiryakioğlu, s.41; Tezgel, s.84; Uyanık-Çavuşoğlu, s.81.

münhasıran Türk mahkemelerinde görülebilmesi yönündeki anlayışı bertaraf etmek ve bu konuda yabancı ülkelerde de dava açılabilmesini sağlamaktır¹⁷. Bu sebeple ilgili düzenlemenin Türk mahkemelerine münhasır yetki tanıdığını söylemek hükmün amacıyla bağdaşmamaktadır. Sonuç olarak tanınması talep edilen boşanma ilamının taraflarından biri veya her ikisi de Türk vatandaşı olsa ve hatta Türkiye’de yerleşim yeri bulunsada dahi, yabancı boşanma ilamının tanınmasında yetki yönünden bir engel yoktur¹⁸. Mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) dönemindeki Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan Türk vatandaşlarının Türk mahkemelerinde boşanma davalarını açmak zorunda oldukları, yabancı boşanma ilamının tanınmasının mümkün olmadığı düşüncesi yeni düzenlemelerle birlikte günümüzde artık terk edilmiş ve yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarına kolaylık sağlanmıştır.

Yabancı ilamların tanınmasına ilişkin bir diğer koşul da “aşırı yetki”ye ilişkindir. “Aşırı yetki”, dava konusu ve taraflarla hukuki ve fiili anlamda gerçek bir ilişkisi olmaksızın yabancı bir mahkemenin kendisini yetkili sayması olarak tanımlanmaktadır¹⁹. Eğer tanınması talep edilen yabancı boşanma ilamı “aşırı yetkili” bir mahkeme tarafından verilmişse ancak davalı tarafın itiraz etmiş olması koşuluyla bu yabancı boşanma kararı Türkiye’de tanınmayacaktır, zira bu bir def’i olup “aşırı yetki” incelemesi re’sen yapılmaz²⁰.

¹⁷ Mine Tan-Dehmen, “Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK’ta Kabul Edilen Yetki Kuralı”, *MHB*, C. 33, S. 1, Yıl 2013, s.204.

¹⁸ Tiryakioğlu, s.45; Tezgel, s.86; Tan-Dehmen, s.204.

¹⁹ Nomer, s.525; Çelikel/ Erdem, s.688; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.518; Doğan, s.119; Ekşi, s.235; Tezgel, s.87; Akıncı/ Demir-Gökyayla, s.51.

²⁰ Y. 11.HD., E. 2020/5278, K. 2023/1319, T. 06.03.2023, (çevrimiçi), (lexpera.com.tr): “... 5718 sayılı Kanun'da bir mahkemenin kendisini aşırı yetki teşkil edecek surette yetkili saymış olması bir tenfiz engeli olarak öngörülmüş ise de bu hususun tenfize engel olabilmesi için aleyhine tenfiz istenen davalı tarafından ayrıca ileri sürülmüş olmasının gerektiği işbu dosyada davalının bu yönde bir itirazına rastlanmadığı için aşırı yetki esasına binaen tenfize engel bir durum bulunmadığı, İtalya'da görülen davanın sözleşmeye aykırılık nedeniyle tazminat konulu olduğu bu nedenle Türk Mahkemelerinin münhasır yetkisine girmediği,(...) Udine Mahkemesinin 12.09.2011 tarihli kararının, 5718 sayılı Kanun'un 50 ve devamı maddelerindeki tenfiz şartlarını taşıdığıın tespiti edildiği gerekçesiyle davanın kabulüne, Udine Mahkemesinin 1327/10 R...C sayılı dosyası üzerinden verilen 26.04.2010 tarihli ve Udine-27.052010 kayıt yer/ve tarihli 1897 no'lu kararının tanınmasına ve tenfizine karar verilmiştir.(...) Davalı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddi ile usul ve kanuna uygun olan kararın ONANMASINA, ... ”.

2. Kamu Düzenine Uygunluk

MÖHUK m.54/1-c düzenlemesi yabancı ilamın Türkiye’de tanınabilmesi için hükmün kamu düzenine açıkça aykırı olmaması koşulunu aramaktadır. Kamu düzeni kavramının geniş, muğlak ve değişken olması sebebiyle tam olarak tanımlanması mümkün değilse de kamu düzenini, *“toplumun huzurlu ve uyumlu bir yaşam sürdürülebilmesi için uyulması zorunlu olan hukuki, ahlaki ve vicdani temel prensipler bütünü”*²¹ olarak tanımlamak yanlış olmaz. Yargıtay 10.02.2012 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında²² kamu düzenini, *“Kamu düzeni, niteliği gereği zamana, yere göre değişen, içeriğinin tespiti zor bir her somut olaya göre değişiklik gösteren bir kavramdır. İlmi açıklamalara ve yargısal kararlara rağmen gelişen hukuk sistemlerinde bile tanımı olmamasına rağmen “toplumun temel yapısını ve çıkarlarını koruyan kuralların bütünü” olarak tanım yapılabilir”* şeklinde tanımlamıştır.

Tanım talebinde bulunulan yabancı ilamın Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığına tespiti, bu hususta karar verecek olan Türk hakiminin takdirine bırakılmıştır. Ancak hakim takdir yetkisini milletlerarası usul hukukunun varlık sebeplerine ve genel prensiplerine uygun olarak kullanılmalıdır. Bu sebeple hakim, sadece Türk hukukundakinden farklı maddi ve usulî kurallar uygulanarak verildiği için yabancı bir kararı kamu düzenine aykırı sayıp tanınmasını reddedemez²³. Ayrıca yabancı ilamın tanınmasının kamu düzeni sebebiyle reddedilebilmesi için “hükmün” kamu düzenine “açıkça” aykırı olması şarttır²⁴. Diğer bir deyişle, kamu düzenine aykırılığın kararda dayanılan kurallarda veya hukuki sebeplerde değil, varılan sonuçta

²¹ Aydanur Gürzumar, “Türk Devletler Özel Hukuku Açısından Boşanma Davalarında Kamu Düzeninin Etkileri”, *Prof. Dr. Vedat Raşit Seviğ’e Armağan: MHB Özel Sayı*, MHB, C. 14, S. 1-2, Yıl 1994, s.22.

²² YİBK, E. 2010/1, K. 2012/1, T. 10.02.2012 (RG 20.09.2012-28417).

²³ Nomer, s.527; Çelikel/ Erdem, s.693; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.520; Doğan, s.120; Ekşi, s.285; Sakmar, s.240; Tiryakioğlu, s.46; Tezgel, s.95; Gürzumar, s.25.

²⁴ Y. 2. HD., E.2011/19791, K. 2012/16687, T. 18.06.2012, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): *“...kamu düzenine aykırılık nedeniyle tanıma talebinin reddine karar verilebilmesi için, aykırılığın Türk kamu düzenine aykırı olması yeterli olmayıp, aykırılığın Türk kamu düzenine “açıkça” aykırı olması, “yani benimsendiği takdirde Türk hukuku bakımından tahammül edilemez bir durumun ortaya çıkması” gerekir. Yabancı mahkeme ilamına konu anlaşmalı boşanmada, tarafların yabancı mahkemede bizzat dinlenilmemiş olmasının Türk kamu düzenine açıkça aykırı olduğundan söz edilemez. ...”*.

yani hükümde bulunması ve bu aykırılığın da açık olması gerekir. Bu sebeple ancak ilgili yabancı ilamın hükmünün Türkiye’de uygulanması halinde Türk kamu düzeninde tahammül edilmesi beklenemeyecek aykırılıklar oluşturacak kararlar kamu düzeni sebebiyle reddedilmelidir²⁵.

Kamu düzeni zaman, yer ve konu bakımından değişkendir²⁶. Bu sebeple yabancı ilamın tanınması talep edildiğinde hakim, tanıma kararının verileceği andaki²⁷ Türk kamu düzenini tanıma kararı verilecek uyumsuzlukla sınırlı tutarak dikkate almalıdır.

Yabancı boşanma kararlarının Türkiye’de tanınması hususunda en çok önem arz eden koşullardan biri kamu düzenine uygunluktur. Türk hukukunda anlaşmalı boşanmanın kabul edilmesinden önceki dönemde yurtdışında gerçekleştirilen anlaşmalı boşanmaların Türkiye’de tanınması talepleri Yargıtay kararlarına konu olmuş ve Yargıtay o dönemde Türk hukukunda anlaşmalı boşanma kurumu mevcut olmadığından bu kararların tanınmasının kamu düzenine aykırı olduğuna hükmetmiştir²⁸. Günümüzde yabancı boşanma kararlarının Türkiye’de tanınması için kamu düzeni müdahalesiyle karşılaşabilecek örneklerden *talak* ve eşcinsel evliliklerin

²⁵ YİBK, E.2010/1, K.2012/1, T. 10.02.2012, (RG 20.09.2012-28417): “...Anılan maddede yer alan, “Hükümün kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması” ifadesinden, yabancı mahkeme kararının esasına uygulanan hukukun Türk kamu düzenine aykırılığının incelenemeyeceği, sadece hükmün tenfizi neticesinde ortaya çıkan hukuki sonuçların kamu düzenine aykırı olması halinde yabancı mahkeme kararının tenfizinin reddedileceği sonucuna varılmalıdır. Esasa uygulanan hukukun Türk Hukukunda farklı olması ya da Türk Hukukunun emredici kurallarına aykırı olması gibi nedenlerle yabancı kararın tenfizi reddedilemez. Burada esas alınması gereken kıstas, yabancı ilamın Türk Hukukunda bir veya birden çok kanun hükümlerine aykırı bulunmasından çok, Türk Hukukunun temel değerlerine, Türk genel adap ve ahlak anlayışına Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına ve hukuk siyasetine, Anayasa ‘da yer alan temel hak ve özgürlüklere milletlerarası alanda geçerli ortak ve kabul görmüş hukuk prensiplerine, ikili anlaşmalara, gelişmiş toplumların ortak benimsedikleri ahlak ve adalet anlayışına, medeniyet seviyesine siyasi ve ekonomik rejimine bakmak olmalıdır. ...”.

²⁶ Şanlı/ Esen/ Ataman-Fıganmeşe, s.524; Çelikel/ Erdem, s.690; Ekşi, s.280; Tezgel, s.93 vd., Gürzumar, s.25.

²⁷ Şanlı/ Esen/ Ataman-Fıganmeşe, s.524; Ekşi, s.280; Tiryakioğlu, s.48; Tezgel, s.93; Gürzumar, s.25.

²⁸ Y. 2. HD., E. 1984/2674, K. 1984/4577, T. 15.05.1984, Bu kararın eleştirisi için bkz. Ergin Nomer, “Rızai Boşanma ve Kamu Düzeni”, *MHB*, C. 4, S. 2, Yıl 1984, s.94-98.

boşanma ile sona ermesi halinde bu boşanma kararlarının tanınması talepleri üzerinde durmakta fayda vardır.

Talak, İslam hukukunun geçerli olduğu ülkelerde kocanın boşanmaya yönelik iradesini beyan etmesiyle boşanmanın gerçekleştiği bir boşanma sebebidir²⁹. Kadına boşanma hakkı tanımayan, sadece erkeğe bu hakkı veren talakın boşanma sebebi olarak kamu düzenimize açıkça aykırı olduğu hususunda bir şüphe yoktur. Ancak bu durum talaka dayanan bir boşanma ilamının tanınması talebini otomatik olarak reddetme sonucunu doğurmamalıdır. Talaka dayanan boşanma ilamının Türkiye’de tanınabilmesi iki halde mümkün olmalıdır. İlki tarafları Türk vatandaşı olmayan ve kendi milli hukuklarına göre talak yoluyla boşanmaları mümkün olan yabancıların kendi ülkelerinde talak yoluyla boşandıklarını Türkiye’de tespit ettirmek istemeleri halinde bu durumun Türk kamu düzenine açıkça aykırı olacağını söylemek oldukça güçtür³⁰ ve yabancı ilam tanınmalıdır. İkinci hal ise Kadıköy 2. Asliye Hukuk Mahkemesinin 07.02.1991 tarihli kararında³¹ olduğu gibi talak yoluyla boşanmada yabancı ilamın Türkiye’de tanınmasını kadının talep etmesi halidir. Bu durumda talak yoluyla boşanmanın kamu düzenine aykırı olması nedeniyle ilamın tanınmaması kadının yeniden evlenmesini engelleyecek ve aslında korunmak istenen kadının daha fazla mağdur olmasına sebep olacaktır. Bu gibi durumlarda boşanma konusunda iradesine önem verilmeden talak yoluyla boşanmış kadın bu boşanmayı kabul etmiş ve ilamın tanınmasını bizzat kendisi talep etmişse artık talakın kamu düzenine aykırı olması sebebiyle tanıma talebi reddedilmemeli ve boşanma ilamı tanınarak Türkiye’de de hüküm ve sonuçlarını doğurması sağlanmalıdır³².

Eşcinsel evlilikler günümüzde çağdaş ve medeni ülkeler tarafından kabul edilmeye başlanmıştır ve eşcinsel evliliğin yasallaştığı ülkelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Eşcinsel evliliklerin kabul edilmesinin doğal bir sonucu olarak eşcinsel

²⁹ İsmail Kıvrım, “17. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Boşanma Hadiseleri (Ayıntâb Örneği; Talâk, Muhâla’a ve Tefrik)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 1, Yıl 2011, s.375.

³⁰ Gürzumar, s.41.

³¹ Çelikel/ Erdem, s.696.

³² Nomer, s.544; Çelikel/ Erdem, s.696; Tezgel, s.97; Gürzumar, s.41.

boşanmalar da görülecektir. Türkiye’de henüz eşcinsel evlilikler yasallaşmamıştır ve yurtdışında gerçekleştirilen eşcinsel evliliklerin Türkiye’de tanınması ise kamu düzeni engeli ile karşılaşmaktadır. Kamu düzeni engeliyle karşılaşmasının gerekçesi ise bu evliliklerin toplumun genel ahlak anlayışı ile uyuşmamasıdır. Peki yurtdışında gerçekleştirilen eşcinsel evliliklerin boşanma ile sonuçlanması halinde bu boşanma kararları da kamu düzenine aykırı görülerek tanınması reddedilecek midir? Öncelikle bu evlilikler Türkiye’de tanınmayacağı için boşanma halinde boşanma kararının Türkiye’de tanınması talebi pratikte karşılaşılmaması pek ihtimal dahilinde olan bir durum gibi görünmemektedir. Ancak böyle bir ihtimalin gerçekleştiği varsayımında kanaatimizce eşcinsel evliliği boşanma ile sona erdiren yabancı mahkeme kararının Türkiye’de tanınması talebinin, herhangi bir kamu düzeni müdahalesiyle karşılaşmaması gerekir. Zira boşanma kararının tanınmasında kamu düzeni bakımından önemli olan husus ilamın hükmüdür. Eşcinsel evliliğin Türk kamu düzenine aykırı olmasına dayanak gösterilen toplumun genel ahlak anlayışı, eşcinsel kişilerin birlikte yaşamasına ve eşlerin evliliğin getirdiği hak ve yükümlülüklerle sahip olmasına karşı çıkmakta, “*tahammül edememekte*”dir. Oysa boşanma ile birlikte toplumun genel ahlak anlayışına uymayan bu durum ortadan kalkmaktadır. Bu sebeple eşcinsel evliliği boşanma ile sona erdiren ilamın hükmü yani sonucu zaten kamu düzeni ile korunmak istenen durumun kendisini oluşturmaktadır. Bu noktada eşcinsel evliliğin Türk kamu düzenine aykırı olması gerekçesiyle eşcinsel boşanma kararlarının tanınması talepleri kamu düzeni nedeniyle reddedilmemelidir.

Tanınması talep edilen yabancı ilamın Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığını hakim re’sen araştıracaktır. Ayrıca doktrinde tanınması talep edilen yabancı mahkeme kararının taraf, sebep veya konu unsurlarının aynı olduğu Türk mahkemelerinden verilen ve kesin hükme bağlanmış bir karar mevcutsa veya bu unsurlardan birinin, Türk mahkemelerinden verilen ve kesin hükme bağlanmış bir başka karardan farklı olması ile birlikte bu kararlar bağdaşmayacak nitelikte, çelişen hükümler içeriyorsa söz konusu yabancı ilamın tanınmasının kamu düzenine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle reddedilmesi gerektiği savunulmaktadır³³. Yargıtay da

³³ Çelikel/ Erdem, s.698; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.526; Sakmar, s.240; Tezgel, s.112.

tanınması talep edilen ilamla taraf ve konusu aynı olan Türk mahkemelerinden verilmiş ve kesinleşmiş bir ilam olması durumunda tanıma talebinin dava şartı oluşmadığından reddedilmesi gerektiğini belirtmiştir³⁴.

3. Savunma Hakkına Uygunluk

MÖHUK m.54/1-ç hükmüne göre bir yabancı mahkeme kararının tanınabilmesi için kararın verildiği ülke kanunları uyarınca, davalı olarak gösterilen kişinin hükmü veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu kanunlara aykırı bir şekilde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş olmaması gerekir. Bu husus hakim tarafından re'sen incelenmez, savunma haklarına riayet edilmeyen tarafın itirazı gerekir.

MÖHUK m.54/1-ç hükmünde belirtilmeyen ancak savunma hakkını ihlal eden diğer durumlar, adil yargılanma hakkı kamu düzeninin bir parçası olduğundan kamu düzenine aykırılık nedeniyle tanıma engeli oluşturabilir³⁵. Bu durumda hakim bu ihlali davalı tarafın itirazı olmasa dahi re'sen gözetecektir. Hükmü veren mahkemeye usulüne uygun olarak davet edilen ve dava dilekçesi tebliğ edilen taraf, davada savunma imkanını kullanmazsa yani usulüne uygun tebligata rağmen davaya iştirak etmez veya kendisini temsil ettirmezse davada kararın gıyapta verildiği için savunma hakkının ihlal edildiği itirazını ileri süremez³⁶.

³⁴ Y. 2. HD., E. 2010/5910, K. 2010/20102, T. 02.12.2010, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): "... Dosya içinde bulunan M.Y. ait nüfus kaydından, davacı S.M.Y. ile davalının tenfiz davasından önce Karşıyaka 1. Aile Mahkemesinin 03.08.2006 tarih ve 2006/727 esas, 2006/708 karar sayılı hükmü ile boşanmalarına karar verildiği, hükmün aynı tarihte kesinleştiği anlaşılmaktadır (...) Mahkemece, Karşıyaka 1.Aile Mahkemesinin 2006/727 esas, 2006/708 karar sayılı dosyasının incelenerek, kesin hükmün varlığı halinde, işin esasına girilmeksizin davanın dava şartı noksanlığı nedeniyle reddine kararı verilmesi gerekirken, bu yönde bir araştırma yapılmaksızın davanın kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır".

³⁵ Nomer, s.537; Çelikel/ Erdem, s.706; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.533; Sakmar, s.237; Akıncı/ Demir-Gökyayla, s.53; Uyanık-Çavuşoğlu, s.82.

³⁶ Nomer, s.535.

II. YABANCI BOŞANMA KARARLARININ TANINMASI USULÜ

A. Yabancı Boşanma Kararının Görülmekte Olan Dava Sırasında Tanınması

Yabancı boşanma kararı, Türkiye’de görülmekte olan bir davada kesin hüküm veya kesin delil olarak ileri sürülerek tanınması talep edilebilir. Yabancı mahkemeden verilen boşanma kararına rağmen eşlerden biri Türkiye’de yeni boşanma davası açarsa diğer eş, kesin hüküm itirazında bulunarak yabancı boşanma kararının tanınmasını mahkemeden talep edebilir³⁷. Yabancı boşanma kararının kesin delil etkisi sadece diğer eşe karşı değil herkese karşı ileri sürülebilir³⁸. Zira boşanma kararları inşai karardır. Bu durumda yabancı boşanma kararının tanınıp tanınmamasına göre sonucu değişebilecek olan evliliğin iptali, soybağı ve miras konularına ilişkin davalarda yabancı boşanma kararı kesin delil olarak ileri sürülerek mahkemeden tanınması talep edilebilir.

Bu durumda yabancı boşanma ilamının tanınmasına ilişkin karar verme hususunda görevli ve yetkili mahkeme görülmekte olan esas davaya bakan Türk mahkemesidir. Tanıma talebinin, yabancı boşanma ilamının hem kesin hüküm hem de kesin delil olarak ileri sürülmesi halinde dilekçe ile yapılması gerekir. Dilekçede MÖHUK m.52³⁹ hükmünde belirtilen hususların bulunması ve MÖHUK m.53’te belirtilen belgelerin⁴⁰ dilekçeye eklenmesi şarttır. Görülmekte olan bir dava sırasında yabancı boşanma kararının tanınmasının talep edilmesi halinde esas davaya bakan mahkeme, ön sorun olarak yabancı boşanma kararının tanıma koşullarını taşıyıp

³⁷ Çelikel/ Erdem, s.724; Sakmar, s.243; Tiryakioğlu, s.58; Tezgel, s.128; Akıncı/ Demir-Gökyayla, s.57.

³⁸ Sakmar, s.243; Tezgel, s.129.

³⁹ “MADDE 52 – (1) Kararın tenfiz edilmesinde hukukî yararı bulunan herkes tenfiz isteminde bulunabilir. Tenfiz istemi dilekçe ile olur. Dilekçeye karşı tarafın sayısı kadar örnek eklenir. Dilekçede aşağıdaki hususlar yer alır:

a) Tenfiz isteyenle, karşı tarafın ve varsa kanunî temsilci ve vekillerinin ad, soyad ve adresleri.
b) Tenfiz konusu hükmün hangi devlet mahkemesinden verilmiş olduğu ve mahkemenin adı ile ilâmın tarih ve numarası ve hükmün özeti.

c) Tenfiz, hükmün bir kısmı hakkında isteniyorsa bunun hangi kısım olduğu.”

⁴⁰ “MADDE 53 – (1) Tenfiz dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenir:

a) Yabancı mahkeme ilâmının o ülke makamlarınca usulen onanmış aslı veya ilâmı veren yargı organı tarafından onanmış örneği ve onanmış tercümesi.

b) İlâmın kesinleştiğini gösteren ve o ülke makamlarınca usulen onanmış yazı veya belge ile onanmış tercümesi.”

taşımadığını araştırarak öncelikle tanıma talebi hakkında karar verecek, verdiği karar doğrultusunda esas davayı sonuçlandıracaktır⁴¹. MÖHUK m.58 düzenlemesinin açık hükmüne rağmen Yargıtay'ın, Türk mahkemelerinde görülmekte olan davalarda yabancı ilamın kesin hüküm veya kesin delil etkisinden faydalanmaya yönelik tanıma talepleri hakkında, ilgili tarafın bağımsız bir tanıma davası açması ve açılan tanıma davasının sonucunun görülmekte olan dava bakımından bekletici mesele yapılarak tanıma kararının verilmesiyle, ilgili davanın sonucuna göre bir karar verilmesi gerektiği yönünde kararları bulunmaktadır⁴².

B. Yabancı Boşanma Kararının Bağımsız Dava Yoluyla Tanınması

Yabancı boşanma kararının Türk nüfus kütüklerine tescili ve eşlerin yeniden evlenmeleri halinde bağımsız bir dava açılarak tanıma talep edilmelidir⁴³. Zira nüfus kütüklerinde yapılacak herhangi bir değişiklik ancak mahkeme kararına bağlandığı takdirde mümkündür ve yabancı mahkemelerden verilen kararların kütüğe işlenmesi bu kararlar hakkında tanıma kararının verilmesine bağlıdır⁴⁴. Kural bu olmakla beraber 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'na 17.04.2017 tarihinde 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen ve 01.02.2018 tarihinde 7077 sayılı Kanunla aynen kabul edilen 27/A maddesi uyarınca yabancı boşanma kararlarının mahkeme kararı olmaksızın nüfus kütüğüne işlenmesi mümkün hale gelmiştir. Bu düzenleme ve koşulları aşağıda ayrı bir başlık altında inceleneceğinden burada sadece

⁴¹ Sakmar, s.243; Tiryakioğlu, s.58; Tezgel, s.129; Yabancı mahkeme ilamının kesin hüküm veya kesin delil olarak görülmekte olan bir davada ileri sürüldüğünde mahkemenin yabancı ilamın tanıma koşullarını taşıyıp taşımadığına ilişkin verdiği kararın sadece görülmekte olan dava için kesin hüküm veya kesin delil teşkil edeceği, yabancı ilamın bütün Türk mahkemelerinde kesin hüküm veya kesin delil gücünde olması için mutlaka bağımsız bir davayla tanıma talep edilmesi gerektiği görüşü için bkz. Nomer, s.549.

⁴² Y. 2. HD., E. 2010/5217, K. 2011/7574, T. 03.05.2011, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): "...davalı tarafından açılan tenfize ilişkin davanın tefrik edilmesi, bu davanın hükümden önce yürürlüğe giren 5718 sayılı Kanun hükümlerine göre incelenerek sonuca bağlanması, boşanma davası bakımından da tenfiz davasının bekletici sorun yapılması gerekir. ..."; aynı yönde Y. 8. HD., E. 2012/1905, K.2012/4685, T. 22.05.2012; Y. 8. HD, E. 2010/7122, K. 2011/5363, T. 24.10.2011, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr).

⁴³ Sakmar, s.246; Tiryakioğlu, s.59; Tezgel, s.131.

⁴⁴ Çelikel/ Erdem, s.726; Tezgel, s.131.

nüfus kütüklerinde yapılacak değişiklikler için mahkeme kararına ihtiyaç duyulması kuralına istisna getirildiğine değinmekle yetinilmektir.

Bağımsız dava yoluyla yabancı boşanma kararlarının tanınması hususunda karar vermekle görevli mahkeme 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 4. maddesi gereğince aile mahkemeleridir. Yetkili mahkeme ise MÖHUK m.51/2 hükmüne göre belirlenecektir. Buna göre yabancı boşanma kararlarının tanınması davasında yetkili mahkeme, davalının Türkiye'deki yerleşim yeri, yoksa sakın olduğu yer mahkemesi, Türkiye'de yerleşim yeri veya sakın olduğu bir yer mevcut değilse Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemeleridir. Bu davada da tanıma yine bir dilekçe ile talep edilecek ve dilekçede MÖHUK m.52'de belirtilen hususlar yer alacak ve m.53'teki belgeler dilekçeye eklenecektir. Bağımsız bir dava yoluyla ileri sürülen tanıma talepleri basit yargılama usulüne tabidir ve hasımlı olarak görülmesi gerekir⁴⁵. Basit yargılama usulüne tabi davalarda mahkeme HMK m.320/1 uyarınca mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinde karar verebilirse de yabancı ilamin tanınması talepli davalarda duruşma açılmaksızın dosya üzerinden karar verilmesi hukuki dinlenilme hakkının ihlali olarak değerlendirilebilir⁴⁶.

⁴⁵ Y. 2. HD., E.2007/4202, K. 2008/4601, T. 03.04.2008, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): "...tanıma talebinin incelenmesi ve karara bağlanması tenfizdeki usule tabi olduğundan, tanıma talebini içeren dilekçenin, anılan Kanununun 39. maddesinin birinci fıkrasında yer alan hükme uygun olarak duruşma günü ile birlikte davalıya tebliğ edilmesi gerekmektedir. ...".

⁴⁶ Y. 2.HD., E. 2016/10844, K. 2016/11374, T. 09.06.2016, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): "...Yabancı mahkeme kararlarının tanınmasına ve tenfizine ilişkin davalar basit yargılama usulüne tabidir (HMK. m. 316). Basit yargılama usulüne tabi davalarda mahkeme mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir (HMK m. 320). Şu halde basit yargılama usulüne tabi bir işin duruşmasız incelenmesi için evvela kanunen mümkün olmalıdır. Hükmü temyiz eden davacı temyiz dilekçesinde tanıma ve tenfiz koşullarının oluştuğunu açılan davanın kabulüne karar verilmesi gerektiğini belirterek hükmün bozulmasını talep etmiştir. Bu durum ve davanın niteliği talebin duruşma açılarak incelenmesini tarafların beyanlarının alınmasını ve gerekli araştırmaların yapılmasını zorunlu kılar. Dolayısıyla taraflara iddia, savunma ve ispat hakkı tanınmamış olup hukuki dinlenilme hakkı ihlal edilmiştir (HMK m. 27). Davanın basit yargılama usulüne tabi olması bu hakkın ihlal edilmesi suretiyle karar verilebileceği anlamına gelmez. Öyleyse açıklanan hususlar gözetilerek talebin duruşma yapılarak incelenmesi, taraf delillerinin toplanması ve tüm deliller toplanarak hasil olacak sonucuna göre hüküm kurulması gerekir. Bu yönler dikkate alınmadan eksik inceleme ile hüküm kurulması doğru görülmemiştir. ...".

Bağımsız tanıma talebinin hukuki niteliği konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre bağımsız tanıma talebi tespit davası şeklinde gerçekleşir⁴⁷. Diğer görüş ise bağımsız tanıma talebini nevi’i şahsına münhasır bir talep olarak nitelendirmektedir⁴⁸. Kanımca bağımsız tanıma talebi ile taraflar arasındaki bir hukuki ilişki yani yabancı boşanma ilamının MÖHUK’taki tanıma koşullarını taşıyıp taşımadığı tespit edildiğinden bağımsız tanıma talebinin tespit davası niteliğinde olduğu kabul edilmelidir.

C. Yabancı Boşanma Kararının Tanınmasını Talep Edebilecek Kişiler

MÖHUK m.52/1 hükmüne göre yabancı ilamın tanınmasında hukuki menfaati bulunan herkes tanıma talebinde bulunabilecektir⁴⁹. Yabancı boşanma kararının tanınmasını kural olarak boşanan eşler talep edeceklerdir. Ancak kimi durumlarda boşanan eşler dışındaki üçüncü kişilerin de söz konusu yabancı boşanma kararının tanınmasında hukuki menfaati olabilir⁵⁰. Bunun en tipik örnekleri, ikinci eşin ilk evliliği sona erdiren yabancı boşanma ilamının tanınması için dava açması halinde ve miras davalarında karşımıza çıkar.

Yabancı ülkede yapılan evlilik, Türkiye’de nüfusa tescil edilmemiş ise nüfusa tescil kurucu değil açıklayıcı bir idari işlem olduğundan yabancı ülkede yapılan evlilik Türkiye’de nüfusa işlenmemiş olsa bile geçerlidir ve ikinci evliliğin yapılmasını engeller⁵¹. Yabancı ülkede evlenen ve evliliğini nüfusa kaydettirmeyen bir Türk vatandaşı, nüfus kayıtlarında bekar görüldüğü için Türkiye’de evlenebilir. Fakat bu ikinci evlilik eşin zaten evli olması sebebiyle mutlak butlanla sakat olacaktır. Bu durumda yabancı ülkede evlenen eş yine yabancı ülkede boşanmışsa bu boşanma kararının tanınmasını Türkiye’de evlendiği ikinci eş talep edebilir mi? Yabancı boşanma kararının tanınmasında ikinci eşin hukuki menfaati olduğu kuşkusuzdur ve

⁴⁷ Nomer, s.549; Sakmar, s.246; Tezgel, s.136.

⁴⁸ Tiryakioğlu, s.30.

⁴⁹ Nomer, s.550; Şanlı/ Esen/ Ataman-Fıganmeşe, s.566; Ekşi, s.61.

⁵⁰ Akıncı/ Demir-Gökyayla, s.61; Yabancı boşanma kararlarının tanınması talebinde üçüncü kişilerin hukuki menfaatlerinin olduğunu kabul edebilmek için boşanma davasının taraflarından birinin hayatta olmaması gerektiği görüşü için bkz. Nomer, s.538.

⁵¹ Ekşi, s.76.

bu sebeple yabancı ilamın tanınmasını talep edebilmelidir. Ancak eski MÖHUK döneminde Yargıtay bu konuda önüne gelen bir uyuşmazlıkta boşanma davasının şahsa bağlı haklardan olması sebebiyle ikinci eşin ilk evliliği sona erdiren yabancı ilamın tanınması davasını açamayacağına oyçokluğuyla karar vermiştir⁵².

Yabancı boşanma kararlarının tanınmasının üçüncü kişiler tarafından talep edilebileceği diğer bir durum ise miras davalarında mirasçılardan tanıma talebine ilişkindir. Bilindiği gibi boşanma kararı verildiğinde veya boşanma kararı henüz verilmemekte birlikte dava devam ederken eşin ölmesi durumunda diğer mirasçılardan boşanma davasına devam ederek sağ kalan eşin boşanmada kusurlu olduğunu ispat etmeleri halinde, sağ kalan diğer eş mirasçı sıfatını kaybeder. Eşler yabancı bir mahkeme kararıyla boşanmış ve fakat bu karar Türkiye’de tanınmadan eşlerden biri ölmüşse taraflar Türkiye’de hala evli görüldüğünden kalan eş mirasçı olacak ve ölen eşin mirasından pay alacaktır. Ancak yabancı boşanma ilamının tanınmasına karar verildiğinde evlilik ölümle değil boşanma ile sona ereceğinden kalan eş mirasçı olamayacak bu durumda diğer mirasçılardan miras payı artacaktır. Mirasçılardan miras payını doğrudan etkileyen bu yabancı ilamın tanınmasında mirasçılardan hukuki menfaatinin mevcut olduğu hususunda şüphe yoktur. Bu durumda mirasçılardan yabancı boşanma kararının tanınmasını talep edebilir. Nitekim Yargıtay da aynı görüştedir⁵³. Aynı şekilde sağ kalan eşin de diğer eşin ölümünden sonra dahi yabancı boşanma kararının tanınmasını talep etmesinde hukuki menfaati bulunmaktadır⁵⁴.

⁵² Y. 2. HD., E.3572, K.2007/4746, T. 22.03.2007, (Ekşi, s.77).

⁵³ Y. 2. HD., E. 2011/21901, K. 2012/8257, T. 03.04.2012, Kararın metni ve değerlendirmesi ve konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, “Yabancı Boşanma Kararının Türkiye’de Tanınması Davasının Mirasçılardan Açılabilirliğine İlişkin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, *MHB*, C. 32, S. 1, Yıl 2012, s.33-50.

⁵⁴ Y. 2. HD., E. 2015/21225, K. 2016/508, T. 13.01.2016, (çevrimiçi), (lexpera.com.tr): “... Yabancı ilamın taraflarından biri daha sonra ölmüş olsa bile, ölenin mirasçılarının ve ilamın diğer tarafının, o ilamın tanınmasını istemekte hukuki yararları vardır. Hukuki yararı bulunan herkes de yabancı mahkeme ilamının tanınmasını ve tenfizini isteyebilir (5718 s.MÖHUK. md. 52/1). Tenfizine karar verilmesi istenen boşanma davasının davalısı ... 28.08.2009 tarihinde vefat ettiğinden davalı mirasçılarının mecburi dava arkadaşlığı dikkate alınarak davada taraf teşkilinin de sağlanması, göstermeleri halinde tarafların delilleri de toplanarak koşulların varlığı durumunda yabancı boşanma kararının tanınmasına karar verilmesi gerekirken,

D. Nüfus Hizmetleri Kanunu m.27/A Düzenlemesi

MÖHUK kapsamında bir tanıma olmamakla beraber 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'na 17.04.2017 tarihinde 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen ve 01.02.2018 tarihinde 7077 sayılı Kanunla aynen kabul edilen 27/A maddesi⁵⁵ uyarınca yabancı boşanma kararları, madde metninde belirtilen koşulların sağlanması halinde nüfus kütüğüne işlenir. Bu düzenleme ile taraflara tanıma kararı almadan boşanmanın nüfus kütüğüne işlenebilmesi konusunda kolaylık sağlanmakla kalmayıp idari boşanmaların da Türkiye'de hüküm ve sonuç doğurabilmesine imkan sağlanmaktadır.

Bu düzenlemenin yabancı boşanma kararlarının tanınması niteliğinde olmadığı ancak yabancı boşanma kararlarının Türkiye'de sonuç doğurmasını sağlayan tescile ilişkin olduğu görüşüne iştirak etmekteyiz⁵⁶. Burada söz konusu tescil bir idari işlem niteliğinde olduğundan olası itirazlar idare hukukuna göre çözümlenecek, idari işlemin iptali davası açılabilir⁵⁷. Bununla birlikte boşanmanın Türkiye'de hüküm ifade edeceği anın boşanmanın yurtdışında gerçekleştiği an mı yoksa nüfus kütüğüne

istemin "hukuki yarar yokluğundan dolayı reddi" doğru görülmemiştir. Temyiz edilen hükmün yukarıda gösterilen sebeple BOZULMASINA..."

⁵⁵ "MADDE 27/A – (Ek: 17/4/2017-KHK-690/4 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7077/3 md.) (1) Yabancı ülke adli veya idari makamlarınca boşanmaya, evliliğin bulunana, iptaline veya mevcut olup olmadığının tespitine ilişkin olarak verilen kararlar; bizzat veya vekilleri aracılığıyla tarafların birlikte veya taraflardan birinin ölmüş ya da yabancı olması halinde Türk vatandaşı olan diğer taraf veya vekilinin tek başına başvurması, verildiği devlet kanunlarına göre konusunda yetkili adli veya idari makam tarafından verilmiş ve usulen kesinleşmiş olması ve Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması şartlarıyla nüfus kütüğüne tescil edilir. (2) Nüfus kütüğüne yapılacak tescil işlemleri, yurt dışında kararın verildiği ülkedeki dış temsilcilikler, yurt içinde ise Bakanlık tarafından belirlenen nüfus müdürlükleri tarafından yapılır. (3) Bu maddede sayılan şartlar yerine getirilmediği gerekçesiyle tescil talebi reddedilen kararların Türkiye'de tanınması, 27/11/2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun uyarınca yapılır. (4) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından yönetmelikle belirlenir."

⁵⁶ NHK m.27/A düzenlemesi ile öngörülen tescilin hukuki niteliği hakkında doktrinde ileri sürülen görüşler için bkz. Sevda Tuğçe Nalçacıoğlu, *Yabancı Boşanma Ve Ayrılık Kararlarının Türkiye'de Tanınması Veya İdari Yoldan Tescili*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021, s.144 vd.; Lale Ayhan-İzmirli, "Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XXII, Yıl 2018, S.4, s.84 vd.

⁵⁷ Nalçacıoğlu, s.158; Ayhan-İzmirli, s.115.

tescilin yapıldığı an mı olacağı sorusu cevaplanmalıdır. Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te (m.27), NHK m.27/A uyarınca yabancı ülke adli veya idari makamlarınca verilen boşanma kararının aile kütüklerine tesciline karar verilmiş olması halinde boşanma kararının kesinleşme tarihinin, boşanma tarihi olarak aile kütüklerine tescil edileceği öngörülmüştür. Bununla birlikte idari işlem niteliğindeki tescil işlemine karşı yapılacak itirazlar ve açılacak idari davalar bakımından ise süre boşanma tarihinden itibaren değil tescil tarihinden itibaren hesaplanmalıdır.

E. Mavi Kartlılara İlişkin Özel Düzenleme

Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların üçüncü dereceye kadar olan altsoylarına talepleri halinde mavi kart verilmekte ve bu sayede Türk hukukunda “*imtiyazlı yabancı*” statüsüne gelmektedirler⁵⁸.

Mavi kart sahipleri için İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Mavi Kartlılar Kütüğü oluşturulmuştur. Mavi Kartlılar Kütüğünün oluşturulması ve beyan edilen nüfus olaylarının tutulmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla “Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge”⁵⁹ çıkarılmıştır. Bu yönergenin boşanmayı düzenleyen 17. maddesinde yukarıda değinilen Nüfus Hizmetleri Kanunu 27/A maddesinde olduğu gibi yabancı boşanma kararının tanınması Türk mahkemelerinden talep edilmeden boşanmanın ilgili kütüğe işlenmesini sağlamaya yönelik kolaylık getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre boşanma kararlarının nüfus müdürlüklerine intikal etmesi halinde boşanan eşlerin her ikisi de mavi kartlı ise boşanma, Mavi Kartlılar Kütüğündeki kayıtlarına işlenir. Eşlerden biri Mavi Kartlılar Kütüğünde, diğeri yabancılar kütüğünde kayıtlı ise boşanma her iki kütüğe de; diğer eş yabancı ancak yabancılar kütüğüne kayıtlı değilse boşanma sadece Mavi Kartlılar Kütüğüne işlenir.

⁵⁸ Mavi kartlılara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. B. Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s.238 vd.

⁵⁹<https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/yonerge/MaviKartlilarKutuguveNufusOlaylarininTutulmasiYonergesi.pdf> .

Yönergenin 17. maddesinin b bendinde eşlerden birinin mavi kartlı diğerinin Türk vatandaşı olması halinde boşanmanın hem Mavi Kartlılar Kütüğüne hem de aile kütüklerine usulüne uygun olarak tescil edileceği belirtilmiştir. Burada “*usulüne uygun*” ifadesi ile MÖHUK’taki usul yani yabancı boşanma kararının Türk mahkemeleri tarafından tanınması usulü mü kast edilmektedir yoksa tanıma kurumuna atıf yapılmayarak sadece kütüklerin tutulmasına ilişkin usule mi işaret edilmektedir? Yönergede mavi kartlılara yabancı boşanma ilamlarına ilişkin tanıma kararı almadan boşanmayı kütüklerine işletebilme kolaylığı sağlamak, yurtdışında yaşayan mavi kartlıların Türkiye’ye gelmek veya Türkiye’de avukat aracılığıyla dava sürecine girmek gibi masraflardan kurtarmak hedeflenmiştir. Diğer eşin de mavi kartlı olması ve hatta yabancı olması halinde dahi tanıma prosedürüne girilmesiz boşanmanın kütüğe işlenmesi imkanı tanınmışken diğer eşin Türk vatandaşı olması halinde Yönergeyi çıkaran idarenin, mavi kart sahiplerinin bu kolaylıktan faydalanamayarak Türk mahkemelerinden tanıma kararı almalarını arzuladığını söylemek güçtür. Nitekim Nüfus Hizmetleri Kanununa getirilen 27/A düzenlemesi ile de Türk hukukunda tenfizi gerektirmeyen yabancı boşanma kararlarının nüfus kütüklerine işlenmesinde süreci hızlandırmak ve kolaylaştırmak eğiliminin olduğu söylenebilir. Bu sebeplerle kanatimizce diğer eşin Türk vatandaşı olması halinde de Türk mahkemelerinden tanıma kararı almaya gerek olmadan yabancı boşanma ilamı ile boşanmanın hem Mavi Kartlılar Kütüğüne hem de aile kütüklerine işlenmesi mümkündür. Yönergenin 17. maddesinin b bendinde yer alan “*usulüne uygun*” ifadesi ile MÖHUK’taki tanıma usulü değil, kütüklerin tutulmasına ilişkin usul kast edilmektedir.

Yönergenin 9., 10. ve 13. maddelerinde nüfus olaylarına ilişkin bildirim yapılacağı makamlar, bildirim için gerekli belgeler ve belgelerin onaylanma usulleri düzenlenmiştir. Boşanma bildirimi de bu düzenlemeler doğrultusunda yapılmalıdır.

III. YABANCI BOŞANMA KARARLARININ TANINMASININ SONUÇLARI

A. Tanıma Talebini İnceleyen Mahkemenin Verebileceği Kararlar

Tanıma talebi ile başvuru alan mahkeme yalnızca yabancı mahkeme ilamının tanıma koşullarını taşıyıp taşımadığını inceleyecektir. Tanınması talep edilen yabancı ilam tanıma koşullarını sağlıyorsa tanıma kararı verilecek, koşullar mevcut değilse tanıma talebi reddedilecektir⁶⁰. MÖHUK m.56 hükmüne göre yabancı mahkeme ilamının kısmen tanınması da mümkündür. Tanıma talep edilen yabancı ilamın hüküm fıkrası birden fazla hüküm içeriyorsa ve bunlardan bazıları tanıma koşullarını sağlarken diğerlerinde tanıma koşulları mevcut değilse aynı yabancı ilamın tanıma koşullarını sağlayan hükümleri hakkında tanıma kararı verilirken koşulları sağlamayan hükümlerine ilişkin tanıma talebi reddedilecektir.

Türk hukukunda tanıma hakkında karar verecek olan hakime yabancı mahkeme kararlarının içeriğine ilişkin herhangi bir inceleme yetkisi verilmemiştir. Dolayısıyla hakim sadece tanıma koşullarının mevcut olup olmadığını incelemekle yetinecek, yabancı mahkeme kararının maddi hukuk bakımından doğruluğunu değerlendiremeyecektir⁶¹.

Sonuç olarak MÖHUK m.56 hükmüne göre, tanıma talebinin incelenmesi sonucunda verilebilecek kararlar tanıma, kısmen tanıma ve tanıma talebinin reddinden ibarettir. Mahkemenin yabancı ilamı değiştirerek tanınması veya yabancı ilamın tavihi (açıklanması) konusunda herhangi bir yetkisi yoktur⁶².

⁶⁰ Nomer, s.538; Çelikel/ Erdem, s.709; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.488; Sakmar, s.249.

⁶¹ Nomer, s.539; Çelikel/ Erdem, s.691; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.489; Doğan, s.132; Ekşi, s.299.

⁶² Nomer, s.540; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.578; Y. 2. HD., E. 2016/7298, K. 2016/9591, T. 10.05.2016, (çevrimiçi), (lexpera.com.tr): "...Mahkemeye verilen ilk hüküm, tarafların temyizi üzerine Dairemizin 30.04.2015 tarihli ilamı ile "...davacının velayet ile ilgili talebi hakkında ve yabancı boşanma kararında yer alan nafaka yükümlülüğü hakkında bir karar verilmediği" gerekçesiyle bozulmuş, tanınmasına karar verilen boşanma kararı yönünden onanmıştır. Mahkemeye bozmaya uyulmuş ise de; oluşturulan ikinci kararda tanıma ve tenfiz kararı verildikten sonra yabancı mahkeme ilamında yer almayan ve mahkeme ilamına göre farklılık arz edecek şekilde düzenlemelere yer verilerek yeniden hüküm kurulmuştur. Yabancı mahkemeye verilen boşanma kararının tenfiz ve tanınması isteğine ilişkin davalarda, koşullarının varlığı halinde tenfiz ve tanıma kararı verilmekle yetinilir. Mahkemeye, tenfiz

B. Tanınan Yabancı Boşanma Kararının Kesin Hüküm Etkisi ve Kapsamı

Tanıma, yabancı mahkeme kararının başka bir devlet ülkesinde kesin hüküm kuvvetine sahip olmasını kabul etmek olduğundan yabancı boşanma kararının tanınması ile yabancı boşanma kararının sahip olduğu kesin hüküm kuvvetinin etkileri Türkiye’de de geçerli olur⁶³. Böylelikle tanınan yabancı boşanma kararları, Türk mahkemelerinden verilmiş bir ilamla aynı etki ve sonuçları doğuracaktır⁶⁴. Tanınan

kararı ile yetinilmeyip yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir. ...”.

⁶³ Nomer, s.508; Çelikel/ Erdem, s.730; Tiryakioğlu, s.63; Tezgel, s.141.

⁶⁴ Y. 2. HD., E. 2023/4046, K. 2024/3548, T. 16.05.2024, (çevrimiçi), (lexpera.com.tr): “...öte yandan yargılamanın devamı sırasında davalı erkek tarafından 01.04.2022 tarihinde Eskişehir 4. Aile Mahkemesinin 2022/227 Esas, 2022/311 Karar sayılı dosyasında yabancı Mahkemece verilen boşanma ilamının tanınmasının talep edildiği, her ne kadar iş bu dosya kapsamında İlk Derece Mahkemesince hükmün gerekçesinde “Davacı kadının yurt dışındaki boşanma davası sürecine katılmadığı, aşamalarda istikrarlı olarak süreçten bilgisinin olmadığına dair samimi beyanları...” şeklinde belirleme yapılmış ise de Eskişehir 4. Aile Mahkemesince yargılaması yapılan tanıma davasında kadın vekili tarafından yabancı mahkeme ilamından haberlerinin bulunmadığına yönelik herhangi bir itirazın bulunmadığı aksine doğrudan doğruya davayı kabul ettiği, İlk Derece Mahkemesince verilen tanıma kararına karşı istinaf yoluna dahi başvurmamış, bu hal ile de kararın bir an önce kesinleşmesinin sağlandığı, ilgili dosya kapsamında yabancı mahkeme gerekçeli kararının kadına tebliğ edildiği ancak kadının temyiz yoluna başvurmadığı, bu hali ile gerek yabancı mahkeme kararına gerekse tanıma kararına karşı kanun yollarına başvurmayarak her iki kararında kesinleşmesine sebep olan kadın hakkında iş bu boşanma davasında yurtdışındaki boşanma davası sürecine katılmadığı şeklinde belirleme yapılmasının da doğru görülmediği, 28.11.2014 kesinleşme tarihli yabancı mahkeme kararıyla tarafların boşanmalarına karar verildiği, bu kararın 01.06.2022 tarihinde kesinleşen kararlarla tanındığı, tanınmasına karar verilmiş olan yabancı ilamın kesin hüküm veya kesin delil etkisinin, yabancı ilamın kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade edeceği, kesin hüküm, kural olarak hüküm fıkrasına münhasır ve gerekçeye sirayet etmez ise de; hakimi hükme varmaya hukuken zorlayan ve hüküm fıkrası ile ayrılmaz bir bağlilik içinde bulunan gerekçenin de kesin hüküm niteliğini aldığı, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının gerekçesinde; “...birlikte yaşamının evlilik birliğinin temelinden sarsılmasından dolayı tekrar onarılmasının mümkün olmadığı, davalının (kadının) uyguladığı davranışlardan dolayı olduğu anlaşılmıştır...” şeklindeki sözlerle davalı eş (kadının) kusuruna dayalı olarak boşanma davasını kabul ettiğini belirttiği, bu ilam tanındığına göre kesin hüküm etkisinin hasil olduğu ve tarafları bakımından bağlayıcılık vasfını kazandığı, boşanma sebebiyle maddî ve manevî tazminata hükmedilebilmesi için ise tazminat talep eden tarafın kusursuz ya da diğerine göre daha az kusurlu olmasının zorunlu olduğu, yabancı boşanma ilamı kapsamında kadın boşanmada tam kusurlu görüldüğüne göre lehine maddî ve manevî tazminata hükmedilemeyeceği gözetilmeden yazılı şekilde tazminata hükmolünmesinin da isabetsiz olduğu, davacı kadının dava tarihi itibarıyla tam kusurlu olduğu ve dava açmakta haklı olmadığı, Mahkemece kadının boşanma davası yönünden erkek lehine yargılama giderleri ve vekalet ücretine hükmedilmesi gerekirken, kadının dava açmakta haklı olduğu gerekçesiyle, erkek aleyhine yargılama giderleri ve vekalet ücretine hükmedilmesinin de doğru görülmediği, eşlerin birbirlerine karşı evlilik birliğinden doğan bakım yükümlülüklerinin boşanmanın

yabancı ilamla tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan yeni bir dava açılmayacak, açıldığında kesin hüküm engeli ile karşılaşılacaktır⁶⁵.

Tanınan yabancı ilamın sahip olduğu maddi anlamda kesinlik yalnızca hüküm fıkrası ile sınırlıdır. Bu nedenle yabancı boşanma ilamının hükmünde tarafların istemlerinden bazıları hakkında olumlu veya olumsuz bir karar verilmemişse hakkında karar verilmemiş talepler için maddi anlamda kesinlik söz konusu olmaz⁶⁶, bu taleplere ilişkin olarak Türkiye’de yeni bir dava açılması mümkündür. Zira tanıma isteminde bulunulan Türk mahkemesi de yabancı mahkemece karar verilmemiş talepler hakkında hüküm kuramayacağından bu talepler hakkında karar alabilmek için ayrı bir dava açmaktan başka bir yol da yoktur.

Yabancı mahkeme ilamının kesin hüküm etkisinin kapsamı, kararın verildiği ülke hukukuna göre belirlenir, ancak yabancı mahkeme kararına tanınmanın talep edildiği ülke hukukundaki kesin hüküm kuvvetinden daha geniş bir kapsam verilemez⁶⁷.

kesinleşmesiyle kendiliğinden ortadan kalktığı, kadın yararına tedbir nafakası tayin edilemeyeceği gibi 14.04.2016 dava tarihli 4721 sayılı Kanun'un 197 nci maddesine dayanan bağımsız tedbir nafakası da tayin edilemeyeceği, ağır kusurlu eş yararına yoksulluk nafakasına hükmedilemeyeceği gerekçesiyle bu yönlerde ilişkin istinaf başvurusunun kabulü ile (...) Temyiz olunan Bölge Adliye Mahkemesi kararının 6100 sayılı Kanun'un 370 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca ONANMASINA, ...”.

⁶⁵ Y. 2. HD, E. 2023/6825, K. 2024/4010, T. 29.05.2024, (çevrimiçi), (lexpera.com.tr): “...I.Davacı kadın tarafından evlilik birliğinin sarsılması nedeniyle 23.09.2020 tarihinde açılan iş bu boşanma davasının yargılaması devam ederken tarafların, Zeeland - West - Brabant Hukuk Mahkemesi Aile ve Çocuk Mahkemesinin 03.07.2020 karar tarihli ve 23.04.2021 kesinleşme tarihli C.2 368004, FA RK 20-305 sayılı kararıyla anlaşmalı olarak boşandıkları, davada kusur belirlemesinin yapılmadığı, bu kararın da 25.10.2022 tarihinde kesinleşen Merzifon 2. Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesinin 07.04.2022 tarih ve 2022/18 Esas, 2022/123 Karar sayılı ilamı ile tanıma ve tenfizine karar verildiği anlaşılmaktadır. 2.Tarafların boşanma ve fer’ileri yönünden anlaşmak suretiyle yabancı mahkemede anlaşmalı olarak boşanmaları nedeniyle tarafların bu kararın kesinleşmesinden önce açılmış olan boşanma davalarında birbirlerine kusur zafeleri mümkün olmadığı gibi artık haklılık araştırması (6100 sayılı Kanun md. 331) da yapılamaz. Bu halde, Mahkemece davacı kadının dava tarihi itibari ile boşanma davası açmakta haklı olduğu değerlendirilerek yapılarak davacı kadın yararına yargılama gideri ve vekâlet ücretine hükmedilmesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir. ...”.

⁶⁶ Tiryakioğlu, s.63; Tezgel, s.142.

⁶⁷ Tiryakioğlu, s.64; Tezgel, s.142.

C. Tanınan Yabancı Boşanma Kararının Türkiye’de Hüküm İfade Ettiği An

MÖHUK m.59 hükmüne göre tanınan yabancı ilamın kesin hüküm veya kesin delil etkisi yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade eder⁶⁸. Boşanma kararı, inşai bir karar olduğundan tanınmakla, başkaca işleme gerek olmaksızın, nitelikleri gereği tanıma kararı verildiği anda geriye etkili olarak yabancı boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren hüküm ifade ederler⁶⁹.

Yabancı boşanma kararının tanınmasının hangi andan itibaren hüküm ifade edeceğinin tespitinin önem arz edeceği hallere örnek olarak özellikle yabancı boşanma kararının tanınması talep edilmeden gerçekleştirilen ikinci evlilikler ve bu evliliklerden doğan çocukların soybağına ilişkin yaşanacak sorunlar, yabancı mahkeme kararı ile boşandığı halde bu karar tanınmadığı için Türkiye’de hala evli görünen eşlerin birbirlerine mirasçı olmaları durumu gösterilebilir. Bununla birlikte sadece yabancı mahkemece verilen boşanma kararı değil, boşanmanın reddi kararının da Türkiye’de tanınması istenebilir. Özellikle 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) m.166/4 kapsamında ortak hayatın yeniden kurulamaması sebebiyle boşanma davası açabilmek için ret kararından itibaren geçmesi gereken bir yıllık süre, boşanmanın reddi kararının tanındığı tarihten itibaren değil, yabancı mahkemece verilen ret kararından itibaren hesaplanacaktır⁷⁰.

MÖHUK m.59 hükmüne göre yabancı ilamın kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade etmesi kuralına, evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava haklarına ilişkin bir yıllık zamanaşımı süresini düzenleyen TMK m.178 hükmünün uygulanacağı hallerde bir istisna tanınmalıdır. Bu davalar bakımından bir yıllık zamanaşımı süresi yabancı boşanma kararının verildiği tarihten itibaren değil, bu yabancı ilamın tanınması kararı verildiği tarihten itibaren başlamalıdır. Zira aksi durumda, pratikte bu dava haklarının zamanaşımı sebebiyle kullanımı imkansızlaşacak ve milletlerarası özel hukuk hakkaniyetine uygun olmayacaktır⁷¹.

⁶⁸ Nomer, s.542; Çelikel/ Erdem, s.730; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.579; Akıncı/ Demir-Gökyayla, s.64; Tiryakioğlu, s.64; Tezgel, s.143.

⁶⁹ Çelikel/ Erdem, s.731; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.580.

⁷⁰ Tezgel, s.145.

⁷¹ Çelikel/ Erdem, s.732; Şanlı/ Esen/ Ataman-Figanmeşe, s.580.

Nitekim Yargıtay uygulaması da yabancı boşanma kararlarının Türkiye’de hüküm ifade edebilmesi için öncelikle tanınması gerektiği gerekçesiyle bu yöndedir⁷². Yine mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda da zamanaşımı süresi yabancı boşanma kararının tanınmasına ilişkin kararın kesinleştiği tarihten itibaren başlayacaktır⁷³.

⁷² Y. 2. HD., E. 2009/9283, K. 2010/11533, T. 10.06.2010, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): “...Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar (TMK m. 178). Yabancı mahkemece verilen boşanma kararı Türkiye’de tanınmadıkça kesin hüküm etkisi doğmayacağına göre, evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava haklarının kullanılabilmesi, yabancı ilamın tanınmış olması halinde mümkündür. O halde Türk Medeni Kanunu’nun 178. maddesindeki bir yıllık zamanaşımı süresi boşanmaya bağlı dava haklarının kullanılabilir hale geldiği tanıma kararının kesinleşmesi tarihinden başlar (2. HD’nin 15.07.2009 tarihli 2008/8466 esas 2009/14071 karar sayılı ilamı). Tanıma kararı 20.01.2009 tarihinde kesinleştiğine göre dava süresindedir. İşin esasının incelenmesi gerekirken yabana ülkedeki kesinleşme tarihinin esas alınıp davanın zamanaşımı sebebiyle reddi doğru bulunmamıştır. ...”; aynı yönde, Y. 2. HD., E. 2014/22437, K. 2015/5084, T. 19.03.2015, (çevrimiçi), (karararama.yargitay.gov.tr): “... Mahkemece tarafların boşanmalarına ilişkin yabancı mahkeme kararının 13.03.2008 tarihinde kesinleştiği bu nedenle Türk Medeni Kanununun 178. maddesinde düzenlenen bir yıllık zaman aşımı süresinin dolduğu gerekçesiyle davanın maddi ve manevi tazminat taleplerinin reddine karar verilmiştir. Yabancı mahkemece verilen kesinleşmiş kararların iç hukukta hukuki sonuç doğurması için hükmün tanınması veya tenfiz gerekir. Henüz tanınmayan ve iç hukukta sonuç doğurmayan karar nedeniyle zaman aşımı süresinin başlangıcı yabancı ilamın kesinleşme tarihine yürütülemez. Zaman aşımı süresi tanıma veya tenfiz hakkındaki kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren başlar...”.

⁷³ YHGK, E. 2018/471, K. 2021/1586, T. 07.12.2021, (çevrimiçi), (lexpera.com.tr): “... Bu genel açıklamalardan sonra somut olaya gelindiğinde, tarafların 07.10.1977 tarihinde evlendikleri, Hollanda Utrecht Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı ile 12.09.2001 tarihinde boşandıkları, yabancı mahkeme kararının 16.01.2002 tarihinde kesinleştiği, boşanmaya ilişkin kararın Burdur 2. Asliye Hukuk Mahkemesinin 2004/197 E. ve 2004/172 K. sayılı kararı ile tenfizine karar verildiği, tenfiz kararının 03.06.2004 tarihinde kesinleştiği, eldeki davanın ise 15.02.2012 tarihinde açıldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda 18. paragrafta açıklandığı üzere; eşler Türk kanunlarına göre, Türk mahkemelerince tanıma-tenfiz kararı verilmedikçe boşanmış sayılmazlar. TBK’nın 153/3. maddesi ile düzenleme altına alınan hüküm uyarınca; evlilik devam ettiği süre, eşlerin diğerinden olan alacakları için zamanaşımı süresi işlemeye başlamaz, başlamışsa da durur. Aynı şekilde 153/6. maddesine göre de; alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânı bulunmadığı sürece zamanaşımı süresinin işlemeye başlamayacağı dikkate alındığında, bir alacak davası olan mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda zamanaşımı süresinin boşanmanın malî sonuçlarına bağlı dava haklarının kullanılabilir hâle geldiği, tanıma-tenfiz kararının kesinleşmesi tarihinden itibaren istenebilir hâle geldiğinin kabulü gerekir. (...) Hâl böyle olunca, tarafların yabancı mahkeme kararı ile boşanmalarına karar verilmiş olması durumunda; eşler arasındaki mal rejiminden kaynaklanan alacak davasında zamanaşımı süresinin başlangıcında, yabancı mahkeme ilamının tenfizine ilişkin kararın kesinleşmesi tarihinin esas alınması gerekmektedir. ...”.

D. Tanınmayan Yabancı Boşanma Kararlarının Etkisi

Tanınmayan yabancı boşanma kararı Türk mahkemelerinde kesin hüküm ve kesin delil etkilerini göstermez ancak hukuki değerden tamamen yoksun da sayılmaz. Tanıma talebini reddeden mahkeme böyle bir yabancı mahkeme kararını takdiri delil olarak dikkate alabilir⁷⁴. Böylelikle tanıma koşullarını taşımadığı için hakkında tanıma kararı verilmeyen boşanma ilamında varlığı yabancı mahkemece tespit edilen olaylar ve toplanan deliller, dinlenen tanık ifadeleri ve yapılan bilirkişi incelemeleri açılan yeni bir boşanma davasında veya görülmekte olan bir dava sırasında Türk mahkemesince dikkate alınabilir; fakat sadece yabancı mahkemede yapılan tespitlere dayanarak boşanma kararı verilemez⁷⁵. Ancak Yargıtay'ın Türk mahkemelerince tanınmasına karar verilmeyen yabancı mahkeme kararlarının, hukuki sonuç doğurmayacağına ve bunlara delil olarak dayanılamayacağına ilişkin kararı mevcuttur⁷⁶.

SONUÇ

Yabancı boşanma kararlarının Türkiye'de hüküm ve sonuç doğurabilmesi için tanıma veya tenfiz kararı verilmesi gerekir. Boşanma kararı özünde eşler arasındaki evliliği sona erdiren, icra kabiliyeti olmayan, hukuk alanında yenilik doğuran inşai bir karardır. Bu sebeple tenfiz edilmesinde engel olmamakla birlikte sadece eşler arasındaki evlilik birliğini sona erdirmekten ibaret olan boşanma kararlarının tanınması yeterlidir. Bununla birlikte boşanma ilamının icra kabiliyeti olan maddi ve manevi tazminat, nafaka, velayet gibi evliliğin fer'i sonuçlarını da içermesi halinde bu kararların tenfiz edilmesi gerekecektir.

Tanıma kararı verilebilmesi için gerekli koşullar mütekabiliyet koşulu dışında tenfiz için gerekli koşullara göre belirlenir. Tanıma için gerekli koşulları usulî koşullar ve asıl koşullar olarak ayırmak mümkündür. Yabancı mahkemeden özel

⁷⁴ Çelikel/ Erdem, s.725; Tiryakioğlu, s.65; Tezgel, s.146.

⁷⁵ Tiryakioğlu, s.65; Tezgel, s.147.

⁷⁶ Y. 2. HD., E. 1985/640, K. 1985/2979, T. 28.03.1985, (YKD, C. 11, S. 6, Yıl Haziran 1985, s.797-798): "... yabancı mahkeme ilâmları, Türk Mahkemelerince tanınmasına ve tenfizine karar verilmedikçe hukukî sonuç doğurmazlar ve delil olarak bu ilâmlara dayanılamaz. ...".

hukuk uyuşmazlığına ilişkin olarak alınan kesinleşmiş ilamlar usulî koşulları oluşturur. Asıl koşullar ise uyuşmazlığın Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinde olmaması, yabancı mahkemenin aşırı yetkili olmaması, kamu düzenine uygunluk ve savunma haklarına uygunluktur. Aşırı yetki ve savunma haklarına uygunluk koşullarının incelenebilmesi için davalının itirazı gerekirken diğer koşullar mahkeme tarafından re'sen incelenecektir.

Yabancı boşanma kararının tanınması bağımsız bir dava açılarak talep edilebileceği gibi görülmekte olan bir dava sırasında da esas davayı görmekte olan mahkemeden talep edilebilir. Yabancı ilamın tanınmasını hukuki menfaati olan herkes ileri sürebilir. Ayrıca tanıma talep edebilmek için vatandaşlığın önemi yoktur. Gerek Nüfus Hizmetleri Kanununa getirilen m.27/A düzenlemesi ile gerekse de mavi kartlılara ilişkin özel düzenleme ile yabancı boşanma kararları hakkında Türk mahkemelerinden tanıma kararı verilmeden boşanmanın nüfus kütüklerine işlenmesi mümkündür.

Yabancı mahkeme kararlarının tanınmasında esasa girme yasağı vardır. Yani hakim uyuşmazlığın doğru çözümlenip çözümlenmediğini, kuralların doğru uygulanıp uygulanmadığını inceleyemez. Hakimin tanıma talep edilen karara ilişkin yapacağı tek şey yabancı ilamın hükmünün tanıma koşullarını taşıyıp taşımadığını tespit etmekten ibarettir. Koşulların sağlanıp sağlanmadığı hususunda takdir yetkisi olsa da tanıma koşullarını taşıyan yabancı ilamın tanınması noktasında takdir hakkı yoktur. Hakim, tanıma talep edilen yabancı ilam tanıma koşullarını taşıyorsa tanıma kararı vermek, taşıyorsa tanıma talebini reddetmek zorundadır. Bununla birlikte kısmen tanıma kararı verilmesi de mümkündür. Tanınan yabancı boşanma kararları tanıma kararının verilmesiyle birlikte Türk mahkemelerinden verilmiş ilamlar gibi hüküm ve sonuç doğurur. Yabancı boşanma kararının kesin hüküm kuvvetinin kapsamı kararın verildiği ülke hukukuna göre belirlenmekle birlikte Türk hukukundakinden daha geniş bir kapsam tanımamaz. Yabancı boşanma kararlarının tanınması ile birlikte bu boşanma kararları, tanıma kararının verildiği andan itibaren değil, yabancı mahkemece verilen boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren hüküm ifade eder. Evliliğin boşanma ile sona ermesine bağlı dava haklarının

kullanılması hali bu kuralın istisnasıdır. Bu durumda bir yıllık zamanaşımı süresi yabancı boşanma ilamı hakkında tanıma kararı verildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır. Tanıma koşullarını taşımadığı için tanınmayan boşanma ilamları Türk mahkemeleri önünde kesin hüküm ve kesin delil etkilerini göstermez ancak bununla birlikte hakim tanınmayan bu kararları takdiri delil olarak değerlendirebilir.

KAYNAKÇA

Akıncı, Ziya / Demir-Gökyayla, Cemile, *Milletlerarası Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010.

Ayhan-İzmirli, Lale, “Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XXII, Yıl 2018, S.4.

Çelikel, Aysel / Erdem, B. Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Yenilenmiş 14. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.

Doğan, Vahit, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Güncellenmiş 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2017.

Ekşi, Nuray, “Yabancı Boşanma Kararının Türkiye’de Tanınması Davasının Mirasçılar Tarafından Açılabileceğine İlişkin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, *MHB*, C. 32, S. 1, Yıl 2012, s.33-50.

Ekşi, Nuray, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013.

Erdem, B. Bahadır, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.

Ganiyeva, Salımya, “Türk ve Rusya Federasyonu Milletlerarası Usul Hukukunda İdari Boşanma Kararlarının Tanınması Sorunu”, *MHB*, C. 33, S. 1, Yıl 2013, s.31-60.

Gürzumar, Aydanur, “Türk Devletler Özel Hukuku Açısından Boşanma Davalarında Kamu Düzeninin Etkileri”, *Prof. Dr. Vedat Raşit Seviğ’e Armağan: MHB Özel Sayı*, *MHB*, C. 14, S. 1-2, Yıl 1994, s.22-54.

-
- Kıvrım, İsmail, “17. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Boşanma Hadiseleri (Ayıntâb Örneği; Talâk, Muhâla‘a ve Tefrîk)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 1, Yıl 2011, s.371-399.
- Nalçacı, Sevda Tuğçe, *Yabancı Boşanma Ve Ayrılık Kararlarının Türkiye’de Tanınması Veya İdari Yoldan Tescili*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.
- Nomer, Ergin, *Devletler Hususi Hukuku*, Yenilenmiş 22. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Nomer, Ergin, “Rızai Boşanma ve Kamu Düzeni”, *MHB*, C. 4, S. 2, Yıl 1984, s.94-98.
- Özuğur, Ali İhsan, *Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2008.
- Ruhi, Ahmet Cemal, *Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.
- Sakmar, Ata, *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, İstanbul 1976.
- Şanlı, Cemal / Esen, Emre / Ataman-Figanmeşe, İnci, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016.
- Şit, Banu, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması Ve Tenfizinde Kesinleşme Şartı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, S. 1, Yıl 2011, s.61-74.
- Tan-Dehmen, Mine, “Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK’ta Kabul Edilen Yetki Kuralı”, *MHB*, C. 33, S. 1, Yıl 2013, s.169-211.

Tezgel, Mehmet, *Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması Ve Tenfizi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.

Tiryakioğlu, Bilgin, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması Ve Tenfizi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1996.

Uyanık-Çavuşoğlu, Ayfer, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2006.

MAKALELER

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Dayanışma Yaşatır

Canan GÜLLÜ

8 Mart Dünya Kadınlar Günü, kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda elde ettikleri başarıları hatırlamak ve toplumsal cinsiyet eşitliği için farkındalık yaratmak amacıyla dünya genelinde kutlanan önemli bir gündür.

Bugün, kadın hakları mücadelesinin tarihsel sürecini yansıtırken, günümüzdeki durumu da değerlendirme fırsatı sunar.

Türkiye ve Avrupa ülkeleri, kadın hakları konusunda farklı tarihsel geçmişlere ve güncel politikalarına sahiptir.

8 Mart'ın kökeni, 1857 yılında New York'ta bir tekstil fabrikasında çalışan kadın işçilerin düşük ücretler ve kötü çalışma koşullarını protesto etmek için başlattıkları greve dayanır. Bu grev sırasında çıkan yangında 129 kadın işçi hayatını kaybetmiştir. Bu trajik olay, kadın hakları mücadelesinde sembolik bir dönüm noktası olmuştur.

1910 yılında Danimarka'nın Kopenhag kentinde düzenlenen II. Sosyalist Enternasyonal Kadınlar Konferansı'nda Clara Zetkin'in önerisiyle 8 Mart, "**Dünya Kadınlar Günü**" olarak kabul edilmiştir. Bu tarih, kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesini simgelemektedir.

Türkiye'de Kadın Hakları mücadelesi, Cumhuriyet'in ilanından çok önce 1850'li yıllardan itibaren başlamış ve Cumhuriyet'in ilanı ile bu mücadele yasal zemin bulmuştur. Aslında bu konu çoğu kişi ve tarih bakımından detaylı anlatılmamıştır. Oysaki Osmanlı'da kafes arkasındaki kadınlar, eşitlik mücadelesini gerek edebi yazı gerek ise eylemler ile kendilerini göstermişlerdir. Edebiyat dünyasında, karikatürlerde ve yazılan köşe yazılarında; kadınlar, eşitlik konusunu isimlerini değiştirerek ya da rumuzla gündemde tutmuşlardır. Ta ki kurtuluş mücadelesine kadar süregelen bu durum birden vatan mücadelesine dönüşmüş, bazen cephede, bazen cephe gerisinde ve cephede olan erkeklerin yerine kendilerini sanayide çalışırken bulmuşlardır.

Örneğin ilk ekmek zammına itiraz mitingi İzmir’de kadınlar tarafından yapılmıştır.

Kurtuluş mücadelesinde dillere destan Fatih mitingi ise Halide Edip Adıvar liderliğinde gerçekleştirilmiş ve o günün şartlarında 10.000 kişiyi Fatih meydanında toplanmıştır.

Yani Türkiye’de kadınlar hem kurtuluşa hem kuruluşa yer alarak eşitlik taleplerini gösteren davranışa Atatürk’ün tanıklığını sağlamış ve yasal mevzuat ile hakların kazanılmasında emek sarf etmişlerdir. Yani o birilerinin söylediği cümle var ya “Kadınlara hakları altın tepside verildi” cümlesi, külliye yalandır.

Cumhuriyetin daha ilk yıllarında, 1926’da kadınlar Medeni kanun ile evlilik birlikteliği içinde korunmuş, 1930’da muhtar seçilebilme hakkı, 1934 yılında ise kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu durum Türkiye’yi birçok Avrupa ülkesinden öne geçirmiştir.

Ancak, günümüzde kadınlar hala şiddet, eşitsiz ücret ve siyasi temsil eksikliği gibi sorunlarla karşı karşıyadır.

8 Mart, Türkiye’de feminist hareketlerin öncülüğünde kitlesel eylemlerle kutlanmaktadır. Özellikle İstanbul’da düzenlenen “**Feminist Gece Yürüyüşü**”, kadınların hak taleplerini dile getirdiği önemli bir platformdur. Ancak, son yıllarda bu eylemlere polis müdahalesi ve yasaklamalar gündeme gelmiştir.

8 Mart, Avrupa’da da kitlesel eylemlerle kutlanmaktadır. Kadınlar, eşit işe eşit ücret, şiddetin önlenmesi ve siyasi temsil gibi taleplerini dile getirmektedir. Özellikle İspanya ve Almanya gibi ülkelerde, kadın haklarına yönelik yasal düzenlemeler ve toplumsal farkındalık çalışmaları öne çıkmaktadır.

Avrupa ülkelerinde de son yıllarda kadın hakları konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Örneğin, Fransa’da kürtaj hakkı anayasal güvence altına alınmış, Polonya’da ise genç kadınlar için ertesi gün hapına reçetesiz erişim sağlanmıştır. İskoçya, 2021 yılında, regl dönemi için hijyen ürünlerini yasal bir hak olarak ücretsiz dağıtmayı başlatan ilk ülke olmuştur. İsveç ise feminist dış politikadan geri adım atmıştır.

Son aylarda, Avrupa’da siyaseten aşırı sağın yükselişi ile kürtaj yasakları gibi geri adımlar da yaşanmaktadır.

Türkiye ve Avrupa ülkeleri, kadın hakları konusunda benzer sorunlarla karşı karşıya olsalar da çözüm yaklaşımları farklılık göstermektedir. Avrupa’da yasal düzenlemeler ve toplumsal farkındalık çalışmaları daha yaygınken, Türkiye’de kadın hareketleri daha çok sokak eylemleri ve aktivizm üzerinden ilerlemektedir. Ancak, her iki coğrafyada da kadınların siyasi temsili ve ekonomik eşitlik konularında ilerleme sağlanması gerekmektedir.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü, kadınların mücadelesini hatırlamak ve hak taleplerini dile getirmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Türkiye ve Avrupa ülkeleri, kadın hakları konusunda farklı deneyimlere sahip olsa da her iki coğrafyada da eşitlik ve özgürlük mücadelesi devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yasal düzenlemeler, farkındalık çalışmaları ve kadınların aktif katılımı büyük önem taşımaktadır.

8 Mart, bir kutlama günü değildir, kadınların haklarını savunma ve geleceğe umutla bakma günüdür.

Bu anlamlı gün, tüm dünyada kadınların dayanışmasını ve mücadelesini simgelemeye devam edecektir.

Türkiye için ise artık bir ölüm kalım meselesi olarak karşımızda duran hak kayıplarımız için mücadelemiz, sadece 8 Mart tarihinde değil, her gün devam edecektir.

Bunu besleyen kazanımlardan geri adım listesini aşağıya bilgilerinize sunuyorum.

Bu liste hepimizin hafızasında yer alsın ki gücümüz daim, dayanışmamız güçlü ve mücadelemiz kazandıracak etkinliğe dönüşsün .

Unutmayınız ki birlikte güçlüyüz ve mücadele kazandırır.

HAK KAYIPLARIMIZ İÇİN YAPILANLARI HATIRLAYARAK HAFIZA TAZEYELİM.

Bugünlere gelişimizin taşları yasal mevzuatlarla nasıl döşemiş hatırlayalım.

- İlk olarak **Temmuz 2009**'da **Milli Eğitim Bakanlığı** yönetmelik değişikliği ile ortaokul ve lise öğrencilerinin nişanlanmasını serbest bıraktı.
- **2012 senesinde** getirilen 4+4+4 sistemiyle kız çocukları ya örgün eğitimin dışında kaldı, ya da din eğitimi adı altında çeşitli kurumlara gönderildi.
- **Nisan 2012**'de Milli Eğitim Bakanlığı **dini eğitim veren yurt ve pansiyon açan kurumların denetiminden** sorumlu olmaktan çıkarıldı ve **bu görev Diyanet'e** verildi.
- **2013 senesinde** dini vakıf ve cemaatlerin açtığı kurs, yurt ve okullarda istismarlar ve sorunlar kamuoyu gündemindeyken TCK'da yapılan bir değişiklik ile **kanuna aykırı eğitim kurumu açmak ve işletmek tamamen suç** olmaktan çıkarıldı.
- **Eylül 2013**'te evli öğrencilerin açık öğretim lisesine yönlendirilmesi düzenlemesiyle **lise çağlarında evliliğin önü açıldı**.
- **Mayıs 2015**'te Anayasa Mahkemesi, resmi nikah kıymadan dini nikah kıyan imam ve çiftlere ceza verilmesini öngören TCK maddesinin kaldırılmasına karar verdi. Bu hamle, "**Çocuk yaşta evliliklerin ve çok eşliliğin önünü açan karar**" olarak tarihe kara bir leke olarak geçti.
- **Kasım 2015**'te Anayasa Mahkemesi yine bir yasa iptaliyle "**Çocukların cinsel ilişkisi rıza yaşının 15'ten 12'ye indirilmesi**"nin önünü açtı. Mahkemenin iptal gerekçelerinden biri fiilden sonra mağdurun yaşının ikmalî ile fiili birlikteliğin resmi evliliğe dönüşmesi ihtimaliydi. Yani "evlilik ihtimali" değerlendirilerek aslında bir cezasızlık öngörülmüştü.
- **Mayıs 2016**'da Mecliste kurulan Boşanmaların Önlenmesi Komisyonu, hazırladığı raporla, **çocuk istismarcısının tecavüz ettiği çocukla 5 yıl boyunca "sorunsuz" ve "başarılı" bir evlilik sürdürmesi halinde denetimli serbestlikten yararlanmasını öneriyordu**. Raporla ayrıca cinsel saldırı, cinsel istismar ve reşit olmayanla cinsel ilişki suçlarında hadım uygulanması önerisi de vardı. Yani sıra şiddete karşı kadınların korunma hakkının sınırlandırılması, boşanmanın zorlaştırılması, nafaka ve mal paylaşımı haklarının yok edilmesi, aile danışmanlığının, aile hukukunun dini temele oturtulması da komisyon önerileri arasındaydı.
- **Temmuz 2016**'da Anayasa Mahkemesi, çocuklara yönelik cinsel istismar suçunu düzenleyen TCK'nin 103. maddesindeki "**15 yaşını tamamlamamış her çocuğa karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranışın cinsel istismar sayılacağına**" ilişkin hükmü iptal etti. Bu iptale kadar, TCK'nin çocuk istismarını düzenleyen 103. maddesine göre, "**15 yaşını tamamlamamış her çocuğa karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış**", cinsel istismar sayılıyordu.
- **Kasım 2016**'da dönemin Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, cinsel istismar suçunda mağdurla failin evlenmesi durumunda cezayı ortadan kaldıran utanç önergesini "**Küçüğün rızası**" diyerek skandal bir şekilde savurdu.
- **2017**'de yapılan bir yönetmelik değişikliğiyle **çocuk istismarlarını en çok açığa çıkaran meslek grubu olan rehberlik öğretmenlerinin görev tanımı değiştirildi**.
- **Mayıs 2017**'de **Çocuklara yönelik cinsel istismarın ve şiddetin önlenmesi amacıyla** meclise sunulan araştırma önergesi AKP'li vekillerin ret oyu kullanması sonucu reddedildi.
- **Aralık 2017**'de müftülüklerle resmi nikah kıyma yetkisi veren düzenleme tüm toplumsal tepkilere rağmen Mecliste onaylanarak yürürlüğe girdi. Böylece **din adamları aile hukukuna karışabilecek özneler haline** getirildi. Toplumsal yaşamın ve aile yaşamının temel kurallarını içeren Medeni Hukuk "dini hassasiyetler" adına delindi.
- **Şubat 2018**'de Adana ve Antalya'da 5 yaşın altındaki iki çocuğun istismarının yarattığı büyük tepki üzerine, çocuk istismarında cezaların artırılması yeniden gündeme getirildi. Mart ayında meclis gündemine gelen **çocuk istismarı ile ilgili özel komisyon kurulması talebini "önerinin nitelikli olmadığı" gerekçesiyle reddeden Meclis Başkanı, konuyla ilgili çıkan haberlere ise erişim engeli** getirdi.
- Mecliste çocuk istismarlarının araştırılması ve önlenmesi yönelik araştırma komisyonu kurulması için verilen önergeye tüm muhalefet partileri evet derken, öneri AKP'lilerin oylarıyla reddedildi. Çocuk istismarının önlenmesi talebi kamuoyunda büyüyünce, Erdoğan'ın talimatıyla bakanlıklar nezdinde Çocuk İstismarı Komisyonu kuruldu, **Nisan 2018**'de komisyonun hazırladığı yasa taslağı, özellikle hadım ve cezaların artırılması öne çıkarılarak sunuldu. Yayın yasağı da getiren yasa taslağı, 24 Haziran erken seçim nedeniyle rafa kaldırıldı. 2018'in Temmuz ayında yine üst üste çocuk istismarları gündem olduğunda tepkiler yeniden büyüyünce, iktidar taslağı raftan indirdi. Yasayla, küçük çocuklara yönelik tecavüz suçunun cezasının artırdığı öne sürülse de **12 yaş kademelandirmesiyle "cinsel ilişki rıza yaşı" 12'ye düşürüldü**. Bunun sonucu olarak kız çocuklarının zorla ve erken yaşta evlendirilmelerinin yasal yolu açıldı.
- **Nisan 2020**'de koronavirüs salgını bahane edilerek **çocuk istismarına evlilikle af konusu infaz yasası tartışmaları sırasında tasarıya eklenmek** istendi.
- **Temmuz 2021**'de **Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden resmen çıktı**.
- Çocuk istismarına evlilikle af konusu **Mayıs 2021**'de tekrar Meclis gündemine getirildi. Kadına karşı şiddetin araştırılması komisyonuna Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu adına davet edilen **Başkan Süleyman Arslan; kadına yönelik şiddetin erkeklerin birbirine karşı şiddetinden farksız olduğunu ve 15 yaşındaki çocukların nikahının 'insan hakkı' olduğunu savundu**.
- **2022 Aralık** itibarıyla ise Anayasa'nın laiklik ilkesinin ayaklar altına alındığı yeni bir siyasi hamle ile karşı karşıyayız: **İktidarın Anayasa Değişikliği teklifi**.

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Feminist Hak Mücadelesine Queer Bir Bakış Açısı

Av. Büşra ÜNLÜBAŞ ÖZKAN¹

“Queer” kavramı son dönemlerde popüler kültürün yarattığı televizyon şovları dahil bilimden sanata, günlük hayat pratikleri dahil pek çok farklı alanda karşımıza çıkmaya başlayan yeni bir kavramdır. Peki ne anlama geliyor queer? Oxford sözlüğe baktığımızda; “queer” in kelime anlamı olarak garip, normal olmayan olarak tanımlandığını görmekteyiz.² Cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle eşcinselleri, transları aşağılamak amacıyla kullanılmaya başlanan bu kavram, sonrasında onur (*pride*) kavramıyla çok da özdeşleşen bir şekilde LGBT+ hareket tarafından sahiplenilerek bizzat hareketin kendisi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Aslında “queer”lik yalnızca cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime yönelik kimlikleri muğlaklaştırmayı değil; etnik köken, ırk, sınıf kaynaklı tüm kimliklere karşı mücadeleyi ifade etmektedir. Şöyle ki; kavramın çıkış noktası, siyahi ve Latin Amerikalı translar ile eşcinsellerin, 1970’lerden itibaren gerek ırk ve etnik köken kaynaklı kimlikleri nedeniyle hareket içinde; ve gerekse de tüm dünyanın gündemini uzun süre meşgul eden HIV/AIDS kriziyle herkes tarafından maruz bırakıldıkları dışlanmaya karşı verdikleri radikal mücadelenin sonucudur. Çıkış noktası bu şekilde olan queer kavramı, günümüzde sanattan akademiye, yaşam tarzından eğlence anlayışına, çok fazla alanı kapsayacak şekilde genişlemiş ve halen de kapsamını büyütme devam etmektedir.

Queer kavramı, ülkemiz özelinde popüler kültürün de etkisiyle son zamanlarda kullanımı yaygınlaşmaya başlayan bir kavram olsa da, akademik çalışmalarda uzun süredir yer alan bir kavramdır. Sıra dışı, tuhaf vb. şekillerde de tanımlanan kavram, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde teori olarak karşımıza

¹ Avukat, Eskişehir Barosu, busraunlubas@gmail.com.

² <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=queer>

çıkılmaktadır. 1990 senesinde “queer teori” kavramını ilk defa kullanan Teresa de Lauretis, bu teoriyi kısaca; cinsiyet, cinsellik, sınıf ve ırk gibi toplumsal kimlikler ile ilgili eşitsizlikleri dayatan normlara meydan okumak olarak tanımlamaktadır.³ Queer teori, bu zamana kadar pek çok farklı şekillerde tanımlanmış ise de, gerek kavramın salt kendi anlamından ve gerekse de teorileştirme çabasındaki amaçtan kaynaklı olarak ortak bir tanımlama yapmak çok da mümkün olmamıştır. Farklı disiplinlerde farklı şekillerde vücut bulduğunu gördüğümüz queer teori, hukuk alanında da birbirinden farklı tanımlama ve değerlendirme ile karşımıza çıkmaktadır. Hukuk felsefesi açısından baktığımızda; köken olarak feminist hukuk teorisi ile queer hukuk teorisinin eleştirel hukuk çalışmaları çatısı altında geliştiğini söyleyebiliriz. Ancak her ne kadar feminist hukuk teorisi, queer hukuk teorisi ile birçok noktada bağdaşsa da, birçok noktada da ayrışmaktadır. Bu ayrışmanın en temel noktası; feminist hukuk anlayışı, ikili cinsiyet sistemi, kadın kimliği inşası ve toplumsal cinsiyet kavramlarına dayanmakta iken; queer hukuk anlayışı, en uç noktada tüm kimliklerin varlığının reddedilmesi ve yıkılmasından ilerlemektedir.⁴ Ancak heteronormativiteye karşı mücadele noktasında ortaklaşan iki teorinin farklı yorumlamaları bulunmakta olup, queer feminizm etkisiyle farklı bakış açılarından da ele alındığından bahsedebiliriz.

Queer hukuk teorisi, hali hazırda sınırları esnetmeye çalışan bir kavram olduğundan, doğrudan teoriyi kısıtlamak anlamına gelecek bir tanımlama yapmak çok da mümkün olmamakta ve teorinin kendisiyle çelişmektedir. Ancak genel bir çerçeveden baktığımızda nesnel, mutlak ve doğallaştırılmış görüşleri reddeden, ikili cinsiyet sisteminden ve inşa edilen kimlikleri sorgulayan, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını kabul etmeyen queer pratiğini hukuka uygulayan ve hukuku dönüştürmek için bireysel deneyimleri önemseyen halidir.⁵ Bu tanım ışığında, queer hukuk teorisinin yalnızca bir haklar bütünü olmadığına, aynı zamanda toplumsal normları şekillendiren bir yapı olma gücüne sahip olduğuna ve bunlardan kaynaklı olarak radikalliğinin dönüştürücü etkisinin bulunduğu vurgu yapmakta fayda var.

³ Miller, Jennifer. "Bölüm 1: Otuz Yıllık Queer Teorisi"

⁴ Meço, Rojbin, Karatekin Hukuk Dergisi, Cilt: 2, Sayı:1, Queer Hukuk Teorisi,

⁵ Rojbin, a.g.e.

Teori haliyle çok kısaca bu şekilde özetleyebileceğimiz queer teorisinin ve queer hukuk teorisinin, genel olarak hukuk uygulamalarında, avukatlık pratiğinde ve bu yazı özelinde kadınların hak mücadelesinde dönüştürücü gücü olabileceğini düşünmekteyim. Hukuk, yapısı gereği muhafazakâr olup, toplumdaki mevcut ilişkileri, o toplumun normlarına göre düzenler. Toplumsal bir norm olan heteronormative de hukuk için besleyici bir norm olup; hukuk, bütün ikilik/karşıtlıklardan olduğu gibi bu normdan da güç alır, beslenir. Feminist mücadele, yıllardır tüm dünyada ve ülkemizde sürdürülen en güçlü mücadelelerden biri olup, kazanımları hukuk/haklar alanı da dahil olmak üzere her alanda inkâr edilemeyecek seviyededir. Ancak bu mücadelenin kadın-erkek düalizmini pekiştiren bir yönünün olduğunun da kabulü gerekir. Bu pekiştirme hali, mücadeleyi farklı perspektiflerden ele alma ve genişletme imkanını ortadan kaldırmaktadır. Judith Butler başta olmak üzere çok sayıda queer teorisyen, cinsiyetin ve cinselliğin toplumsal olarak inşa edildiğini savunmaktadır.⁶ Kaldı ki; feminist teori de toplumsal cinsiyet kavramından hareket etmekte, ancak bir yandan kadın kimliğinin inşası konusunda ısrarcı olmaktadır. Ancak kadın kimliğinin inşası ve kadınların pek çok alandaki mücadelesi aslında toplumsal, kültürel ve dini olarak, dönemden döneme farklılık göstermektedir. Yine cinsiyet kimliğine ve cinselliğe bakış da tarih boyunca değişmiş ve dönüşmüştür. Örneğin; Antik Yunan'ın sınıfsal yapısı içerisinde, özellikle aristokratlar arasında eşcinsel ilişkinin yaygın bir şekilde var olduğu ve hatta nüfus artışını kontrol altına almak amacıyla bazı krallar tarafından eşcinselliği destekleyici ve yaygınlaştırıcı yasalar yapıldığı arkeolojik kaynaklardan görülmektedir. Yine Mezopotamya coğrafyasında ana tanrıçaların kadın olduğu ve anaerkil bir kültür yapısının hâkim olduğu tarih öncesi ve tarihi dönemler bulunmaktadır. Bir başka örnek olarak; Homeros'un İlyada destanında anlattığı Antik Yunan Döneminin mitolojik hikayelerinden Truva Savaşının kahramanı Akhilleus'un (Aşil), Patroklos ile arasındaki ilişkinin bir aşk ilişkisi olduğu ve bu dönemde eşcinsel ilişkinin kutsallaştırıldığı mitolojik hikayeler ile felsefi metinler bulunmaktadır.⁷ Dolayısıyla

⁶ Butler, Judith, Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, çev. Ertür, B., Metis Yayınları, 2019.

⁷ Platon, Şölen-Dostluk, (Çev.) Eyüboğlu S., Erhat A., Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.

kimlik, toplumsal normlara göre inşa edilen ve aslında anlamı sürekli değişen bir kavramdır. Bu değişim tarihi ve arkeolojik kayıtlar ile edebi metinler dahil kültür ve sanat eserlerinden açıkça görülebilmektedir. Queer teori, tam da bu noktada önem kazanmakta ve mücadele alanının evrenselliğine yönelik eleştirilerle çok daha özgürleştirici bir boyut kazandırmaktadır. Türkiye gibi ülkelerde din başta olmak üzere cinselliğin ve cinsiyetin inşasının kültürel normların etkisiyle şekillendiği dikkate alındığında; bu heteronormatifliğin kadın hareketini sınırlandırdığı sonucuna ulaşmak kaçınılmazdır.

Hukukun dönüştürücü gücü dikkate alındığında, bir mücadele alanı ve aracı olarak kadın mücadelesindeki önemi yadsınmaz. İşte tam da bu noktada kadın mücadelesinin heteronormativeyi pekiştiren bakış açısını genişleterek sınırları yıkması gerektiğini düşünmekteyim. Örneğin; hali hazırda ülkemizde kadın hakları alanda verilen mücadele sonucunda elde edilen en önemli kazanımlardan biri olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanması noktasında, feminist bakış açısıyla resmi nikah şartının aranmaması gerektiğine dair taleplerde bulunmakta, hukuk uygulayıcılarına olması gerektiği gibi bu yönde kararlar vermesi için baskı uygulamaktayız. İstanbul Sözleşmesinden çekildiğimizden beri koruyucu ve önleyici tedbirler bakımından elimizde kalan en önemli araçlardan birinin ilgili Kanun olduğu konusunda hemfikir olduğumuzu düşünmekteyim. Ancak 6284 sayılı Kanunun adında dahi “Aile”nin korunmasından bahsedilmekte olup, kanun koyucular tarafından toplumsal bir norm olarak ailenin kutsallığı vurgulanmakta, toplumsal bir norm olarak “aile” kavramına atfedilen kutsallığın hukuktaki yeri pekiştirilmektedir. İlgili kanunun uygulama alanının, İstanbul Sözleşmesinde yer aldığı gibi, cinsiyet ve cinsel kimliğine, cinsel yönelimine bakılmaksızın partnerler arasındaki ilişkiden kaynaklı olan şiddet karşısında uygulanması şeklinde genişletilmesi ve bu kapsayıcılığın sağlanması için de baskı yapmak, bunu talep etmek, hukukun dönüştürücü bir araç olarak ikili cinsiyet sistemini sarsmasını sağlayabilecek, ayrıştırıcı normların sorgulanmasının önünü açacaktır. Tüm bu sarsılmalar da kadın mücadelesi bakımından çok daha özgürleştirici bir imkân sunabilecektir. Ülkemizdeki mevcut toplumsal koşullar düşünüldüğünde bu

mücadelenin realitede karşılığını bulmayacağı varsayılsa da; yıllar içerisinde edinilen tüm kazanımlara dair mücadelenin her daim zorlu koşullarda verildiğini ve hukukun politik bir aygıt olduğu gerçeğini düşünerek mücadeleye devam etmemiz gerektiğini düşünmekteyim.

Feminist hak mücadelesinin queerleştirilmesi, hem ülkedeki kadın hareketini olduğu halinden daha da özgürleştirebilecek hem de daha kapsayıcı bir hale gelmesini sağlayabilecektir. Mevzuatımızda, özellikle medeni hukuk ve ceza hukuku alanlarında ayrımcılığı önleyici reformlara ihtiyaç duyulmakla birlikte; queer bakış açısının uygulanması için illa ki yasaların değişmesi ve pozitif hukuk anlamında düzenleme yapılmasına ihtiyaç olmadığı kanısındayım. Sonuçta hukuk sistemimizde “feminist” olarak nitelendirebileceğimiz herhangi bir yasa da bulunmamakta, yasaların bu bakış açısıyla uygulanması için mücadele verilmektedir. Ancak bu bakış açısı halen toplumsal ve hukuki bir kısım normların etkisi altında olup, queer bir bakış açısı tüm bu normlardan sıyrılarak bakmayı gerektirmekte ve bunun da önünü açmaktadır.

Stratejik davalar ile mevzuata yönelik değişiklikler ve haklar talep edilebileceği gibi hukuk pratiğinin ve hukuki yorumlamanın queer bakış açısı ile yapılması dahi bizi bu konuda ileriye taşıyabilecektir. Hukuk uygulayıcıları tarafından verilen feminist hak mücadelesi için; dilekçelerde kullanılan dilde, duruşmalarda yapılan savunmalar dahil tüm mesleki faaliyetlerde, yargıçlar ve savcılar açısından ise gerekçeli kararların yazılması, duruşmaların yönetilmesi gibi tüm yargılama sürecinde; yalnızca ikili cinsiyete ilişkin pekiştirici mahiyetteki vurgulamalara bağlı kalınmayıp daha kapsayıcı, esnek, akışkan ve queer bir perspektif ile hukuki sürece yaklaşılması durumunda, normatif sınırlar yıkılarak feminist mücadele çok daha güçlenecektir.

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Nafaka Hakkı: Doğru Bilinen Yanlışlar

Av. Funda GÜNEY KÖKÇİNAR¹

GİRİŞ

Ülkemiz gündemini düzenli olarak meşgul eden, hemen hemen herkesin konu hakkında bir fikrinin olduğu, adına dernekler kurulan “Nafaka” kurumu hakkında pek çok mit ve doğru bilinen yanlışlar bulunmaktadır. Nafaka hakkının pozitif hukuktaki karşılığına baktığımızda; ülkemizde Türk Medeni Kanunu’nda düzenlendiğini görmekteyiz. Nafaka türlerini; “Tebdir Nafakası, Yoksulluk Nafakası, İştirak Nafakası ve Yardım Nafakası” olarak sınıflandırabiliriz.

Tebdir nafakası, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, haklı bir sebebe istinaden birlikte yaşamaya ara verilmesi, mutlak veya nispi butlan ya da boşanma ve ayrılık davalarının açılması halinde, hâkim tarafından eşlerin barınmasına ve geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakımı ve korunmasına ilişkin alınan önlemler kapsamında, bir eşin diğerine ödemesi gereken nafaka türüdür.² Tebdir nafakası, boşanma davası kesinleştikten sonra yoksulluk nafakası yahut iştirak nafakası olarak devam eder.

Yoksulluk nafakası ise, “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan ve kusuru daha ağır olmayan tarafa geçimi için diğer eş tarafından mali gücü ile orantılı ve süresiz olarak ödenen nafakadır.” şeklinde kanunumuzda tanımlanmıştır.³ Kanun koyucu, eşler arasındaki bu bakım ve yardım yükümlülüğünün yalnızca evlilik birliği sırasında değil, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da devam etmesini öngörmüş ve bu nafaka türünü “yoksulluk nafakası” olarak adlandırmıştır.⁴ Bu nafakaya

¹ Avukat, Eskişehir Barosu, avukatfundaguney@gmail.com.

² Çitak Burçak, Eşler Arasındaki Nafaka Yükümlülüğü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 30.

³ 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu.

⁴ Çitak, s. 15.

hükmedilebilmesi için en temel şart; kusuru diğerine oranla daha ağır olmayan eşin, boşanma nedeniyle yoksulluğa düşmesi ve hâkimden yoksulluk nafakasına hükmedilmesi yönünde talepte bulunmasıdır.

İştirak nafakası, boşanma veya ayrılık kararı verilmesi durumlarında, velayet hakkı kendisine verilmeyen ebeveynin, müşterek çocuğun bakım, eğitim, sağlık ve diğer temel giderlerine katkıda bulunmasını sağlamak amacıyla ödemekle yükümlü olduğu nafakadır. Türkiye’de basın ve medya tarafından, velayeti kendisine bırakılmayan özellikle babaların eski eşlerine ödedikleri nafaka tutarları çok fazla haber konusu edilmektedir. Bu magazinsel mahiyetteki haber içeriklerinde, hiçbir şekilde nafaka türlerinden bahsedilmemektedir. Oysa, nafaka yükümlüsü iştirak nafakası ödemektedir. Yani, kendi çocuğunun bakımı, eğitimi, sağlığı ve diğer ihtiyaçları sebebiyle nafaka ödemektedir.

I- NAFKA SÜRESİZ MİDİR?

Yıllardır süren tartışmaların odak noktalarından biri, “Eşlerin, boşanma durumunda ömür boyu nafaka ödemek durumunda kalması.” gibi bir iddiadır. Bu iddiaya yönelik olarak mevzuata baktığımızda; kanunumuzda yoksulluk nafakasının kaldırılmasına ilişkin düzenlemenin mevcut olduğu açıkça görülmektedir. Türk Medeni Kanunu’nun 176’ncı maddesinin üçüncü fıkrası; *“İrat biçiminde ödenmesine karar verilen maddî tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü hâlinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hâlinde mahkeme kararıyla kaldırılır.”* şeklindedir. Nafaka yükümlüsü olan taraf, eğer nafaka ödemediği kişi başka biriyle fiilen evli gibi yaşıyorsa ya da karşı tarafın yoksulluk durumu sona erdiyse - *örneğin asgari ücretten daha fazla kazandığı bir işte çalışıyorsa*- yahut nafaka ödenen kişinin haysiyetsiz hayat sürmesi halinde “nafakanın kaldırılması” davası açarak yoksulluk nafakasının kaldırılmasını talep edebilir.

Türk Medeni Kanununun 176’ncı maddesinde nafakanın ödenme biçimine dair de düzenleme yapılmıştır. Kanuna göre, yoksulluk nafakasının toptan veya

durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verilebilir. Hakimin nafakanın toplu ödenmesine karar verdiği durumlarda toplu ödeme yapılabilir. Burada durumun gereklerine göre ibaresine kısa süreli evlilikleri örnek gösterebiliriz.

Görülebileceği gibi, nafakanın kaldırılmasına neden olabilecek durumlar kanunda sıralanmıştır. Nafakanın toplu ödenmesine ilişkin de düzenleme mevcuttur. Dolayısıyla nafakanın pratikte “süresiz” olması gibi bir durum da söz konusu değildir.

II- TÜRKİYE’DE NAFKA MİKTARLARI

Türkiye’de nafaka konusundaki verilere devlet temelinde ne yazık ki ulaşmak mümkün değildir. Kadın dernekleri ve kadın vakıfları tarafından hazırlanan raporlarla verilere ulaşılabilmektedir. Elimizdeki en güncel veriler, 2024 yılında hazırlanan Kadın Dayanışma Vakfının Yoksulluk Nafakası İzleme Raporu’nun verileri olup; bu verilere baktığımızda hükmedilen nafaka miktarlarına ilişkin fikir edinmemiz mümkündür.⁵ Yapılan bu araştırmada 16 farklı ilde Aile/Asliye Hukuk Mahkemelerince görülmüş 155 adet boşanma davası ve boşanma sonrası açılan nafaka davası dosyaları incelenmiştir. Dosyaların 118’i hem boşanma hem nafaka davası olarak, 37’si ise yalnızca nafaka davası olarak açılmıştır. İncelenen boşanma davası dosyalarının yüzde 88,4 gibi önemli bir oranında şiddet iddiası bulunmaktadır. Dosyalardaki şiddet iddialarının yüzde 97’si psikolojik şiddet, yüzde 73’ü fiziksel şiddet, yüzde 60’ı ekonomik şiddet, yüzde 17’si cinsel şiddet ve yüzde 1’i dijital şiddet iddiasıdır.

İncelenen dava dosyalarında yüzde 25 oranında ceza soruşturması/kovuşturması bulunuyor. Yani araştırma sonuçlarına göre her dört nafaka davası dosyasından birinde ceza soruşturmasına konu toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik ve ev içi şiddet söz konusu. **Dava dosyalarının yüzde 42’sinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un uygulaması doğrultusunda verilmiş koruyucu mahiyette kararlar var.**

⁵ <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/yoksulluk-nafakasi-arastirma-raporumuz-yayimlandi/>

Yargılama masrafları bakımından adli yardıma hükmedilen dosyaların oranı ise yüzde 34 olup bu kararların yüzde 96'sı kadınlar için verilmiştir. Adli yardım kararı olmayan dosyaların dava masraflarının yüzde 29,03'ü kadınlar; yüzde 27,10'u ise erkekler tarafından ödenmiştir. İki dosyanın masrafları ise davayı açan reşit çocuklar tarafından ödenmiştir. Adli yardım al(a)mayanlar bakımından davalar açılırken ve dava süresince ödenmesi zorunlu mahkeme masrafları genellikle bağlanan nafaka miktarlarına oranla yüksektir. Dava masrafları yükselen enflasyon oranları ile birlikte artmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen dosyalarda davalara taraf olan kadınların toplumsal konumları genel itibariyle erkeklerden geridir. Kadın ve erkekler arasında eğitim düzeyi bakımından tespit edilen paralellik ise meslek ve gelir düzeyi itibarıyla yaşanan uçurumu daha da ilginç kılıyor. Davalara taraf kadınların yüzde 2,7'si okuma yazma bilmezken, yüzde 13'ü ilkokul, yüzde 8,7'si ortaokul, yüzde 33,9'u lise, yüzde 30,4'ü üniversite, yüzde 6,5'i yüksek lisans mezunudur. Erkeklerin ise yüzde 15'i ilkokul, 11'i ortaokul, 30'u lise, yüzde 35'i üniversite ve yüzde 2'si yüksek lisans mezunudur. Dosyalardaki verilere göre işsiz kadınların oranı yüzde 48 iken erkeklerde bu oran sadece yüzde 9'dur. Dosyaların içeriklerindeki bilgilere göre, herhangi bir geliri olmayan erkeklerin oranı sadece yüzde 7 iken, kadınların yüzde 47'si herhangi bir gelire sahip değildir. Erkeklerin yüzde 80'i asgari ücret ve üzeri ücrete çalışırken bu oran kadınlarda yüzde 46'dan ibarettir. Araştırma sonuçlarına göre nafaka davalarına taraf olan kadınlar içinde işsiz olanların sayısı 2019 Araştırmasına göre yaklaşık üç kat fazladır.

Boşanma ve nafaka davalarında, nafaka taleplerinin müşterek çocukların varlığı ile önemli ölçüde ilişkili olduğu anlaşılmıştır. İncelenen boşanma dosyalarında davaya taraf kadın ve erkeklerin sadece yüzde 14,41'inin müşterek çocuğu bulunmazken, yüzde 85,59'unun bir ya da daha çok müşterek çocukları bulunuyor. İncelenen dava dosyalarında müşterek çocukların velayetleri büyük oranda kadınlar tarafından talep edilmiştir.

İncelenen boşanma davası dosyalarındaki nafaka taleplerinin yüzde 62'si kadınlar için tedbir nafakası, yüzde 67'si yoksulluk nafakasıdır. Nafaka taleplerinin

ağırlıklı olarak müşterek çocukların ihtiyaçlarına yönelik olduğu gözlenmektedir. Ergin olmayan ortak çocuk bulunan boşanma davası dosyaların yüzde 83'ünde çocuk için tedbir, yüzde 96'sında çocuk için iştirak nafakası talebi bulunmaktadır.

Nafaka davalarına ilişkin kararlara bakıldığında ise her iki araştırmada da çocuklar için yapılan nafaka taleplerinin mahkemeler tarafından kabul oranının kadınların kendileri için talep ettikleri nafakalardan çok daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yargıtayın içtihadına rağmen, yoksulluk durumu günün ekonomik koşulları ile birlikte, tarafların sosyal ve ekonomik durumları ve yaşam tarzları değerlendirilerek takdir edilmemektedir. Enflasyon oranına paralel şekilde artan nafaka taleplerine mahkemeler cevap vermemiş ve nafaka miktarlarında anlamlı bir artış söz konusu olmamıştır. İncelenen dosyaların yüzde 48,72'sinde mahkemeler tarafından 501-1500 TL arasında yoksulluk nafakasına hükmedilmiştir ve bu aralıktaki yoksulluk nafakalarının ortalaması 997,37 TL'dir. **Tüm aralıklar için Mahkemeler tarafından verilen yoksulluk nafaka miktarlarının ortalaması ise sadece 1.179,40 TL'dir.** Bu ortalama o dönemin mevcut asgari ücretin yüzde 6,9'una karşılık gelmektedir. Son açıklanan verilere göre (Ağustos 2024) ortalama yoksulluk nafakasının açlık sınırına oranı yüzde 6,21, yoksulluk sınırına oranı yüzde 1,87'dir. Kadınların tek başına yaşam maliyetine oranı ise yüzde 4,72'dir.

Karşılaştırmalı verilerin ortaya koyduğu en çarpıcı sonuçlardan biri ise; 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırmasında hesaplanan nafaka miktarı ortalaması olan 370 TL'nin dolar bazında 2024 yılı karşılığının 2.188 TL oluşudur. Dolayısıyla 2019 koşullarında yetersiz olan nafaka tutarında artış olmamış; aksine dolar bazında ciddi bir azalma meydana gelmiştir.

2019 Araştırmasında nafakanın ödenmemesinin en önemli nedeni nafaka yükümlüsünün isteksizliği olarak ortaya çıkarken, 2024 yılında en önemli neden kadınların, mal varlığı olmayan ya da düzenli çalışmayan erkeğin uygulayacağı şiddetten korktuğu için hakkını arayamaması olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekten de ödenmeyen nafakalar için icraya başvurma oranının beş sene içinde yüzde 44,3'ten

yüzde 38'e düştüğü görülmüştür. Araştırma sonucuna göre, mahkemeler tarafından hükmedilen nafakaların yüzde 44'ü nafaka yükümlüleri tarafından ödenmemiştir. Kadınların hükmedilen nafakaları tahsil edememesinin nedeni büyük oranda şiddet tehdididir. Nafaka tahsilatı Mahkemeler ve İcra Daireleri gibi devlet mercileri tarafından takip edilmelidir.

SONUÇ

Tüm bu verilerden görülebileceği üzere; Türkiye'de nafaka miktarları oldukça düşük olup, tahsil edilme oranı da bir o kadar azdır. İstisnalar yahut geliri yüksek ünlülerin ödediği nafakalar magazinsel bir şekilde sürekli gündeme getirilerek aslında kadınların – *toplumsal ve ekonomik sebeplerle en çok kadınlar talep etmek zorunda kaldığı için*- en büyük kazanımı olarak nitelendirebileceğimiz nafaka hakkına saldırmak, kasıtlı olarak yapılan bir müdahaledir. Kadınların, toplumsal cinsiyet temelli olarak yaşamakta olduğu eşitsizlikler hukuk dahil her alanda kendini göstermekte olup bu sebeple kadın mücadelesi elde edilen kazanımlara rağmen ve bu kazanımlarla beraber büyümekte ve devam etmektedir. Nafaka hakkı da kadın mücadelesi için hayati öneme sahiptir. Ancak maalesef ki toplum tarafından yaratılan ve devlet tarafından da desteklenen bu yanlış algılar sebebiyle kadınların yaşadığı mağduriyet büyümektedir. Tüm bu algıların, beslenmemesi ve yıkılması için de mücadeleye yine bizler devam etmeliyiz.

Evli Kadının Soyadı

Av. Neriman ERSİN¹

Öz

Kadınlar, evlendikten sonra kocalarının soyadı olmaksızın yalnızca kendi soyadlarını kullanmak için uzun yıllardır hukuk mücadelesi vermişler; bu mücadelede ise epey yol katetmişlerdir. Kadınların hukuk mücadelesi sonucunda soyadı haklarını engelleyen Türk Medeni Kanununun “*Kadının soyadı*” başlıklı 187. maddesi Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir. TMK m. 187’nin iptali ile teoride kadınların soyadı hakkını kullanmasının önünde bir engel kalmamışsa da uygulamada kadınlar bu haklarını koruyabilmek için dava yoluna başvurmak zorunda bırakılmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin iptal kararının ardından geçen uzun zamana rağmen TMK m. 187 yerine yeni bir düzenleme yapılmamış, uygulamada kadınların evlendikten sonra münhasıran kendi soyadlarını kullanma haklarının önüne birtakım engeller çıkarılmıştır.

Bu çalışmada, kadının soyadına ilişkin Türkiye hukukundaki düzenlemelerin tarihsel geçmişi, iptal kararının ardından düzenleme yapılmayan TMK m. 187’nin bugünkü anlamı, evli kadının münhasıran kendi soyadını kullanması konusunda uluslararası metinlerdeki düzenlemeler, evlendikten sonra münhasıran kendi soyadını kullanmak için başvuru yapan kadınların yargı süreçlerine ilişkin örnekler ve TMK m. 187 yerine yapılacak olan yeni düzenlemeye ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kadının Soyadı, Ayrımcılık Yasağı, Eşitlik İlkesi, Hegemonik Erkeklik, Kişilik Hakları, Kadın Araştırmaları.

¹ Avukat, Eskişehir Barosu, nerimnersin@gmail.com.

GİRİŞ

Evlenen kadının soyadı konusu hem dünyada hem de ülkemizde uzun yıllardır tartışmalara ve birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmada, evlenen kadının soyadına ilişkin alternatif modeller, Türkiye tarihinde kadının soyadı ile ilgili mevzuat değişiklikleri, ulusal ve uluslararası mahkeme kararları irdelenerek Türkiye hukuku açısından çözüm önerileri sunulacaktır.

Çalışmanın içeriğine geçmeden önce soyadının tarifi ve anlamı konusunda açıklamalarda bulunmak faydalı olacaktır. Literatürde soyadı, bir aileyi oluşturan bireyleri, diğer ailelerin bireylerinden ayırmaya yaraması ile tanımlanmaktadır². Soyadı, kimliğin en önemli parçalarından olup, bireylerin tanınması, ayırt edilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle soyadının değişmesi bir kimlik değişikliğini, naklini de beraberinde getirmekte ve bireylerin hayatlarında önemli değişikliklere yol açmaktadır.

Çalışmada, kadınların soyadı hakkını kullanırken erkeklerle eşit haklara sahip olup olmadığı, mevcut düzenlemelerle devlet politikalarının hegemonik erkekliğin üretilmesi ve desteklenmesindeki rolü ve kadınların soyadı hakkını korumak için vermeye mecbur bırakıldıkları mücadeleden bahsedilecektir. Bu yönleriyle çalışma, feminist perspektif ile hazırlanmış olup sonuç ve öneriler kısmında evli kadınların yalnızca kendi soyadlarını kullanabilmeleri için Türkiye mevzuatında yapılması gereken değişiklikler önerilecektir.

Soyadı birçok hukuk sisteminde farklı yollarla kazanılmakta ve değişmektedir. Bu yolların başında; doğum, seçme, evlenme, evlât edinme, idari karar veya mahkeme kararı ile değişiklik gelmektedir. Evlenme, erkeklerin soyadının değiştirilmesi için bir sebep değilken, kadınların kimliğini doğrudan ve kural olarak etkilemektedir. Erkeklerin doğdukları gün edindikleri soyadını -evlat edinilme ve kendi talepleri ile dava açmaları durumu hariç olmak üzere- kural olarak yaşamları boyunca taşıma

² S. Helvacı, Gerçek Kişiler, 2013, s.176;., İstanbul : Legal Kitabevi, 2023.

haklarına karşın, kadınların evlenme, boşanma, tekrar evlenme gibi her medeni durum değişikliğinde soyadı/kimlik değişikliği konusu gündeme gelmektedir³.

Kadının soyadı konusundaki tartışmalar, çoğunlukla evlenen kadının kendi soyadını kullanıp kullanamayacağı ve kocasının soyadını kullanmak zorunda olup olmadığı noktalarında toplanmaktadır. Devletlerin bu konudaki hukuk düzenlemeleri, o ülkedeki, evlilik ile kadının kişisel durumunun ilişkisi ve kadınların -erkek vatandaşlar kadar- birey olarak kabul edilip edilmediği konusundaki yaklaşımlar açısından da birtakım anlamlar taşımaktadır. Evlenen kadının soyadının silinerek kocasının soyadını kullanmaya zorlayan düzenlemeler; literatürde, kadının evlenmekle toplumdaki bilinirliğini yitirmesine sebep olması, bu düzenlemelerin kadın erkek eşitliğine aykırı olması⁴ sebepleriyle eleştirilmektedir. Kadının evlendiğinde soyadını değiştirmek zorunda olması en basit haliyle kimliğini, pasaportunu, banka hesaplarını, kredi kartını, sürücü belgesini ve birçok benzer resmi veya özel belgeyi yeniden çıkarmasını gerektirmektedir. Kadın, kocasının soyadını alarak daha önce kazanmış olduğu sosyal kimliğini değiştirmeye, aidiyet hissini güncellemeye ve kendini bu yeni durumla yeniden inşa etmeye mecbur kalmakta, böylece kolektif kimlik değişimine zorlanmaktadır⁵. Bu nedenlerle, kadının soyadı hakkını kısıtlayan düzenlemelerle eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı gibi temel evrensel ilkelerin ihlal edildiği, bu düzenlemeler yoluyla devletler eliyle kadın erkek eşitsizliği yaratıldığı açıktır. Devletlerin kadın ve erkek eşitliğini sağlama görevine karşın, -kadının erkeğin soyadı ile tanımlanması- yönündeki düzenlemelerle hegemonik erkekliğin meşrulaştırılmasına katkıda bulunduğu, hegemonik erkekliğin bu düzenlemelerle devletler aracılığıyla desteklenerek yeniden üretildiği⁶ savunulmaktadır. Fransız yazar Simone De Beauvoir, evliliği siyasal, hukuksal ve ahlaksal bir sözleşme olarak tanımlamış, erkeklerin evlenirken soylarını devam

³ M. Altunel, «Evli Kadının Soyadı,» Adalet Dergisi, no. 51, pp. 177-200, 2015.

⁴ B. Başoğlu, «Adın Ne Değeri Var? - Evliliğin Kadının Soyadına Etkisi ('What's in a Name? Surname of Married Women'),» *Legal Hukuk Dergisi*, cilt 15, pp. 3881-3917, 2017.

⁵ İ. Aksakal, «Evli Kadında Soyadı Sorunu ve Kimlik Kaybı Üzerine Bir Değerlendirme,» OPUS International Journal of Society Researches, pp. 2883-2910, 31 Ekim 2020.

⁶ Ö. M. Uluğ, «Soyadım kimliğimdir: Hegemonik Erkeklik ile Medeni Kanun'un 187. Maddesi arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış,» *Fe Dergi*, pp. 47-58, Aralık 2015.

ettirme düşüncesini taşıdıklarını⁷, Moroğlu ise soyadının erkekler için kendi kimliklerini ve böylece kendi soylarını belirleme aracı olarak kullanıldığını⁸ ifade etmiştir. Bu açıklamalardan yola çıkarak; erkeklerin gözünde, kadınlar için evliliğin, onların soylarının devamına katkı sağlamak üzere kimlik kaybı/nakli; eşi üzerinden tanımlanma mecburiyetleri gibi anlamlara geldiğini söylemek mümkündür.

1. Türkiye Cumhuriyeti Mevzuatında Hukukunda Kadının Soyadı:

1926 tarihli Eski Medeni Kanun (eMK) döneminde vahim durumda olan kadının medeni hakları, yapılan değişikliklerle erkeklerle eşit olmasa da daha yakın bir konuma taşınmıştır. Kadının soyadına ilişkin düzenleme getiren eMK'nin 153. maddesinde *“kadın evlenmekle kocasının soyadını alır”* hükmü mevcutken 1997 yılında 153. maddede değişikliğe gidilmiş ve *“Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.”*⁹ şeklindeki düzenleme ile kadının, kocasının soyadının önünde kendi soyadını da kullanma imkânı doğmuştur.

Türkiye hukukunda, Avrupa Birliğine (AB) uyum yasaları çerçevesinde yapılan Anayasa değişiklikleri başta olmak üzere yasalarda kadın erkek eşitliği yolunda önemli adımlar atılmıştır. 3 Ekim 2001 tarihinde Anayasa'nın 41. maddesinde yapılan değişiklikle *“Aile toplumun temelidir”* maddesine *“eşler arasında eşitliğe dayanır”* ibaresi eklenmiştir. 22 Kasım 2001 tarihinde kabul edilerek 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu (TMK) da eşler arası eşitlik ilkesine uygun düzenlenmiştir. Kanunun “Aile Hukuku” bölümü anayasal eşitlik ilkesine genel olarak uyumlu hale gelse de “Kadının Soyadı” başlıklı madde kadın erkek eşitsizliği konusundaki konumunu korumaya devam etmiştir¹⁰. Kanundaki esaslı değişikliklere

⁷ S. D. Beauvoir, Kadın - Evlilik Çağı, cilt 2, Payel Yayınları.

⁸ N. Moroğlu, «Kadının Kimlik Sorunu "Kadının Soyadı",» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, pp. 245-268, 2012.

⁹ <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-kanunu-medenisi-743#>

¹⁰ U. Karan, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa hukuku Işığında Eşitlik İlkesi Ve Ayrımcılık Yasağı, İstanbul: Oniki Levha, 2017.

karşın kadının soyadına ilişkin madde hükmü eMK ile aynı şekilde kalmış, bu konuda uzun yıllar boyunca hiçbir değişiklik yapılmamıştır.

Ailede eşlerin eşit haklara sahip olacağı, kadın erkek eşitsizliğinin kaldırılacağı vaatleriyle yapılan kanun değişikliği gerekçesinde “*günümüzde modern hukuk sistemlerinin istisnasız hepsinde temel ilke olarak kabul edilen kadın – erkek eşitliği ilkesinin hukukumuzda da tam anlamıyla yerleştirilmesi amacı*” vurgulanmış, “Aile Hukuku” bölümünde evlilik yaşı, konutun seçimi, evlilik birliğinin yönetimi ve temsili, birliğin giderlerine katılma, yasal mal rejimi gibi konularda eşler arası eşitlik ilkesi benimsenmişse de¹¹ kadının soyadına ilişkin madde, madde numarası değiştirilerek aynı haliyle yeni kanuna da taşınmıştır.

Uzun yıllar boyunca kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı yönündeki kanun maddesi yürürlüğünü korumuş, son olarak Anayasa Mahkemesi 22/02/2023 tarihinde yapılan E.2022/155 numaralı başvuruda, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 187. maddesinin birinci cümlesinin; evlenmeden önceki soyadının evlendikten sonra da tek başına kullanılması bağlamında kadın ve erkek arasında kuralla öngörülen farklı muamelenin eşitlik ilkesini ihlal ettiği sonucuna ulaşarak kuralın Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline¹² karar vermiştir. Ancak Anayasa Mahkemesinin iptal kararı sonrasında, TMK’de kadının soyadı ile ilgili yeni bir düzenleme yapılmadığından¹³ Türkiye hukukunda kadınların soyadı hakkı kısıtlanmaya devam edilmektedir.

2. Uluslararası Metinlerde Kadının Soyadı

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, evrensel hukuk ilkeleri olup, bu ilkelerin hayata geçirilmesi için uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bu düzenlemelerden bazılarını imzacı olmuş, bu sözleşmeler kapsamında hem imzacı devletlere karşı hem de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına karşı bu sözleşme maddeleri kapsamında sorumlu hale gelmiştir. Kadının soyadı ile

¹¹ D. N. Özdemir, Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018

¹² <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/kadinin-kocasinin-soyadini-almasini-ongoren-kuralin-iptali/>

¹³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

ilgili düzenlemeler içeren uluslararası düzenlemelerin başında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Ek İhtiyari Protokol'ü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 21 ile 7 no.lu Ek Protokol'ü gelmektedir. Aşağıda başlıklar altında ilgili sözleşmelere ilişkin açıklamalar bulunmaktadır.

Kadının insan haklarını yaşama geçirmek, kadınlara karşı var olan ayrımcılığı kaldırmak amacıyla düzenlenmiş olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi¹⁴, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda en kapsamlı ve en geniş katımlı uluslararası sözleşmedir. 23 Şubat 2012 tarihi itibarıyla 187 ülkenin taraf olduğu Sözleşme'yi Türkiye 1985 yılında onaylamıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Hakkında Sözleşme'nin 16. maddesinin g fıkrası doğrudan konumuzla ilgilidir. Bu maddede: *“Taraf devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:*

... g) *Aile adı, ... karı koca için eşit kişisel haklar”*

denilerek, kadının soyadı konusunda eşlerin eşit haklara sahip olması ilkesine uyulması zorunluluğu açık bir ifade ile düzenlenmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme'den doğan taahhütlerini yerine getirmesi gerekmekte, aile adının belirlenmesinde kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu düzenlemenin acil olarak yapılması gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8., 14. maddelerinde ve 22.11.1984 tarihli 7 no.lu Protokol'ün 5. maddesinde¹⁵ *“Eşler kendi aralarında ve çocuklarıyla ilişkilerinde, evlilikle ilgili, evlilik sırasında veya ayrıldıktan sonra, özel hukuk nitelikli haklara ve yükümlülüklerle eşit olarak sahiptirler”* denilmiştir. Avrupa Konseyi'nin Medeni Hukukta Eşlerin Eşitliği konusundaki 37 sayılı İlke Kararı'nın

¹⁴<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf>

¹⁵ https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/08/26/AIHS_7.protokol.pdf

11/6. bendinde ise *soyadı konusunda bir eşin diğerinin soyadını kullanmaya zorlanamayacağına*¹⁶ değinilmiştir.

3. Mahkeme Kararlarında Kadının Soyadı

Türkiye’de kadınların uzun yıllar boyunca süren soyadı mücadelesi söz konusudur. Bu nedenle eMK m. 153 ve TMK m. 187’de yer alan “kadın evlenmekle kocasının soyadını alır” kuralı, eşitlik ilkesine aykırılığı nedeniyle hem 1926 tarihli Medeni Kanun hem de 2001 tarihli Medeni Kanun dönemlerinde defalarca Anayasa Mahkemesi’ne de başvuru konusu olmuş ve iptali istenmiştir. Anayasa Mahkemesi, uzun yıllar boyunca düzenlemenin *eşitliğe aykırı olmadığı* gerekçesi ile başvuruların reddine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi ret kararının gerekçesinde ise aile soyadında aile birliğine vurgu yapmış: “... *İtiraz konusu kural kimi sosyal gerçeklerin zorunluluklarından ve yasa koyucunun yıllar boyu kökleşmiş bir geleneği kurumsallaştırmasından kaynaklanmaktadır. Aile isminin kuşaktan kuşağa doğumla geçmesiyle aile birliği devam etmiş olacaktır. Kamu yararı, kamu düzeni ve kimi zorunluluklar soyadının kocadan geçmesinin tercih nedeni olduğunu göstermektedir. Kaldı ki itiraz konusu kuralda aile isminin sadece erkeğin soyadına bağlanacağı öngörülmeyp, kadın başvurduğunda kocanın soyadıyla birlikte önceki soyadını da kullanma olanağı vardır. Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı da yersizdir. Anayasa’nın 10. maddesindeki eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Durum ve konumlarındaki özellikler kimi kişiler için değişik kural ve uygulamaları gerekli kılabilir. Yasa koyucunun aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik vermesi, bu haklı nedenler karşısında eşitliğe aykırılık oluşturmaz...*”¹⁷ denilmiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin, “Kadının Soyadı” kuralına ilişkin iptal isteminin reddi kararında mahkeme başkanı da dahil olmak üzere üç üye muhalefet şerhi

¹⁶<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2011-49-nrm.pdf>

¹⁷<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1998-59-nrm.pdf>

ekleyerek, iptali istenen kuralın “*evlilik birliği içinde aynı hukuksal konumda bulunan taraflardan kocayı kadın karşısında üstün duruma getirdiği, bu eşitsizliğin kamu düzeni, kamu yararı gibi soyut kavramlarla açıklanmasının olanaksız olduğu, evlenen kadının soyadı üzerindeki kişilik hakkının kimi olasılıklara veya varsayımlara dayanılarak sınırlandırılmasının demokratik hukuk devleti ve demokratik toplum düzeni gerekleriyle bağdaştığının ileri sürülemeyeceği, aile soyadının seçimini, evlilikte eşit haklara sahip eşlerin özgür iradesine bırakmayı, kocaya mutlak üstünlük sağlayan kuralın, yalnız eşitlik ilkesine değil, kadının soyadı üzerindeki kişilik hakkına müdahale niteliği taşıdığı, bu sebeplerle de Anayasa'nın 17. maddesine de aykırı olduğu*”¹⁸ ifade edilmiştir..

Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda yer alan 1998 tarihli kararından çok daha öncesinde -1990 yılında- eMK'de yer alan kadının çalışmak için kocasından izin almak zorunda olduğuna dair kuralın iptaline ilişkin yapılan başvuruda “*modern aile hukukunun dayanağı olan eşlerin eşit haklara sahip olmaları ilkesi ve Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan kanun önünde eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığı*”¹⁹ gerekçesine açıkça yer verdiği halde kadının soyadı konusunda bu görüşünden ayrılmış olması²⁰, kadının soyadı konusunun uzun yıllar boyunca kadınların medeni haklar kapsamındaki diğer eşitlik taleplerinden daha önemsiz görüldüğünü göstermektedir.

Yerel mahkemelerde, kanun yolu incelemelerinde talepleri reddedilen kadınlar soyadı hakkını koruma mücadelesini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurarak sürdürmüştür. Bu başvurulardan ilki, Ayten Ünal Tekeli tarafından yapılmış, Ayten Ünal başvurusunda, “*Türk yasaları tarafından erkeklerin kendi soyadlarını kullanmasına izin verilmesine karşın, nüfus idaresinin evlendikten sonra kızlık soyadını kullanmasına izin vermemesinin*”²¹ cinsiyete dayalı ayrımcılık içerdiğini ifade etmiştir. Başvuran Ünal-Tekeli, ulusal mercilerin evliliğinden sonra

¹⁸<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1998-59-nrm.pdf>

¹⁹<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1990-31-nrm.pdf>

²⁰ N. Moroğlu, «Kadının Kimlik Sorunu "Kadının Soyadı",» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, pp. 245-268, 2012.

²¹ [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-158595%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-158595%22]})

yalnızca kendi soyadını kullanmasına izin vermemelerinin hem tek başına hem de 14. maddeyle birlikte düşünüldüğünde 8. maddeyi²² ihlal ettiğini, ulusal yargı yollarını tükettiğini ancak ulusal mahkemelerde mevcut düzenlemenin ayrımcılık içermediği gerekçesi ile başvurularının reddedildiğini iddia etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, AİHM'e sunduğu savunmada, *"Bu başvuruda Sözleşme'nin 8. maddesinin uygulanamayacağını ileri sürerek, soyadı seçiminin bireysel bir tercih olmadığını ve devletlerin bu alanda kamu düzeni gereğince geniş tasarruf hakları bulunduğunu, durumun cinsiyetler arasında farklı muamele oluşturduğunun farkında olduğunu, ancak bunun bir kamu düzeni sorunu olduğunu ve burada bireyin özel yaşamına değil, kamu düzenine öncelik verildiğini, kadınların evlenmekle aldığı kocasının soyadının önünde önceki soyadını da kullanabileceğini"* açıklamıştır. AİHM kararında, Avrupa Konseyine üye devletler arasında cinsiyetler arası eşitliğin geliştirilmesinin önemli bir hedef olduğunu, Bakanlar Komitesi'nin devletleri, aralarında soyadı seçiminin de bulunduğu birçok konuda cinsiyete dayalı ayrımcılığı kaldırmaya çağıran temel belgelerin²³ dikkate alınması gerektiğini, Avrupa Konseyine üye devletlerde, eşlerin aile adı seçiminde eşit haklara sahip olduklarını, Türkiye'nin evlenmekle kadının otomatik olarak soyadını değiştirmesini yasalarla öngören tek ülke olduğunu; evlenince soyadını değiştirmek istemeyen kadınların çıkarlarının dikkate alınmamış olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin Kasım 2001'de yapılan Medeni Kanun değişikliğindeki ailede eşleri eşit haklara sahip konuma getirmek amacıyla yaptığı kadının soyadına ilişkin mevcut düzenlemelerin çelişkili olduğu değerlendirilerek mevcut düzenlemenin haklı bir gerekçesi olamayacağına, cinsiyetler arası farklı muamelenin başvuranın talebi doğrultusunda 14. maddeyle birlikte düşünülerek Sözleşme'nin 8. maddesine aykırı olduğuna karar verilmiştir. AİHM kararının açıklanmasının ardından, *"eşlere ortak soyadı seçme hakkı veren"* ve

²² İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) 8. madde: "1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir. https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf

²³ F. Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.

kadına evlendikten sonra sadece kendi soyadını taşıma hakkı veren” kanun teklifleri TBMM’ye verilmişse de bu kanun teklifleri uzun süre gündeme alınmamıştır²⁴.

Ayten Ünal Tekeli’nin başvurusu ile AİHM kararından sonra birçok kadın evlendikten sonra da kendi soyadlarını tek başlarına kullanmak için Türkiye’de yerel mahkemelere başvuruda bulunmuşlar, her seferinde ret kararı almışlardır. Yerel mahkeme kararlarına rağmen kadınlar eşlerinin soyadı olmadan sadece kendi soyadlarını kullanmak için mücadele vermeye devam etmiştir. AİHM’de bu konuda ilk tazminatı, 2013 yılında Ünal Kararının ardından yerel mahkemelerde ve Yargıtayda yalnızca kendi soyadını kullanmasına ilişkin talebi reddedilen Avukat Gülizar Tuncer kazanmıştır. O dönem Tuncer’e 1500 Euro tazminat ve 3030 Euro da mahkeme masrafinin ödenmesine karar verilmiştir. ABD Duke Üniversitesinde akademisyenlik yapan Bahar Leventoğlu ise AİHM’de Türkiye’yi mahkûm ettiren bir başka kadın olmuştur. Çok sayıda kadın iç hukuk yollarında çözüm bulamayan soyadı mücadelelerini AİHM’e taşımaya ve Türkiye’de mahkûm olmaya devam etmiştir.

Ankara’da yaşayan Tutku Yurdakul, evlendikten sonra sadece kendi soyadını kullanmak için Ankara 11. Aile Mahkemesine dava açtı. Yerel mahkeme de Tutku Yurdakul’un sadece kendi soyadını kullanmasına karar verdi. Kararın temyiz incelemesi Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından yapıldı. Daire tarafından, yerel mahkemenin kararı bozulurken “*Kocasının soyadında bir değişiklik olmadıkça evlenen kadın kocasının soyadını taşımak zorundadır. Yasal düzenleme böyledir. Evlilik boşanma veya iptal kararıyla sona ermedikçe evli kadının yalnız evlenmeden önceki soyadını kullanması, yasal olarak mümkün değil*” denildi. Kararda, Medeni Kanun’un 187. maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine dava açıldığı, ancak yüksek mahkemenin bu talebi reddettiği hatırlatıldı. Kararda, “*Yasal hüküm yürürlükte bulunduğunda mahkemenin yasal düzenlemeye aykırı karar tesis etme olanağı yoktur*”²⁵ AİHM, Tekeli- Türkiye kararında kişinin soyadını özel hayatın kapsamında kabul etmiştir. Evli kadının kocasının soyadını kullanma zorunluluğunu

²⁴ N. Moroğlu, «Kadının Kimlik Sorunu "Kadının Soyadı",» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, pp. 245-268, 2012.

²⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-180463%22%5D%7D>

özel hayata müdahale olarak kabul etmiştir. Burada ihlale yol açan ulusal mahkemelerin uygulaması veya yasa hükmünün yorum tarzı değil, yasal düzenlemenin kendisidir. Bu düzenleme değiştirilmedikçe mahkemeler yasaya uygun karar vermekle yükümlüdür.²⁶” denilmiştir.

Kadınların uzun yıllar boyunca süren evlendikten sonra da yalnızca kendi soyadlarını kullanmaları talepli mücadeleleri, ulusal mahkemelere başvuru konusu olmakta ve kadınlar soyadı hakkının korunması için dava açmak zorunda kalmaktadır. Uzun yıllar boyunca yerel mahkemeler kadınların yalnızca kendi soyadlarını kullanmalarına yönelik davaların reddine karar vermiş, ancak kadınlar mücadeleyi bırakmaksızın dava açmaya devam etmiştir. Kadınların yerel mahkemelerde açtığı davaları temyiz aşamasına götürmesi, olumsuz sonuçlanan dosyalarda AİHM’e başvuru yaparak yıllar sonra mücadelelerini kazanmaları, ulusal mahkeme kararlarında da etkili olmuştur. AİHM’e yapılan başvurular ve Türkiye’nin mahkûm olduğu tazminatlar sebebiyle Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 30.09.2015 tarihli kararıyla; kadınların evlendikten sonra da yalnızca kendi soyadlarını kullanabileceklerine, eşitlik ilkesine ve uluslararası hukukun uygulanması gerektiğine karar verilmiştir²⁷.

Mevzuat bölümünde detaylarıyla açıkladığımız üzere, TMK m. 187 hükmü, Anayasa Mahkemesinin 22 Şubat 2023 tarihli kararının 28 Ocak 2024’te yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Anayasa Mahkemesinin iptal kararının yürürlüğü için öngörülen sürede yapılmayan kanuni düzenleme bugüne kadar henüz yapılmamıştır. Kadının soyadı ile ilgili yürürlükte olan bir düzenleme hala bulunmamaktadır. Literatürde bu durum, soyadının değişmezliği ilkesi ile kadınların kendi soyadlarını taşımaya devam etmesi anlamına geldiği²⁸ şeklinde değerlendirilmekteyse de uygulamada kadınların bu talepleri nüfus müdürlükleri

²⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-180463%22%5D%7D>

²⁷ <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2014-889-k-2015-2011-t-30-9-2015>

²⁸ Baş, Seda, ve Sezgin Baş. “Anayasa Mahkemesi’nin Tmk M. 187 Hükmüne İlişkin İptal Kararından Sonra Evlenen Kadının Soyadı”. Kırıkkale Hukuk Mecmuası 4, sy. 2 (Ekim 2024): 493-526. <https://doi.org/10.59909/khm.1446699>.

tarafından TMK m. 187 dışındaki alt mevzuat metinleri gerekçe gösterilerek reddedilmekte ve iptal edilen TMK m. 187 uygulamasına fiilen devam edilmektedir. Burada Anayasa m. 90 hükmü gereği temel insan hak ve özgürlüklerini konu alan uluslararası sözleşmelerin, normlar hiyerarşisinde kanunlardan üstün olması önem taşımaktadır. Anayasa m. 90 hükmünde yer alan “*çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır*” ifadesi kapsamında şu an kanuni düzenleme olmasa da uluslararası sözleşmelerin uygulanması gerektiği açıkça anlaşılmaktadır²⁹.

²⁹ Oya BOYAR, *Anayasa'da Kadın*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk ve Kadın Sempozyumu (06.03.2015), s.79.

SONUÇ

Yukarıda ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, kadınların evlendikten sonra da kendi soyadlarını kocalarının soyadları olmaksızın kullanabilmesine hak kazanması hem pes etmeyen kadın mücadelesi hem de evrensel ilkelere dayanan uluslararası hukukun yaptırım gücü ile olmuştur. Kadınlar bu başvurulardan vazgeçmemiş, yerel mahkemelerde, Yargıtay Hukuk Dairelerinde talepleri reddedilmesine rağmen bıkmadan tüm yolları tüketerek AİHM'e başvurular yağıdirmiş, bu başvuruların neticesinde Türkiye Cumhuriyeti eşitlik ilkesine aykırı davranması sebebiyle defalarca tazminata mahkûm edilmiştir.

Kadınların soyadı hakkını korumak için kadınların bir araya gelerek yasanın oluşumu için mücadele ettiği görülmektedir. Kadınlar birçok kez ret kararı almalarına rağmen pes etmeden hukuk mücadelelerine devam etmişlerdir. Son olarak Anayasa Mahkemesinin TMK m. 187 hükmünü iptal etmesi ile kadınlar hak mücadelelerinde büyük bir yol katetmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından imzalanarak sorumluluk alınan uluslararası metinlerde, devletin kadının soyadı konusunda kadın-erkek eşitliğini sağlayıcı düzenlemeler yapma ödevi bulunmaktadır. Kanun koyucunun hem uluslararası metinlerle sorumluluk altına girmiş olmasına hem de AYM'nin iptal kararıyla yeni bir düzenleme yapmak için süre verilmiş olmasına karşın bu sorumluluğunu yerine getirmemesi sebebiyle evlendikten sonra kocasının soyadı olmaksızın sadece kendi soyadını kullanmak isteyen kadınlar, dava açmak zorunda bırakılmaktadır. Teoride kadının sadece kendi soyadını kullanmasına bir engel bulunmamasına karşın uygulamada kadınların bu konuda engellerle karşılaşması, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkelerini ihlal ettiği gibi aynı zamanda kadınların kişilik haklarını zedeleyici niteliktedir.

KAYNAKÇA:

- AKSAKAL, İ. «Evli Kadında Soyadı Sorunu ve Kimlik Kaybı Üzerine Bir Değerlendirme,» OPUS International Journal of Society Researches, pp. 2883-2910, 31 Ekim 2020.
- ALTUNEL, M. «Evli Kadının Soyadı,» Adalet Dergisi, no. 51, pp. 177-200, 2015.
- BAŞOĞLU, B. «Adın Ne Değeri Var? - Evliliğin Kadının Soyadına Etkisi ('What's in a Name? Surname of Married Women'),» *Legal Hukuk Dergisi*, cilt 15, pp. 3881-3917, 2017.
- BOYAR, O. *Anayasa'da Kadın*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk ve Kadın Sempozyumu (06.03.2015), s.79.
- DE BEAUVOIR, S. Kadın - Evlilik Çağı, cilt 2, Payel Yayınları.
- DOĞANAY, G., TAŞ, L. Eril Yargıya Karşı Kadının Soyadı Mücadelesi Anayasa Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2),s.46-107. 2015.
- EFEDAYIOĞLU, Kübra Kamelya. “Evli Kadının Soyadı Problemi”. Ankara Barosu Dergisi 77, sy. 4 (Ocak 2020): 1-36.
- GÖLCÜKLÜ, F. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013
- HELVACI, S. Gerçek Kişiler, 2013, s.176;, İstanbul : Legal Kitabevi, 2023.
- KARAN, Yard. Doç. U. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa hukuku İşığında Eşitlik İlkesi Ve Ayrımcılık Yasağı, İstanbul: Oniki Levha, 2017.
- KILIÇOĞLU YILMAZ, Arş. Gör. Dr. Kumru. “Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu”. Ankara Barosu Dergisi, sy. 4 (Temmuz 2014)
- MOROĞLU, N. *Kadının Soyadı*, İstanbul, 1999.
- MOROĞLU, N. «Kadının Kimlik Sorunu "Kadının Soyadı",» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, pp. 245-268, 2012.
- ÖZDEMİR, N. Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018

ULUĞ, Ö. M. «Soyadım kimliğimdir: Hegemonik Erkeklik ile Medeni Kanun'un 187. Maddesi arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış,» *Fe Dergi*, pp. 47-58, Aralık 2015.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/kadinin-kocasinin-soyadini-almasini-ongoren-kuralin-iptali/>
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>
- <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf>
- https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/08/26/AIHS_7.protokol.pdf
- <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2011-49-nrm.pdf>
- <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1998-59-nrm.pdf>
- <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1998-59-nrm.pdf>
- <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1990-31-nrm.pdf>
- [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:\[%22001-158595%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:[%22001-158595%22])
- https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf
- [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-180463%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-180463%22])
- [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-180463%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-180463%22])
- <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2014-889-k-2015-2011-t-30-9-2015>
- [https://doi.org/10.30915/abd.700001.](https://doi.org/10.30915/abd.700001)

KARAR İNCELEMESİ

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin “Zorla Evlenme Sonucu Evliliğin Nisbi Butlanla İptali” Hakkındaki 21.06.2023 Tarihli ve E. 2023/250 K. 223/3474 Sayılı Kararının İncelenmesi

Av. Öykü Nur KOYUNCU¹

Öz

Yargıtay 2.Hukuk Dairesinin 21.06.2023 Tarihli, E. 2023/250 K. 2023/3474 sayılı kararına konu olan olayda davacı ve davalı amca çocukları olup davacı kadın; davalı tarafından kaçırılmış, cinsel saldırıya uğramış, bilahare; ailesine pusu kurulması sonucu tehdit ve korku ile zorla evlendirilmiş ve yerel mahkemece de davacının kendisi ve ailesine karşı hayatı, sağlığı, namusu ve onuruna yönelik korkutularak zorla evlendirildiği kabul edilmiş, evliliğin nisbi butlan ile sonlandırılmasına karar verilmiştir. Verilen karar; davalı vekilince istinaf edilmiş, Bölge Adliye Mahkemesi tarafından yerel mahkemece verilen kararın nafakaya ilişkin kısmı düzeltilmiş ve Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından da -istinaf incelemesinden geçen işbu karar-onanmıştır. Bu çalışmada öncelikle kadınların zorla evlendirilmesi, evlilik kararının ailelerce alınmasının hukuki boyuttaki sakıncaları ve kadın haklarına ilişkin uluslararası ve yasal düzenlemeler üzerinde durulacak olup bilahare; çalışmamızın asıl konusunu oluşturan Yargıtay 2.Hukuk Dairesi'nin onama kararı; nispi butlanla evliliğin sonlanması değerlendirilecektir

Anahtar Kelimeler

Zorla Evlenme, Namus, Evliliğin İptali, Nispi Butlan.

¹ Avukat, Eskişehir Barosu, oyukoyuncu.06@gmail.com.

ESKİŞEHİR BAR ASSOCIATION JOURNAL

Review Of the Decision Dated 21.06.2023 And Numbered E. 2023/250 K. 223/3474, Of the Court of Appeals 2ND Civil Chamber on the “Annulment of Marriage with Relative Nullity Due to Forced Marriage”

Abstract

In the incident that is the subject of the decision of the 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals dated 21.06.2023 and numbered E. 2023/250 K. 2023/3474, the plaintiff and the defendant are cousins and the plaintiff is a woman; was kidnapped by the defendant, sexually assaulted, and subsequently; She was forced to marry with threats and fear as a result of an ambush on her family, and the local court accepted that the plaintiff was forced to marry by intimidating her and her family's life, health, honor and dignity, and it was decided to terminate the marriage with relative nullity. The decision made; The defendant's attorney appealed, the part of the decision given by the local court regarding alimony was corrected by the Regional Court of Justice, and this decision - which was reviewed on appeal - was approved by the 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals. In this study, we will first focus on the forced marriage of women, the legal drawbacks of marriage decisions being taken by families, and international and legal regulations regarding women's rights, and then; The approval decision of the 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals, which is the main subject of our study; Termination of marriage due to relative nullity will be evaluated

Keywords

Forced Marriage, Honor, Annulment Of Marriage, Relative Nullity

GİRİŞ

Evlilik; her ne kadar kadın ve erkeğin rızası doğrultusunda gerçekleştirilmesi gereken, esasen Aile kurumunun temelini oluşturan bir kurum olmuş olsa da geçmişten günümüze değin birçok problem ile karşılaşan bu kurumun niteliği; çevresel faktörler, kadınların gelişim ve eğitim süreci, toplumun kalkınması ve ahlaki yapısı, gelenek ve görenekler, gelenekselciliğe bağlı kalma gibi pek çok unsur sebebi ile bozulmakta ve bu nedenle özellikle birçok kadın evlenme konusunda mağduriyet yaşamaktadır. Zira; toplumumuzda erkekten ziyade kadınların zorla evlendirilmesi daha çok karşılaşılan bir durum olup her ne kadar bu durumun önüne geçilmesi için tedbirler alınsa da halihazırda yaygınlaştırılmayan tedbirlerin etkisi zayıf kalmakta ve bu nedenle özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde zorla evlendirme olgusunun daha büyük bir yer tuttuğu aşikardır. Kadınların, erken yaşta ve özellikle aile baskısı ile evlenmesinin önüne geçebilmek adına onlara evlilik konusunda bilgilendirici eğitimler düzenlenmeli, bu eğitimlerde erken yaşta evliliğin sakıncalarından bahsedilmeli; kadına, “kadın olduğu için” verilmesi gereken değerlerden bahsetmekle birlikte kendi yetenekleri keşfettirilmeli, bu hususta çalışmalar yapmak üzere sivil toplum örgütleri artırılmalı, kurum ve kuruluşlar ortak eylem planları oluşturarak bunları hayata geçirmeli, çeşitli vakıf ve dernekler kurulmalı, halk eğitim merkezlerinde toplumun, özellikle kadınların evlilik konusunda bilinçlendirilmesi adına çeşitli seminerler verilmeli, kadınların çalışma hayatına daha çok katılımı ile hayattaki tek görevlerinin toplumumuzca kutsal kabul edilen “aile kurumunu” ayakta tutmaya çalışmak olmadığını kendilerine aşılması gerekmektedir. Zira; kadın; aile kurumundan bağımsız var olan bir varlıktır ve hatta toplumun en değerli bireyi iken birçok bölgede kadına yüklenen görev ve sorumluluklardan dolayı ne yazık ki “aile içinde kutsallığı ve aileden bağımsız varlığı olmayan birey” şeklinde kabul edilmektedir.

Oysa ki, bugün doğan her kız çocuğunun yetiştiği coğrafyaya göre farklı sosyo-kültürel eğilim ve yeteneklerinin olduğu göz ardı edilemez bir gerçek iken aile baskısı ile erken yaşta evlilik kurumunun sorumlulukları üzerine yıkılan çocuk gelinler ve reşit olsa dahi erken yaşta evlenen kadınların yetenekleri görülmemekte,

evliliğin sorumluluğu içinde genç, oldukça enerjik ve dinamik olan işbu beyinler; toplumdun adeta birer birer silinip gitmektedirler.

Diğer yandan, sağlık görevlileri tarafından da sakıncaları sürekli bir şekilde dile getirildiği halde ülkemizin doğu kesimlerinde akraba evlilikleri sıklıkla gerçekleştirilmekte olup esasen bu husus; tıbben de kabule şayan bulunmamaktadır. Nitekim; akraba evliliklerinde eşlerin birbirine aktardığı genler ile çocukların zihinsel ve bedensel gelişim süreci etkilenmekle birlikte işbu olumsuz evlenme/evlendirmelerin önüne en başta toplumun eğitimi ve bilinçlendirilmesi ile geçilmelidir. Nitekim; incelenen kararda da değinildiği üzere taraflar arasında akraba evliliği kurulmak istenmekte ancak ne yazık ki bu evlilik; tarafların hür iradeleri ile değil de aile baskısı ve kararı ile gerçekleştirilmeye çalışıldığı için bir kadın mağdur olmakta, ailelerin yanlış verdiği karardan dolayı kadının tamamen değişmektedir. Zira; akrabası ile evlenmek istemeyen kadını ailesi baskı ile evlendirmek isteyince ve talipliler konusunda uyuşmazlık yaşanınca davalı koca; kadını kaçırmayı kendisine hak görmüş olup “aile sözü ata sözüdür, onlar ne derse o olur” zihniyeti ile kadını kaçırmış ve rıza dışı birliktelikle birlikte kadının bakireliği elinden alınmış, bilahare; ailesi ile tehdit edilerek zorla resmi nikah kıyılmış ve hem bedeni hem zihni adeta istenmeyen koca tarafından ele geçirilmiştir. Bu durumun psikolojik travmasının tazminat anlamında karşılığı olmadığı gibi evliliğin iptali ile birlikte hükmedilen nafaka ise oldukça gülünç kalmakta olup kadının yaşadıklarının acısını bir nebze olsun hafifletmesi mümkün değildir. İnceleme konusu karar hem zorla evlenme/evlendirme hem de yerel mahkemece hükmedilen tazminat ve nafaka yönleri ile ele alınacak olup her somut olayın özellikleri verilen kararlarda olayın oluş şekline göre değerlendirilmelidir.

I. OLAYIN ÖZETİ VE UYUŞMAZLIK KONUSU:

Karara konu uyuşmazlık, davacının; davalı ve ağabeyleri tarafından kaçırılarak zorla alıkonulması, rızası dışında davalı ile cinsel birliktelik yaşanması ve bilahare, davalının tehdit ve baskısı sonucu tarafların evlenmesi ile davacının üzerindeki baskı kalktıktan sonra zorla gerçekleştirilen işbu evliliğin iptali gerektiği iddiasından kaynaklanmaktadır. Karara göre davacı ve davalı akraba olup taraflar

amca çocuklarıdır. 2015 yılında tarafların aileleri davacı ve davalı ile davacının erkek kardeşi ile davalının kız kardeşinin evlenmesi hususunda anlaşmışlar, 2016 yılının başında ise kız isteme gerçekleşmiştir. Davalının büyük amcasının çocukları da davacıya talip olunca aileler arası sorunlar baş göstermiş, zaten; davalı ile de evlenmek istemeyen davacının ailesi tarafından davalıya evlenmenin gerçekleştirilemeyeceği söylenince davalı, dava dışı Beytullah ile Mustafa; 08/04/2016 tarihinde davacı kadını kaçırmış, zorla birlikte olduktan sonra kadın ellerinden kurtulmuşsa da 11/06/2016 tarihinde davacının ailesine pusu kurularak davacı ikinci kez kaçırılmış ve 23/06/2016 tarihinde ise davacı kadın ile davalı arasında davalının baskı ve tehdidi altında resmi nikah akdi gerçekleştirilmiştir. Davacı ile davalı arasında daha öncesinde sevgililik durumu, HTS kayıtlarına göre yazışma ve görüşmeler bulunmayışı ve davalının ceza yargılaması sonucu suçunun sabit olması ile nikah akdinin zorla gerçekleştiği sübuta ermiş olup davacı tarafından işbu akdin nisbi butlan sebebiyle iptali ve davacı lehine aylık 500,00 TL yoksulluk nafakası ile 50.000,00 TL maddi, 100.000,00 TL manevi tazminat talep edilmek suretiyle ilk derece mahkemesine başvurulmuştur.

II. MAHKEMELERİN UYUŞMAZLIK HAKKINDAKİ KARARLARI:

A. İLK DERECE MAHKEMESİNİN KARARI:

Davacının, nispi butlan hukuksal nedenine dayalı olarak evliliğin iptali talebiyle açtığı dava; ilk derece mahkemesi sıfatıyla Aile Mahkemesince incelenmiştir. Yerel mahkemece, davanın kabulüne karar verilerek; HTS Kayıtlarına göre taraflar arasında iletişimin bulunmaması, somut tanık beyanlarından tarafların arasında daha önceden sevgililik ilişkisi bulunmayışı ve ceza dosyasında görüleceği üzere 12/06/2016 tarihinde davacının; davalı tarafından kaçırılarak cinsel istismara maruz kaldığı, ceza dosyasında toplanan deliller ve alınan beyanlardan davalının üzerine atılı suçun unsurlarının oluştuğunun sabit olduğu, suç tarihinin davacının ikinci kez kaçırıldığı tarih olan 12/06/2016 olup evlenme tarihinin ise 23/06/2016 olarak tespiti ile davacının 11 günlük süreçte kendisinin, yakınlarından birinin hayatı, sağlığı, namus ve onuruna yönelik pek yakın ağır bir tehlike ile tehdit edilerek, korkuyla evlenmeye razı edildiğinin tespit edildiği, davalı yönünden herhangi bir tedbirin uygulanmaması

nedeniyle suç tarihinden önceki süreç olan nisan ayında davalının; davacıyı kaçırdığı zamandan evlilik tarihi ve sonrası da davacının üzerindeki korku ve tehdidin devam ettiği, davalının 21/09/2017 tarihinde Sulh Ceza Hakimliğine sevki ile hakkında adli kontrol kararının uygulanması sonucu davacı üzerindeki tehdidi ve baskısının kalkmış olduğu gerekçesiyle E. 2018/108, K. 2021/1043 Sayılı karar ile evliliğin nisbi butlanla iptaline, kadın için 500,00 TL tedbir/yoksulluk nafakasına, 15.000,00 TL maddi ve 15.000,00 TL manevi tazminata hükmedilmiştir.

B. BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ 2.HUKUK DAİRESİNİN KARARI:

Yerel mahkeme kararı davalı tarafından kararın tümden usul ve yasaya aykırı olduğu gerekçesiyle istinaf edilmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk dairesi tarafından incelenen karar; yoksulluk nafakası hariç yerinde görüldüğünden davalının istinaf başvurusunun yoksulluk nafakası yönünden kısmen kabulüne karar verilerek ilk derece mahkemesinin yoksulluk nafakasına ilişkin ilgili bendi kaldırılmış ve Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi E. 2022/2499 K.2022/2203 K. Sayılı ilamı ile yeniden esas hakkında hüküm kurmak suretiyle “kadın yararına toptan 16.000,00 TL yoksulluk nafakasına” karar vermiştir. Davalının sair istinaf talepleri reddedilmiş ve yerel mahkeme kararının gerekçesi usul ve yasaya uygun kabul edilmiştir.

C. YARGITAY 2.HUKUK DAİRESİNİN KARARI:

Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesinin yerel mahkeme kararını kısmen kaldırarak yoksulluk nafakasına ilişkin esas hakkında yeniden karar vermesi üzerine davalı tarafından temyiz kanun yoluna başvurulmuştur. Davalı tarafından temyiz sebepleri “ *tarafların birbirini severek rızası ile evlendikleri, telefonları çekmediği için irtibatlarının az olması, babaları kardeş olan tarafların evleri yakın olduğu için sürekli ve sıklıkla görüştikleri, ceza dosyasında kadının bakire olmadığı ve vücudunda darp, cebir izine rastlanmadığının tespit edildiği, cinsel ilişkinin zorla gerçekleştiğinin ispatlanamadığı, tedbir ve yoksulluk nafaka miktarının yüksek olduğu, yoksulluk nafakasına hükmedilmesinin hatalı olduğu, evliliğin kısa bir süre sürdüğü, nispi butlanla iptaline karar verilmesi ile kadının yoksulluğa düşmeyeceği, delillerin yanlış değerlendirildiği, evliliğin iptalinin reddine karar verilmesi gerektiği,*

ayrıca boşanmayı gerektirir bir geçimsizlik bulunmadığı, verilen hükmün usul ve yasaya aykırı olduğu.” Şeklindeki gerekçelerle belirtilmişse de Yargıtay 2.Hukuk Dairesi temyizden yaptığı inceleme ile “ *tarafların iddia ve savunmaları, dayandıkları belgeler, uyuşmazlığa uygulanması gereken hukuk kuralları ile hukuki ilişkinin nitelendirilmesine, dava şartı, yargılama ve ispat kuralları ile kararda belirtilen gerekçelere göre*” Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi tarafından verilen kararın usul ve yasaya uygun olduğunu kabul ederek davalının temyiz isteminin reddi ile Bölge Adliye Mahkemesi kararının onanmasına 21/06/2023 Tarih E.2023/250 K.2023/3474 Sayılı ilamı ile oybirliğiyle karar vermiştir.

III.DEĞERLENDİRME

A. GENEL OLARAK ZORLA EVLENME/EVLENDİRME VE EVLİLİĞİN NİSBİ BUTLANLA İPTALİ, MADDİ VE MANEVİ TAZMİNAT

Yukarıda görüldüğü üzere uyuşmazlık, davacının davalı ile yaptığı evliliğin rıza dışı olup olmadığı, rıza dışı yani davacı kadının zorla evlendirildiği kabul edildiği takdirde ise evliliğin nisbi butlanla iptaline karar verilerek davacı kadının maddi, manevi tazminat ve yoksulluk nafakası istemine ilişkindir. Bu bağlamda önce evlenme akdi, akdin niteliği ve hukuki geçerlilik şartları, evliliğin butlanı, kadınların zorla evlendirilmesi, zorla evlendirme yasağı, yasağa ilişkin kanuni ve uluslararası düzenlemeler ile nisbi butlanla evliliğin iptali, maddi ve manevi tazminat kavramlarına kısaca değinmek gerekmektedir.

“Aile kurumunun oluşturulması için evlilik işleminin yapılması gereklidir. Toplumun, hukukun tanıdığı, gözettiği, koruduğu aile kurumunun temeli, evliliğe dayanmaktadır.”².

Evlenme, “tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesidir”.³ Evlenmenin hukuki

² DENİZ, Mehmet Bülent, *Aile Hukuku*, 2011, s.8

³ AKINTÜRK, ATEŞ, Turgut, Derya, *Aile Hukuku*, 2016, s.59.

mahiyetine ilişkin doktrinde sözleşme, kurum ve şart-tasarruf olmak üzere üç görüşten bahsedilse de Yargıtay da evlenmenin sui generis (kendine has özellikleri olan) bir medeni hukuk sözleşmesi olduğunu kabul etmektedir.⁴

Evlenmenin maddi şartları ve şekli şartları bulunmakta olup maddi şartlar da olumlu ve olumsuz şartlar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Olumlu şartlar; muhakkak olması gerekenler iken olumsuz şartlar ise evlenme engeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlenme ehliyetine sahip olmak, evlenme yaşı ve yasal temsilcinin izni olumlu şartlar iken hısımlık, mevcut evlilik ve akıl hastalığı ise evliliğin olumsuz şartları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evlenme sözleşmesinin yapılabilmesi; işbu maddi şartların yanında şekli şartların da yerine getirilmesine bağlıdır. Medeni Kanun⁵, evlenme sözleşmesini sıkı biçimde şekil şartlarına tabi tutmuştur.

Evlenmenin böyle sıkı ve katı şekil şartlarına tabi tutulmasını Saymen ve Erbil birkaç madde halinde, gayet açık ve sistematik bir şekilde şöyle belirtmişlerdir:

1-Neslin sağlığı bakımından ve ahlaki düşüncelerle kanunun aralarında evlenmesini istemediği kişilerin evlenmelerine mâni olmak,

2-Evlenmeye açıklık sağlayarak evlenmenin korkutma etkisi altında yapılmasına engel olmak,

3-Evlenmeleri tespitle gizli evlenmelere engel olmak, doğacak çocukların soy bağıını kesin tespitte imkân sağlamak.⁶

Hal böyle olmasına rağmen, toplumumuzda halen daha bireylerin istemediği kişilerle evlenmesinin önüne geçilememesi; evliliklerin özellikle kadınlara aileleri tarafından yapılan baskı sonucu ve korkutma, tehdit fiilleri ile gerçekleştirilmesi toplumun ahlaki düşünce yapısının günden güne bozulmaya devam ettiğini, namus adı altında birçok kadının hayatının istemediği evlilikler ile zindana çevrildiğini,

⁴ Yargıtay 2.HD T. 15/12/2011, E.2010/22858, K. 2011/22253 “Karşı oy yazısı: Evlilik nikah akdiyle kurulan sui generis (kendine özgü) bir aile hukuku sözleşmesidir.”

⁵ 4721 Sayılı, T. 22/11/2001, Türk Medeni Kanunu

⁶ AKINTÜRK, ATEŞ, 2016.

evlenme engeli bulunmasa da akraba evlilikleri ile neslin sağlık durumunun önemsenmediğini açıkça gözler önüne sermektedir. Nitekim; tarafımızca ele alınan Yargıtay kararı da kadınların ülkemizde zorla evlendirilmeye devam edildiğini göstermekte olup kadının; evleneceği eşini seçme hakkı, kadınların hür iradeleri ile karar vermeleri aile baskısı ve tehdidi ile engellenmektedir.

Nitekim; kadınlara Anayasa ile birçok konuda pozitif ayrımcılık sağlanmış olsa da kanuni düzenlemeler “zorla, baskı sonucu evlenmenin” önüne geçememektedir.

Kadınlara “maddi anlamda kendi ayakları üzerinde durarak” ekonomik özgürlüklerinin herhangi bir erkeğe bağlı/bağımlı olmadan sürdürülebildiği bilinci yerleştirilmeli böylece; evlilik, kadına ekonomik özgürlük olarak; koca ise tamamen maddi menfaat olarak gösterilmemeli, evlenme ile ilgili eğitimler artırılarak evliliğin yükümlülükleri hakkında toplumsal bilinç oluşturulmalı ve ev içinde çocuğun bakımı, gelişimi, ev işleri de dahil tüm sorumluluğun eşler arasında ortaklaşa yürütülmesi gerektiği, tüm bu sorumlulukların SADECE KADINA AİT OLMADIĞI aşılmalı, bilahare, “ailesi evlenmesini istiyor, yaşı geldi artık” ve sair gibi gelenekçi yaklaşım yerine; “kadının kendisini hazır hissettiği doğru zamanda, evliliğin kendisine yüklediği sorumlulukları artık kaldırabileceğini düşündüğü ve ortak sorumluluklar noktasında doğru eşini bulup severek evlenmeyi istediği bir erkekle evliliğini gerçekleştirmeye hür iradesi ile karar verdiği” bilinçleri aşılandıktan sonra zorla evlenme/evlendirme olgusu zamanla ve yavaş yavaş bilinç ve zihniyetlerden silinecektir.

Medeni Kanun, kadın ve erkek eşitliğini kabul etmekte ancak sosyo-kültürel yapıda konu evlenme olunca özellikle ekonomik sıkıntılar nedeni ile birçok kadın ailesi tarafından eğitim öğretim hayatına atılmaktan ziyade “evlendirilme” yoluna sevk edilmekte; kadınların çalışma hayatına katılımının önü bu şekilde baltalanarak ekonomik özgürlükleri adeta elinden alınmaktadır. Bu kez, koca adayı çoğu genç kızda maddi menfaat olarak görülmekte olup kurulan evlilikler; başta çıkarlar üzerine inşa edildiğinden eşler arasında da sağlıklı bir ilişki oluşturulamamaktadır. Nitekim; okuyup meslek sahibi olmak isteyen kız çocuklarının aileleri; gelenekçi ve ataerkil

bakış açısı sonucu kızlarını zorla evlendirmekte, bu kez kızlar erken yaşta hem yetenekleri keşfedilmeden evliliğin ağır sorumlulukları ile baş etmeye çalışmakta hem de mutsuz bir aile/yuva kurmaktadır. Kız çocuklarının hayatı silsile halinde bu şekilde devam ettirilmektedir. Zira; zorla ve baskı sonucu evlendikten sonra kız evlat doğuran anne; reşit olduğunda kızını da evlendirmek isteyecek, böylece filizlenmeyen tohumlar hayattan tek tek koparılacak ve kendisini, yetenekleri keşfetmeyen nice hayat kaçış yolunda başarılı olamazsa intihar ile hayatını kısa zamanda sonlandıracaktır.

Aksi halde ise incelenen kararda da görüleceği üzere evlilik; kendisinden beklenen yararı sağlamayacak olup iptali talep edilecek ancak bir kere baskı ile evlenen kadının kaçırılma, zorla birlikte olma ile evliliğe zorunlu kılınma, hürriyetinden alıkonulma ve tehditle karşılaşması; yaşadığı elem ve ızdırap, hayata yeniden başlamasında psikolojik olarak üzerinde derin izler bırakacak ve bu izlerin silinmesi yaşantısında uzun zaman alacaktır.

Ailelerin, özellikle ekonomik koşullar nedeni ile kız çocuklarını evlendirmeleri; erken yaşta ve akraba evliliklerinin ortaya çıkardığı sağlık sorunlarının yanı sıra çoğunlukla imam nikahı ile yapılan evliliklerin çoğunda kadınlar hukuki haklarından mahrum bir sistem içine dahil olmaktadır. İşin en acı kısmı ise; aile baskısı sonucu zorla evlendirilen kadınların da her ne kadar görünüşte belirli hukuki hakları varmış gibi gözükse de aileye karşı çıkamayan kadının işbu hakları kullanma mekanizmasının bilinçaltında harekete geçmemesidir. Ailesel, toplumsal koşulların oluşturduğu baskılardan dolayı kadınlar özgür iradesi ile hareket edememekte, medeni özgürlüğünü de -istemediği bir adamla hayatını birleştirip-yitirmek zorunda kalmaktadır.

Bu konularda öncelikle en büyük sorumluluk devlete düşmektedir. Türkiye’de kadın hakları savunuculuğunu yapan sivil toplum örgütleri, halihazırda uygulamaya tam anlamıyla sokulamayan İstanbul Sözleşmesi⁷, uluslararası düzeyde

⁷ Sözleşmenin taslağı, 7 Nisan 2011’de Strazburg’da Avrupa Konseyi Bakan Yardımcılarının 1111. toplantısında kabul edildi. İstanbul’da gerçekleşen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 11 Mayıs 2011 tarihindeki 121. toplantısında imzaya açıldı.11 Mayıs 2011’de

kadın haklarına ve kadın şiddetine ilişkin çalışmalar yapan kuruluşların aldığı önlemler ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanmaya başlayan eylem planları ile kadınların bilinçlendirilmesi SADECE İL bazında değil, tek bir kadının yaşadığı ilçe, köy, mahallede dahi kadının yasal hakları kendisine öğretilmeli, çalışma ve eğitim bilinci oluşturulmalı, ancak bu şekilde örf-adet ve gelenekselci bakış açısının önüne geçilmelidir.

Kadını sadece aile kavramı içinde saklamamak, özgür ve erkek ile eşit bir birey olduğunu kabul etmek, itaat etmeyi kadınların erdemi, güç göstermeyi erkeklik erdemi olarak belirleyen geleneksel bakış açısını toplumdaki silmek, özellikle evlilik kadar önemli bir kurum hakkında aile baskısını önlemek adına çalışmalar artırılmalı, kadına toplum içinde en üst düzeyde değer verildiği hissettirilmelidir. Nitekim; toplumun birçok kesiminde kadın, sadece aile içinde kutsal bir birey olarak görülmekte, aile ile var olan bir birey olarak kabul edilmektedir. Kendi özgürlüğü ve varlığı kabule şayan değildir.

Kadınların aile baskısı sonucu zorla evlenmesi/evlendirilmesi, bunun için kadına yönelik her türlü tehdit de kadına karşı şiddet eylemi içermekte olup şiddet mağduru olmaktan korkan kadın kendi haklarından tamamen vazgeçerek kendi kendine eziyet etmeyi sürdürür, çalışamaz, psikolojik olarak çöküntüye uğrar ve ne yazık ki bu durumu zamanla kabullenecektir. Baskıya karşı çıktığı zaman daha büyük baskı ile karşılaşacağından korkan kadın, öldürülmekten çekinir ve bu şekilde temel hak ve özgürlükleri neredeyse tamamen ortadan kalkar⁸. Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu (FIFCJ)⁹ çeşitli toplantılarda kadına karşı şiddetin önlenmesi için yapılması gerekenleri üç yönlü bir mekanizma içinde ele almıştır.

İstanbul'da imzaya açılmış olması nedeniyle kısaca "İstanbul Sözleşmesi" olarak bilinmektedir ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁸ ÖNEN, Ayşen, "Uluslararası Çalışmalarda Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Süreci", "*Güncel Hukuk Dergisi*", Sayı 147, 2016, s.32

⁹ 1956 yılında Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonunun Venedik'teki toplantısına Av. Bihterin Hotinli Berkin davet edilir, ilk Türk hukukçusu olarak katıldığı bu toplantıda Konsey Üyesi seçilir. Uluslararası platformda mesleki birikimi ve son derece iyi bildiği Fransızca ve İngilizce hukuk dili ile bizi temsil eden Av. Bihterin BERKİN Türkiye'de dernek kurma konusunda teşvik edilir. Hukukçu arkadaşlarını bu konuda bilgilendirir, Derneğin kurucu üyeleri olan bu değerli hukukçular, Federasyonun 1961 Paris Kongresine 3, 1965 Atina Konsey Toplantısına 2 ve 1967 Varşova Kongresine 4 hukukçu olarak katılım sağlarlar. "Çocukların Korunmasına İlişkin Türkiye'deki Uygulama" konulu rapor hazırlayarak Varşova toplantısında

Öncelikle, her ülkede “kapsamlı bir yasal düzenleme” mevcut olmalıdır. Bu düzenleme, uluslararası sözleşmelerle uyum içinde olmalıdır. Diğer yandan, yasal düzenleme konusunda “toplum bilinçlendirilmeli” ve kadına karşı şiddeti körükleyen “ayrımcı söylem, eylem ve zihniyet değiştirilmeli, aile kavramından ayrı olarak kadın “özgür ve eşit bir birey” olarak kabul edilmelidir. Geliştirilen programlarla kadınlar sosyal, ekonomik ve siyasal hayata aktif olarak ve erkeklerle eşit düzeyde katılabilmelidir¹⁰.

Bu kapsamda uluslararası sözleşmeler olarak BM (Birleşmiş Milletler) tarafından hazırlanan CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)¹¹ kadına şiddetten ziyade kadın ticareti ve fahişeliğin önlenmesine ilişkin konulara yer vermiş olup 1993 yılında BM tarafından hazırlanan “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirge”¹² kabul edilerek bu bildirge ile şiddetin önlenerek mağdurun korunması, suçluların cezalandırılması konusunda devletlerin önlem alması öngörülmüştür. Ülkemiz tarafından da kabul edilen İstanbul Sözleşmesi ise kadına karşı şiddetin “toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden” kaynaklandığını ve kadın

sunarlar. Federasyon Yönetimi İstanbul’da da bir konsey toplantısı yapılmasını isterler, bunun üzerine kongreye katılan hukukçularımız teklifi kabul ederek 1968 yılı Konsey toplantısı ve Kongre için Federasyon üyelerini Türkiye’ye davet ederler. 1968 yılı temmuz ayında İstanbul’da ilk Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyon Konsey toplantısı “Hukukçu Kadınlar Derneği” organizasyonunda yapılır.

¹⁰ ÖNEN, s. 32.

¹¹ CEDAW, BM Genel Kurulu tarafından 1979’da kabul edildi, 1981’de yürürlüğe girdi ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalandı. Sözleşmenin imzalanması, taraf devletleri kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmamakla ve CEDAW Komitesi’ne düzenli olarak kadının insan haklarının geliştirilmesi konusunda ülkedeki devlet uygulamalarını raporlamak ve sunmakla yükümlü kılar. Sözleşme uyarınca, taraf devletlerin, ilki Sözleşme’nin kabulünden bir sene sonra, diğerleri de her dört senede bir olmak koşulu ile ülke raporu / resmi rapor sunması gerekmektedir.

¹² Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi ya da DEVAW (İngilizce: *Declaration on the Elimination of Violence Against Women*), kadınlara yönelik şiddeti ve şiddetin ortadan kaldırılması özel olarak ele alan 1993 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) kararıdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1993 tarihinde 48/104 sayılı kararında oylanmadan kabul edilmiştir. Bildirge “*Tüm insanların eşitliği, güvenliği, özgürlüğü, bütünlüğü ve haysiyetiyle ilgili hakların ve ilkelerin kadınlara evrensel olarak uygulanmasına acil bir şekilde ihtiyaç var.*” ifadesiyle başlamaktadır. Karar genel olarak, 1979 yılında kabul edilmiş olan Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’nin (CEDAW) ve Viyana Beyannamesi ve Eylem Programı’nı tamamlayan ve güçlendiren bir öneme sahiptir. Bildirgenin bir sonucu olarak devam eden süreçte 1999 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü olarak belirlenmiştir.

erkek arasında yasal ve fiili eşitliğin gerçekleştirilmesinin şiddeti önlemede anahtar bir unsur olduğunu vurgulamıştır.

Zorla evlendirme yasağına ilişkin İstanbul Sözleşmesinin 37. Maddesinin ilk fıkrası “*Taraf Devletler, bir yetişkini veya çocuğu evliliğe zorlayan kasıtlı davranışların suç sayılmasını sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.*” şeklinde düzenlenmiş olup işbu sözleşmenin uygulamaya etkin bir şekilde konması ile kadına karşı her türlü ayrımcılık ve şiddetin geniş ölçüde azalacağı yadsınamaz bir gerçektir.

Zorla evliliğin hukuki sonuçlarına ilişkin madde 32 ise “*Taraf Devletler, zorla evliliklerin mağdura aşırı maddi veya idari yük getirmeyecek şekilde yok sayılabilmesi, feshedilmesi ya da sonlandırılabilmesi için gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.*” Şeklinde dir.

Aynı şekilde, kadınların zorla ve erken yaşta evlendirilmesine ilişkin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2017 yılında “Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planları”¹³ oluşturulmaya başlanmış ve bu kapsamda ülkemizin özellikle doğu kesimlerinde bulunan birçok ilde kadınlara, personele konuya ilişkin seminer ve bilgilendirici eğitimler verilmektedir. 2022 yılında 17 ile Afyonkarahisar, Ardahan, Edirne ve Siirt illeri de dahil edilmiştir.

İllerin eylem planlarında “Erken yaşta ve zorla evliliklerin nedenleri, etkileri ve önlenmesine ilişkin bilimsel araştırma yapılması, erken yaşta evlilik ve zorla evliliklerin sık görüldüğü bölgelerde toplumsal farkındalığa yönelik saha çalışmasının gerçekleştirilmesi, farklı hedef gruplara yönelik görsel ve yazılı materyal hazırlanması, muhtarların ilgili mevzuat hakkında bilgilendirilmesi ve muhtarlar aracılığıyla ailelerin bilinç ve duyarlılığının artırılması, özellikle rehber öğretmenler tarafından öğrencilere ve velilere yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yapılması,

¹³ Eylem Planı; stratejik planı uygulamak için kullanılan stratejilerin ve adımların detaylı bir tanımıdır. Amaç ve hedeflere yönelik stratejiler doğrultusunda gerçekleştirilecek faaliyet ve projeler ile bunların kaynak ihtiyacı bu aşamada belirlenir.

bölgede genç kızlara rol model olabilecek eğitimli meslek sahibi kadınlarla toplantılar düzenlenmesi, erken yaşta ve zorla evliliklerin sakıncaları konusunda hutbe, vaazlar verilmesi, çeşitli etkinlikler düzenlenmesi” konularında çalışmalar yürütülmüştür. 2021 yılı Evlenme İstatistiklerinde yer alan verilere göre 16-17 yaş grubundaki evlilikler oransal olarak düşmüş olup 2009 yılında 16-17 yaşında evlenen kişilerin toplam evlenmeler içindeki oranı yüzde 8,1 iken, 2021 yılında yüzde 2,3’e düştüğü kaydedilmiştir. Kız çocuklarının okula devamları konusunda destek sağlanarak, ailelere rehberlik hizmeti verilmiştir¹⁴.

Anayasa madde 10 kadın ve erkek eşitliğini vurguladıktan sonra kadın ve çocuklara ilişkin pozitif ayrımcılıktan bahsetmekte olup ikinci fıkra “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 Md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.*” şeklinde tanzim edilmiştir.

Toplumumuzda eğitim ve bilinçlendirme eksikliği, geleneksel, töre, yöre ve adet gereği gibi çeşitli sebeplerle kadınların birçoğu ise -kültür farklılığı olmasın, yabancıya karışmasın” ataerkil bakış açısı ile akraba evliliğine maruz bırakılmaktadır. Oysa ki, Osmanlıdan bu yana kültürel kaynaşma ve bunun sonucu edindiğimiz kültürel zenginliklerimiz sayesinde ülkemizde her ırktan birey yaşamakta olup kültürel farklılıklar aile ve toplum yapısının gelişimine çoğu zaman olumlu yönde katkı sağlamıştır. Zorla evlenme/evlendirilmeler karşısında Medeni Kanun; bu evliliklerin iptalini düzenlemiş olup aldatma, korkutma sonucu yapılan evliliklerin Türk Hukuk sisteminde geçerliliği bulunmamaktadır.

Kişi evlenmeyi hiç istemediği veya evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği hâlde yanılarak evlenmeye razı olmuşsa, kişinin veya yakınlarından birinin korkutulması, tehdit edilmesi suretiyle evlilik gerçekleşmişse bu evlilikler batıldır. Batıl olan evliliğin sona ermesi için Cumhuriyet Savcıları veya ilgisi olan herkes tarafından dava açılabilir¹⁵.

¹⁴ (<https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/erken-yasta-ve-zorla-evliliklerle-mucadele-il-eylem-planlari-yayginlastiriliyor/>).

¹⁵ DENİZ, 2011, s. 80.

Evlenmenin butlanı denildiği zaman burada evlenmenin bütün esaslı ve kurucu unsurları bulunmaktadır ancak kanunun taraflarda ya da iradelerinde aradığı niteliklerden bazıları gerçekleşmemiştir. Bu itibardır ki TMK m.156 “Batıl bir evlilik ancak hâkimin kararıyla sona erer. Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur” hükmünü haizdir. Mutlak butlan ve nispi butlan hallerinin ikisinin de sonucu aynı olup evliliğin baştan itibaren sonlanması, ortadan kaldırılması gerekmektedir. İncelenen karar gereği tarafımızca nisbi butlan hallerinden korkutma üzerinde durulacak ancak mutlak butlan halleri ise başlıklar halinde; “mevcut evlilik, ayırt etme gücünden sürekli yoksunluk, yasak derecede hısmılık ile evlenmeye engel nitelikte akıl hastalığı” şeklinde sıralanabilir¹⁶.

Nisbi butlan halleri ise herkes tarafından değil sadece eşler ve yasal temsilciler tarafından ileri sürülebilmekte olup mutlak butlandan kendisini bu yönü itibari ile ayırmaktadır. Nitekim; her iki butlan sebebi de mevcut evliliği tüm hüküm ve sonuçları itibari ile ortadan kaldırmaktadır. TMK’ya göre nisbi butlan sebepleri “ayırt etme gücünden geçici yoksunluk, irade bozukluğu ve yasal temsilcinin izninin bulunmaması” şeklinde sınırlı sayıda (tahdidi olarak) düzenlenmiştir. İncelenen karar gereği tarafımızca (korkutma) irade bozukluğu haline ilişkin yasal düzenlemelere değinilecektir.

TMK m.151 “Kendisinin veya yakınlarından birinin hayatı, sağlığı veya namus ve onuruna yönelik pek yakın ve ağır bir tehlike ile korkutularak evlenmeye razı edilmiş eş, evlenmenin iptalini dava edebilir.” Şeklinde düzenlenmiştir. Kanun her türlü korkutmayı değil bazı nitelikleri bulunan korkutmaları nisbi butlan hali olarak ele almıştır. Bu haller ise;

- Korkutmanın bizzat eşe veya onun yakınlarından birine karşı yapılmış olması,
- Korkutmanın hayat, namus, sağlık ve onura yönelik yapılmış olması,
- Ağır bir tehlikeye ya da mevcut ya da pek yakın bir tehlikeye yönelik yapılmış olmasıdır.

¹⁶ AKINTÜRK, ATEŞ, 2016, s. 222.

Burada dikkat edilmesi gereken husus; “eşin yakınları” derken bu kimselerin kimler olduğunun kanunen tek tek sayılmamasıdır. Bu husus, hâkimin takdirine bırakılmıştır. Diğer yandan, korkutma; malvarlığına karşı yapıldığında bu husus borçlar kanunundaki gibi korkutma olarak kabul edilemeyecektir. Zira; hayat, namus, onur ve sağlığa yönelik yapılması şartı aranmıştır. Ağır bir tehlikeden kasıt; öldürme ile tehdit, ırza geçme vs. şeklinde gösterilebilirken örneğin; elbiseni yırtarım, saçını kökünden kazırım şeklindeki korkutmanın ağır bir tehlike içermediği sabit olduğundan korkutma olarak kabulü mümkün bulunmamaktadır. Mevcut ya da yakın bir tehlike içermesine yönelik ise örneğin; bir erkek sevdiği fakat kendisi ile evlenmek istemeyen bir kadına “benimle evlenmezsen ileride başkasından doğuracağın çocuğunu boğarım” şeklinde korkutsa; burada tehlike mevcut olmadığı gibi yakın da değildir. Zira; kadının başkası ile ne zaman evleneceği, çocuğun ne zaman doğacağı, çocuğu olup olmayacağı hususları belirsizdir¹⁷.

Korkutmanın, diğer eş ya da üçüncü kişiler tarafından yapılmış olması; önemli değildir. Nitekim Yargıtay, ana ve babanın zoruyla ve tehdidi altında evlenmiş olan kızın, bunu ispat ettiği takdirde evlenmeyi iptal ettirebileceğini kabul etmiştir¹⁸. Korkutulan eş; bu korkutma ile karşı karşıya kalmamış olsaydı evlenmeyecek idiyse, korkutma ile evlenme arasında illiyet bağının varlığı kabul edilmektedir. İncelemeye konu olayımızda da davacı kadın; aile baskısı ile ve zorla evlendirilmek istenmiş, bilahare; davalı tarafından kaçırılarak ırzına geçilmiş ve kadın evlenmeye zorlanmış, ailesinin hayatına karşı zarar verileceğinden bahisle tehdit edilerek zorla evlendirilmiş olup neticeten; evliliğin iptaline hukuka uygun şekilde karar verilmiştir.

Nisbi butlan davasının davacısı; iradesi fesada uğratılan eş olup yasal temsilcilerin de bazı koşullarda dava açma hakkı bulunmaktadır. Davalı ise diğer eş olup açılacak olan dava; hak düşürücü süreye tabi tutulmuştur. Medeni Kanun, eşlerin nisbi butlan davası açma süresini 6 aylık ve 5 yıllık sürelerle tabi tutmuştur. 6 aylık süre; iptal sebebinin öğrenilmesinden veya korkunun etkisinin ortadan kalkmasından

¹⁷ AKINTÜRK, ATEŞ, 2016, s. 223.

¹⁸ Yargıtay, 2. HD., T. 27.04.1963, 2408/2667; Yargıtay, Hukuk Genel Kurulu, T. 03.03.1948, 2/31-30; Yargıtay, 2.HD, T. 21.03.1950, 1527/1482.

itibaren; 5 yıllık süre ise evlenme akdinin gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlar.

TMK m.152 “İptal davası açma hakkı, iptal sebebinin öğrenildiği veya korkunun etkisinin ortadan kalktığı tarihten başlayarak altı ay ve herhâlde evlenmenin üzerinden beş yıl geçmekle düşer.” şeklinde düzenlenmiştir¹⁹.

Dava; eşlerden biri tarafından açılırsa yetkili mahkeme “eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer Mahkemesi”dir. Görevli mahkeme ise Aile Mahkemeleridir. Batıl olan evlenme; iptal edilinceye kadar geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. Yani, iptal kararı makale şamil (geçmişe etkili) değildir. Dava sonunda mahkemenin verdiği iptal kararı; bozucu yenilik doğurucu yani, sakatlanmış olan mevcut evliliği ortadan kaldırıcı, hüküm ve sonuçlarına gelecek bakımından son verici mahiyettedir²⁰.

Butlan davası sonucunda verilen iptal kararı; eşler arasında o güne kadar mevcut olan batıl evliliğe son verir, eşler iptal kararının kesinleşmesi ile birlikte artık evli değildirler²¹.

Her ne kadar butlan davası sonrası tazminata ilişkin hükümlerde boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı kabul edilmişse de kanaatimizce, evliliğin irade sakatlığı ile sakatlandığı durumlara ilişkin ayrı bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Zira; boşanmada taraflar kendi arzusu ile evlenmiş ve iradeleri doğrultularında evlilik birliğini sona erdirmeye sürecine girmiş olmakla birlikte irade fesadı hallerinde evlilik; her iki tarafın iradesi ve rızası doğrultusunda kurulmamış olup ortada baskı, zorlama, korkutma ve hile halleri mevcuttur. Bu durumun bireylerin üzerindeki psikolojik baskısı ve etkileri boşanmaya oranla kıyaslanamayacak kadar fazladır. Bu nedenle, kanun koyucunun butlan hallerine ilişkin olarak şahıslara verilecek tazminatı boşanma hükümlerin ayrıca düzenlemesi gerektiği, bu konuda daha hassas ve titizlikle çalışmalar yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

¹⁹ AKINTÜRK, ATEŞ, 2016, s. 228.

²⁰ AKINTÜRK, ATEŞ, 2016, s. 229.

²¹ AKINTÜRK, ATEŞ, 2016, s. 231.

B. İNCELEMeye TABİ UYUŞMAZLIK BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

Aile hukuku alanındaki nisbi butlan ile evliliğin iptali davalarında incelemeye konu karardaki uyumsuzlıklara sıklıkla rastlanmaktadır. Zira; konunun ana temasını oluşturan “zorla, baskı ve tehdit sonucu evlenme/evlendirme” ne yazık ki ülkemizde toplumsal bir sorun olup birçok zihniyetin kadını “aile içinde var olan, ailenin kutsallığı ile toplumda yerini alan” birey olarak görmesi sebebi ile varlığını sürdürmeye devam edecektir.

Yukarıda detaylı bir şekilde değindiğimiz üzere konuya ilişkin sorunlar ancak, devletin aldığı politikaları uygun bir şekilde uygulamaya koyması, toplumun, özellikle kırsal kesimde yaşayan vatandaşın bu konuda bilinçlendirilmesi ve uluslararası sözleşmelerin de uygulamaya konulması ile çözülecek olup öncelikle topluma kadının -aile kurumundan ve aile içinden bağımsız- bir birey olarak varlığı aşılmalı, bilahare, özgürlüklerine saygı duyularak hür iradesi ile seçimlerini yapması sağlanmalıdır.

İncelemeye konu karardaki uyumsuzlukta, davacı da ülkemizde zorla evlendirilme mağduru bir kadın olarak aile baskısı ile akraba evliliğine maruz kalmış, işbu evliliği istemediğinden her ne kadar üzerindeki tehdit kalktıktan sonra evliliğin iptaline ilişkin dava açmış ise de tüm bu süreçte yaşananlar; “kadının varlığına, birey olarak toplumdaki yerine” saygı gösterilmediğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Zira; davacı, aile baskısı ile amca çocuğu olan davalı ile evlendirilmek istenmiş, diğer kuzeni de taliplisi olunca ailelerin verdiği kararlar sonucu davacı kadın davalı kocaya verilmekten vazgeçilmiştir. Bu karara karşı duran davalı; davacı kadını kaçırmayı, hürriyetini engellemeyi, ırzına geçerek kadını resmi evliliğe zorlamayı kendisine hak saymış ve hürriyetleri elinden alınan kadın her ne kadar elinden kaçmış ise de ailesine pusu kurularak yeniden kaçırılmış, bilahare davalı koca tarafından - ailesine ağır ve tehlikeli olacak şekilde zarar verileceği tehdidi ile- karşı karşıya kalınca zorla evlenmiş ve davalı kocanın korkutması ceza yargılaması ile sübuta erdiği, davalı koca hakkında adli kontrol tedbirleri uygulandığı gibi evliliğinin iptalini

dava ederek geçersiz ve irade dışı yaptığı evliliğin iptalini talep etmiştir. Nitekim; incelenen kararda uğradığı haksızlığa baş gösteren bir kadın bulunmakta olup ne yazık ki birçok kadın üzerine uygulanan bu baskı ve şiddete ses çıkarmadan sindirilerek hayatına devam etmektedir.

İşbu talep karşısında yerel mahkemece verilen davanın kabulü karar; hukuka uygun olmakla birlikte verilen tazminat miktarları oldukça düşük kalmış olup kararı bu yönü ile hukuka ve hakkaniyete uygun bulmadığımızı da ayrıca belirtmek isteriz. Yerel mahkemece davanın kabulü ile “HTS Kayıtlarına göre taraflar arasında iletişimin bulunmaması, somut tanık beyanlarından tarafların arasında daha önceden sevgililik ilişkisi bulunmayışı ve ceza dosyasında davacının; davalı tarafından kaçırılarak cinsel istismara maruz kaldığı, ceza dosyasında toplanan deliller ve alınan beyanlardan davalının üzerine atılı suçun unsurlarının oluştuğunun sabit olduğu, suç tarihinin davacının ikinci kez kaçırıldığı tarih olan 12/06/2016 olup evlenme tarihinin ise 23/06/2016 olarak tespiti ile davacının 11 günlük süreçte kendisinin, yakınlarından birinin hayatı, sağlığı, namus ve onuruna yönelik pek yakın ağır bir tehlike ile tehdit edilerek, korkuyla evlenmeye razı edildiğinin tespit edildiği” gerekçesiyle kadının evliliğinin nisbi butlanla iptaline karar verilmiştir. Somut olayda, davacı kadının korkutma etkisi altında evlendiği, korkutmanın önce aile baskısı ile bilahare, davalı kocadan kadının ailesine zarar verileceği yönünde geldiği ve her ikisinin de kanunen korkutma için aranan şartlarda geçerli kabul edildiği somut gerçektir. Davacı kadın önce aile baskısı ile kuzeniyle evlendirilmek istenmiş, ailelerin vazgeçmesi sonucu davalı tarafından kaçırılarak ailesine yönelik ağır bir tehlike ile zarar verileceğinden bahisle tehdit edilmiş, korkutulmuştur. Bunun üzerine memur önünde resmi akdin tüm şekil şartlarını gerçekleştirmek zorunda kalmış ancak bilahare, ceza dosyası ile de davalının korkutma eylemleri sabit görülmüş olup davacı kadın tarafından iradesinin fesada uğratıldığı ispat edilince yerel mahkemece korkutma ile evlilik akdine ilişkin hür iradesi sakatlanan kadının evliliğinin iptaline karar verilmiş, işbu karar istinaf ve temyiz incelemesinden geçerek onanmıştır.

Ancak her ne kadar karar; davanın kabulü yönünden hukuka uygun olsa da yerel mahkemece; kadın lehine 15.000,00 TL maddi, 15.000,00 TL manevi tazminata

hükmedilmesi hakkaniyetli olmamıştır. Evlilik süreci uzun yıllar devam etmese de verilen tazminat miktarları kadının yaşadığı psikolojik durum karşısında oldukça gülünç kalmıştır. Maddi ve manevi birçok konuda problem yaşayan ve sıkıntı çeken kadın lehine hükmedilen tazminat miktarları yetersiz ve somut olayın vahametini deyim yerindeyse küçümseyici olup çekilen ızdırabın karşılığı olamayan işbu rakamlar yönünden verilen kararı doğru bulmuyoruz.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 174/1.maddesine göre **boşanmada maddi tazminat**, evlilik birliğinin mahkeme kararı ile sona ermesi neticesinde, mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu tarafın, kusurlu taraftan talep ettiği tazminattır. Türk Medeni Kanunu'nun 174/2. maddesine göre, **manevi tazminat ise** boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan tarafın, kusurlu olan diğer taraftan olaya uygun miktarda bir ödemesini isteyebileceği paradır. Somut olayda, davalı kocanın kusurlu davranışları ile evlilik birliğinin KURULDUĞU ve bilahare; yine davalı kocanın kusuru ile evlilik birliğinin sonlandığı sabittir. Hal böyle olmasına rağmen yerel mahkemece kusursuz, iradesi fesada uğramış kadın lehine hükmedilen maddi tazminat oldukça yetersizdir.

Kaldı ki, kişilik hakları saldırıya uğrayan, somut durumda şiddet gören, aile baskısı ile zorla evlendirilmek istenirken kaçırılan, davalının baskı ve tehdidi ile ailesine zarar verileceğinden bahisle korkutulan ve evlilik birliği öncesi sağlanan birliktelikle ırzına geçilen kadının resmi nikah yapması; korkutma sonucu iradesinin fesada uğradığını göstermekte olup kişilik haklarına, özgürlüklerine saldırıldığı su götürmez bir gerçektir. Ancak, yerel mahkemece yaşanan olayların kadın üzerindeki psikolojik, tıbbi, fiziksel boyutları adeta küçümsenerek 15.000,00 TL manevi tazminata hükmedilmiştir. Sırf bu husus dahi; kanun önünde de kadın erkek eşitliğinin tam anlamıyla sağlanmadığını gözler önüne sermektedir. İstem dışı evliliğe maruz kalan bir kadının bu evlilikte nasıl bir kusuru olabilir, bu husus izaha muhtaçtır. Kusursuz olduğu kabulünde ise hükmedilen tazminat; davalı kocanın kusurunun, gerçekleştirdiği haksız ve hukuka aykırı eylemlerin karşılığı olmuş mudur? Esasen, belirlenen meblağ; kadının, aile kurumu içindeki rolü ile orantılı olarak

hükmedildiğinden “bir birey olarak toplumdaki var oluşunu” içermemektedir. Kararı maddi ve manevi tazminat yönünden uygun bulmuyoruz.

Her ne kadar yerel mahkemece verilen karar; istinaf incelemesinden de geçmişse de Bölge Adliye Mahkemesi de kararı sadece nafaka yönünden kadın lehine olacak şekilde düzenlemiş ancak tazminatlara ilişkin yerel mahkemece verilen karar hukuka uygun kabul edilmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi E. 2022/2499 K.2022/2203 K. Sayılı ilamı ile ilk derece mahkemesinin yoksulluk nafakasına ilişkin ilgili bendi kaldırılmış ve yeniden esas hakkında hüküm kurmak suretiyle “kadın yararına toptan 16.000,00 TL yoksulluk nafakasına” karar vermiştir. Nafaka yönünden de verilen yerel mahkeme ve istinaf kararı hakkaniyetli olmadığı gibi tazminatlara ilişkin verilen karar kadının evlilikten beklenen menfaatini, kişilik haklarına yapılan saldırıya yönelik manevi zararını karşılamamaktadır. Kanaatimizce, istinaf dairesince davalı kocanın ekonomik durumuna göre işbu meblağa hükmedilmişse de yukarıda izah ettiğimiz üzere; boşanma hükümlerinden farklı olarak burada “kadının iradesi dışı evliliğin sona ermesi” durumu söz konusu olup kanun koyucu tarafından evliliğin iptaline ilişkin hallerde hükmedilmesi gereken tazminatın boşanma sonucu hükmedilen tazminattan ayrı ve farklı yasal düzenlemeler ile yeniden ele alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Yeni yasal düzenlemeler getirilinceye kadar, iradesi fesada uğratılarak evlenen her kadının aynı problemleri yaşayacağı, somut durumda yaşanan olaylar sonucu hükmedilen tazminatların kadının maddi ve manevi zararını karşılamadığı somut gerçektir. Nitekim Yargıtay 2.HD 21/06/2023 Tarih E.2023/250 K.2023/3474 Sayılı ilamı ile de istinaf incelemesinden geçen karar onanmış olup kararın tazminatlar yönünden eksik kalmıştır. İstinaf dairesine yaptığımız eleştirileri temyiz incelemesinden geçen ve onanan karar için de tekrar ediyor, incelenen kararı davanın kabulü noktasında hukuka uygun bilsak da hükmedilen tazminatlar ve nafaka miktarı yönünden karara katılmadığımızı ayrıca belirtiyoruz.

C. SONUÇ

Evlenme, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı oluşturmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesidir. Karşılıklı iki ayrı cinsten insanın sui generis sözleşme ile birbirlerine verdikleri vaat; aile kurumunun da temelini teşkil etmektedir. Ancak, evlilik; tanımında da geçtiği üzere KARŞILIKLI RIZAYA DAYALI İRADELER sonucu gerçekleştirildiği takdirde hukuka uygun olup aksi takdirde yapılan evliliklerin butlan hükümlerine tabi olup geçersizdir.

Zorla ve baskı sonucu yapılan evlilikler; hukuk aleminde kabul görmemektedir. Kadın veya erkek hangi cinsin iradesinin fesada uğratıldığı fark etmeksizin yapılan tüm evliliklerin geçersiz olduğu somut gerçek olup ülkemizde ve hatta uluslararası toplumlarda da genellikle kadınların iradesi fesada uğratılarak zorla, baskı ve tehdit sonucu evlendirildikleri dikkat çekmektedir. Baskı ve tehdit sonucu evlenmek zorunda kalan kadının şiddete uğradığı izahtan vareste olup kadına yönelik şiddetin önlenmesi bakımından devletlerce birtakım önlemler alınmalı, bu önlemler kanuna uygun şekilde yürürlüğe konulmalı ve toplumun geleneksel bakış açısı yapılan çalışmalarla değiştirilmelidir. Kadının değeri, -aile kurumundan bağımsız birey olarak- toplumdaki yeri ön plana çıkarılmalı, kadınların eğitimi ve çalışma hayatına yönelimleri ile aile kurumu, evliliğin sorumlulukları konusunda kadınlar daha çok bilinçlendirilmeli ve erkekten bağımsız bir şekilde ekonomik özgürlüklerinin varlığı gerek verilen eğitimler gerekse somut örnekler ile gösterilmeli, şiddete uğrayan kadına susup sindirilmek yerine hakları öğretilerek üzerindeki baskıya son verilmesi için hukuki mücadelesine adım atması öğretilmelidir.

Zorlu ve uzun bir geçmişe sahip olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili her ne kadar Anayasada, Türk Medeni Kanunu'nda, İş Kanunu ve sair kanunlar ile uluslararası sözleşmelerde çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmişse de uygulamada hala sorunlar yaşanmaktadır. Toplumsal yapının kadın cinsiyetine biçtiği rol ve sorumluluk kadınların birçok hakkını elde edememesine, elde etse dahi bu hakkı somut olarak kullanamamasına yol açmaktadır. Kadının yaşadığı işbu zorlu süreç ve psikolojik, fiziksel, cinsel, ekonomik şiddet ve tehdit, baskıların önüne geçilebilmesi için devlet politikalarında kadının istihdamına yönelik spesifik çalışmalar yapılması,

aile içi şiddeti engelleyecek yaptırımların kuvvetlendirilmesi, kadını koruyan kurum ve sosyal örgütlenmelerin artırılması ile eğitim hayatı boyunca ÇOCUKLARA bu bilincin aşılması elzem hale gelmiştir²².

Ayrıca, gerek devlet kurumları gerekse kadın haklarına yönelik çalışma yapan ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından bu konularda yapılan programlara katılımlar etkili ve yoğun bir şekilde sağlanmalı, kadına karşı şiddetle mücadele için öncelikle ve acilen kadın erkek eşitliğinin sağlanarak hayata geçirilmesi, kalıplaşmış cinsiyet rolleri, örf, adet, gelenek, kültür vb. hiçbir mazeret ileri sürmeksizin kadına karşı şiddetin ve baskının önlenmesi öncelikli bir devlet politikası olarak ilan edilmeli ve gerekleri yerine getirilmelidir.

Bu çerçevede öncelikle Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'nin tüm gerekleri ilgili kadın örgütleriyle birlikte yaşama geçirilmelidir. Adil ve kalkınmış bir toplumun en başat koşulu kadının her anlamda kuvvetlendirilmesi ile kadın erkek eşitliğinin sağlanarak yaşama geçirilmesidir.

²² KINGİR, Merve, "Dünden Bugüne Cinsiyet Eşitsizliği Sorunsalı", "*Hukuk Gündemi, Stajyer Avukat Hukuk, Kültür ve Sanat Dergisi*", 2018/2, s.23.

KAYNAKÇA

11.05.2011 Tarihli İstanbul Sözleşmesi (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi)

AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Aile Hukuku İkinci Cilt*, 18.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2016

BM Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edilen CEDAW Sözleşmesi

DENİZ, Mehmet Bülent: *Aile Hukuku*, Ankara, Şubat 2019

DEVAW (Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi)

Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planları

KINGİR, Merve: "Dünden Bugüne Cinsiyet Eşitsizliği Sorunsalı", "*Hukuk Gündemi, Stajyer Avukat Hukuk, Kültür ve Sanat Dergisi*", 2018/2

ÖNEN, Ayşen: "Uluslararası Çalışmalarda Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Süreci", "*Güncel Hukuk Dergisi*", Sayı 147, 2016